

**Kielen ja murttiin rajala: kieljmuuvon yhteiskunnallisen
aseman muutos murttiista kieleks itämerensuomalaisessa
kontekstissa (karjalan kielj, meän kielj, kainu ja võro) ja
kysymys suomen murtteihen uhanalassuuvesta ja niiden
aseman kehittämisestä**

Jani Koskiin (Koskinen)

Ruo ratu –tutkiilma

Suomalais-ukrilainen kielentutkimus

Humanistinen tiijekunta

Helsingin yliopisto

23.10.2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Humanistinen tiijekunta		Laitos – Institution	
Tekijä – Författare Koskiin (Koskinen), Jani			
Työn nimi – Arbetets titel Kielen ja murttiin rajala: kieljmuuvon yhteiskunnallisen aseman muutos murttiista kieleks itämerensuomalaisessa kontekstissa (karjalan kielj, meän kielj, kainu ja võro) ja kysymys suomen murtteihin uhanalassuuvesta ja niihen aseman kehittämisestä			
Oppiaine – Läroämne Suomalais-ukrilainen kielentutkimus			
Työn laji – Arbetets art Ruo ratu (pro gradu)		Aika – Datum 23.10.2018	Sivumäärä – Sidoantal 91 s. (+ lähtiit 14 s.)
Tiivistelmä – Referat <p>Käsittelen tutkimuksessa kielen ja murttiin rajanvettuu koskovvoo kysymystä ja tämän rajanveun vaikutosta uhanalasan kieljmuuvon maholissuutteen säillyy elinvoimasena. Osotan usseihe erj kielliin tutkimuskirjalissuutta verttailemala, jotta viimmo vuosjkymmeninä on ylleistynä ilimijö, jonka myötä aijemmin valtjollissiin valtakielliin murtteina pietyitä kieljmuotoloita on alettu tunnustoo ihtenäisiks kieliks ja monen vielä tunnustosta vaila olovannii kieljmuuvon puhujayhteisössä essiinttyy luajahkuu aktivismii tunnustoksen suamiseksi. Tätä voijaan pittee ylleismualimalisena tahe ainna -eurooppalaisena kehittässuntana, ja ilimijö on tuttu niin ikkään suomen lähsukukielistä, kuten karjalan kielen, meän kielen, kainun (kveenin) kielen ja võron (eteläviron) kielen aseman kehitys osottaa. Pysin antammaan ylleiskuvan siitä, mimmonen rosessi "murttiista kieleks" on.</p> <p>Yks keskeisimistä juohtopiätöksistä on, jotta kielellisen monjmuotossuuvon suojelun näkökulumasta kieljmuuvon uhanalassuutta pitäs pittee yhtenä perusteena miäritelä kieljmuoto murttiin sijjaan kieleks, jos tämmönen miärittely maholistaa yhteiskunnan institutiijonaalisen tuven kieljmuuvon voimmauttamisrosessilen. Nostan tutkimuksessa essiin niin ikkään kysymyksen siitä, pitäskö tällä hetkelä suomen kielen murtteina pietyitä kieljmuotoloita pittee uhanalasinä. Tarkastelen murtteihin muutosta aiheesta olemassaolovan aikasemman tutkimuksen valossa, ja tarkastelun perusteela vaikuttaa selevältä, jotta suomen murtteissa on käynässä jo pitkälän ehtinä kehittäskuluku, jonka myötä perinteiset murttiit mänettäät suuriman osan vanahosta läne- ja muoto-opilisisista piirteistä suhteellisen pienessä ajassa. Näin murttiit surkastuut kieljmuotoloiks, jotka ovat hyvin lähelä ns. yleispuhekieltä, ja niihen jäp perinteisistä, huohmattavasti enemmän yleiskielestä eronneista murtteista korkeinttaan muitammii harvoja piirteitä rippeinä antammaan hieman paikalisvärrii puhekielleen.</p> <p>Oun kirjuttana tutkimuksen kokonaissuuvessaan Pohjos-Karjalan muakunnan eteläosassa huastetula savolaismurtteihin alassuutteen laskettavala kieljmuuvola. Jatkan näin saman kieljmuuvon käyttämistä, jolla oun aijemmin kirjuttana suomalais-ukrilaisen kielentutkimuksen oppiainneessa kantitaatintutkiilman. Pien oman tutkimusettiikkanj kannalta välttämättömänä käyttee tutkimuksen kielenä uhanalasta kieljmuottuu, sillä uattelen, jotta kielentutkijoila on morraalinen velevolissuus osalistuu tutkimmiisa uhanalassiin kieljmuotoloihen yhteiskunnallisen aseman vakkiinuttamisseen ja näihen kieljmuotoloihen käyttöalan luajentamisseen. Pien ihestäänselevänä osana tätä rosessii sitä, jotta uhanalaset kieljmuuvot nostetaan pelekästä tutkimuksen kohtiin asemasta kieljmuotoloiks, joita voijaan käyttee kokonaissiin tutkimuksiin matriisikielinä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord savon kieli, kielen ja murteen määrittely, kielellinen syrjintä, vähemmistökielet, uhanalaiset kielet, suomen murteet, itämerensuomalaiset kielet			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter			

Sisälösluvettelo

1. Juohanto	2
1.1. Tutkimusaihe	2
1.2. Tutkiilman kielj	5
1.3. Kirjuttajan kielelinen tausta	12
2. Kielen ja murttiin määrittelystä	15
2.1. Keskinäinen ymmärettävvyys	16
2.2. Kielenulukset määritelmät: historiija, yhteiskunta ja kielelis-kulttuurinen identiteetti	18
3. Kieljmuuvon aseman muutos murttiista kieleks itämerensuomalaisiin esjmerkkilöihin valossa	31
3.1. Karjalan kielj	31
3.2. Meän kielj.....	38
3.3. Kainun elj kveenin kielj	47
3.4. Võron kielj ja muut etelävirolaiset kieljmuuvot	55
3.5. Muu murreaktivismi Virossa: kihnun ja hiijen kielet	63
4. Suomen murttiin aseman kehittämistä	66
4.1. Murttiin uhanalassuus murretutkimuksen valossa	67
4.2. Kuarle Akselj Gottlundin (1796-1875) kieljitejokija ja pyrkimys nostoo savo kirjakieleks	80
5. Juohtopiätökset.....	89
Lähtiit	91

1. Juohanto

1.1. Tutkimusaihe

Mualiman kielelisen monjmuotossuuen säilyttäminen ja uhanalassiin kiellin suojelu on viimmo vuosjkymmeninä nostettu tärkeiks tavotteeks luajalti erj puolila mualimmoo. Heikossa asemassa olovviin kiellin elinvomassuuen tukeminen ei ou jäänynä pelekästään kieljtieteilijöihen keskinäiseks puuhasteluks, vuan siitä on tulluna monila vähemmistökiellin puhuma-aluvveila paikalisesti merkittävä yhteiskunnalinen kysymys.

Vaikka uhanalassiin kiellin hyväks tehäännii äijän (=paljon) työtä niin tutkimusrintamala kun yhteiskunnalisestikkii, on äijän vähemmälän huohmijolen nähhäksenj jäänynä se, mimmossii kieljmuotoloita yljpiäsä piettään tahe tulis pittee uhanalasin ja suojelunarvosina. Jos uhanalanen kielj on joko isolaattikielj (ts. sillä ei ou ensinkkää sukulaiskiellii) tahe jos sillä ei ou ainakaan erjtyisen lähheistä sukkuu sillen olovvii kiellii, on kielj heleppo miäritelä ihtenäiseks kieleks, jota on syytä suojelak. Ussiit mualiman uhanalasin kieljmuotoloista ovat kuitennii lähheistä sukkuu millen (=jollekin) toiselen vahvemmassa asemassa olovalen kielelen, jota voijaan huastoo missä toisessa valtiossa tahe joka suattaa olla jopa valtakielj samassa valtiossa, jossa sillen sukkuu olovvoo uhanalastai kieljmuottuu huastettaan. Tällönj noussoo essiin kysymys, onko uhanalanen kieljmuoto kahottava omaks kielekseen ja tuvettava sen elinvoimassuutta ihtenäisenä kieljmuotona – vai pitäskö se pikemminnii luokitela vahvemmassa asemassa olovan sukulaisesa murttiiks ja nähhä sen hävvieminen ja korvvautuminen vahvemmalala sukulaisellaan vuan luonolisena osana kielen sisästä muutosta.

Kielen ja murttiin välinen raja on usseissa tappauksissa kaikkii muuta kun yksselitteinen ja heleposti miäriteltävissä. Siitä huolimata tämä miärittely yllesä ratkassoo sen, minkä

kieljmuotoloihen elinvoimassuutta piävyttään tietosesti tukemmaan ja minkä kieljmuotoloihen asemaan ei kiinitetä ensinkkää (=lainkaan) yhteiskunnalista huohmijjuu. On toissaalta olemassa runsaasti esjmerkkitappauksii, joissa ennen murttiina pietty kieljmuoto onnii myöhemmin tunnustettu viralisesti kieleks kieljyhteisön ihe vuajittuu tätä sitkiistik. Tämmöset murre/kielj -aseman muuttumistapaukset nähhään kuitennii tavalisesti yksittäistappauksina, eivätkä ne ou nostattanneet luajempoo keskustelluu siitä, pitäskö kielenelevyttäjjiin kokonnaan hylätä voimakkaasti arvottavat käsitteet *kielj* ja *murre* sillonj, kun puohittaaan, mitä kieljmuotoloita pitäs suojela, ja pitäskö sen sijaan kaikkiin uhanalassiin kieljmuotoloihen piästä suojelutoimmiin piirriin rippumata niihen polliittisesta asemasta murre/kielj -asteikola.

Pyrin tällä tutkiilmalanj nostammaan essiin kysymyksen, minkä tautta (=takia) toissii kieljmuotoloita piävyttään suojelemaan uhanalassina ”ihtenäisinä” kielinä, kun tuas toissiin lyyvään murttiin leima, jonka myötä niihen hävvieminen nähhään kieljyhteisön luonolisena kehitöksenä ja mukkautumisena muihen yhteiskunnalissiin muutoksiin. Käytän ainneistonanj piäassiissa tutkimuskirjalissuutta, jossa aihetta käsittelään ussein minkä yhen tietyn kieljmuuvon näkökulomasta. Pyrin tältä pohjalta osottammaan, jotta kyse on ylleismualimalisesta keskustelusta, jota käyvään hyvin monessa muassa tahe aluvveela ja jossa toissiiisa muistuttavat arkumentit paikallisen kieljmuuvon puolesta tahe sitä vastaan toistuut hyvin samankaltasina aluvveelta toiselen.

Toisessa luvussa tarkastelen ylleisesti kielen ja murteen miäritelmii ja näihen välisen rajanveun vaikkeutta ja ongelmakohtii. Tässä yhteyvessä annan usseita esjmerkkilöitä Euroopasta aluvveista, joila valtjon piäkielelen lähheistä sukkuu olova kieljmuoto on viralisesti tunnustettu omaks kielekseen ja sillen on myönetty aluvveelisesti viralinen asema valtjon piäkielen rinnala tahe aluvveista, joila paikalista kieljmuottuu ei toistaiseksi ou viralisesti tunnustettu tahe joila viralistamisrosessi on vasta alussa, mutta joila essiintyy vakavaks ja mittavaks luonnehittavvoo kieljaktivismii assiin etteenpäin viemiseks.

Kolmanesssa luvussa siiryn toisen luvun yleismuualimalisesta ja -eurooppalaisesta näkökulumasta suomalais-ukrilaisseen kontekstiin ja otan tarkastelluun itämerensuomalaisii elj suomelen lähheistä sukkuu olovvii kieljmuotoloita, kuten (itä)karjalaisiin huastaman karjalan kielen, Ruohin puollesissa Tornijonluaksossa huastetun meän kielen, Norjan Ruijassa huastetun kainun elj kveenin kielen sekä huohmattavasti (pohjos)viron yleiskielestä erruuvan võron elj eteläviron ja muitammii muita virossa huastetuita kieljmuotoloita. Näitä kaikkii yhistää se, jotta niihen kaikkiiin viitattiin vielä joittai vuosjkymmennii siitten yllesä suomen tahe viron murtteina, mutta jotta osan niistä valtjovallat ovat siitemmin tunnustanneet viralisesti omiks kielikseen ja muihennii kohala essiinttyy merkittävvii tietossii pyrkimyksii kieljmuuvon voimmauttamiseksi ja aseman kehittämiseksi. Pysin luommaan kahtauksen siihen, millä perusteilla näitä kieljmuotoloita piettään tahe on pietty toissaalta omina kielinnään ja toissaalta suomen tahe viron murtteina.

Nelljänessä luvussa käsittelen suomen ”murtteihen” asemmo ja sitä, tulisko niitä tahe joittai niistä pittee uhanalasin kieljmuotoloina ja ruveta tietosesti kehittämmään niihen asemmo. Pien tämmöstä tarkastelluu luonolisena ja suorastaan välttämättömänä jatkokysymyksenä tilanteessa, jossa – kuten toisessa ja kolmanessa luvussa käyp ilimi – uussii suojelutoimmiin piirriin piässeitä ennen murtteina pietyitä kieljmuotoloita on ilimestynä viimmo vuosjkymmeninä kun siennii sattiila, eikä ou mittää syytä olettoo, jotta tämä kehityskuluku ois pysähtymässä. Ja jos mualiman kielelisen monjmuotossuuden säilymistä piettään ihteisarvona, ei ou syytä varsinkkaa toivvuu tämmösen kehityskulun pysähtymistä, vuan päinvastonj sen luajenemista maholisiman noppiila aikataulula koskemmaan maholisiman monnii suomennii ”murtteita”.

1.2. Tutkielman kielj

Tämä tutkielma on kirjutettu savolaismurteihin kuuluvala Pohjos-Karjalan muakunnan eteläosassa Riäkkylän (Rääkkylä), Kittiin (Kitee), Tohmajärven ja Kesälahen (Kesälahti) aluvveela huastettavala kieljmuuvola. Aluve on kielelisesti suhteelisen yhtenäistä, mutta sikälj kun sen sisälä kuitennii esiinttyy piennii murre-eroloita, oma kielenj pohjauttuu kaiken eniten Riäkkylässä huastettavalen kieljmuuvolen ja toissaalta jossai miärin niin ikkään Kittiiällä huastettavalen kieljmuuvolen.

Oun pyrkinä kehittämmään käyttämälänj kieljmuuvolen maholisiman juohonmukasen kirjutosjärestelmän. Käytän siis niitä iäne- ja muoto-opilissii piirteitä, jotka oun valinna kirjutosjärestelmänj pohjaks, maholisiman järjestelmälisesti kaikissa niissä yhteyksissä, joissa ne ovat perintteisesti essiintynneet aluvveela huastetussa kieljmuuvossa. Kirjakieltä kehittäissänj oun pyrkinä lisäksi säilyttämmään maholisiman suuren osan niistä kieljmuuvolen ominaisista iäne- ja muoto-opilisista piirteistä, jotka eruvvaat suomen (ylleis)kielestä ja maholisesti niin ikkään lähäluvveihen kieljmuotoloista. Näin ollen kielenj on ”vanahakantaista” ja sisältttää semmossiikkii iäne- ja muoto-opilissii sekä sanastolissii piirteitä, joita arkipuhekielessään käyttää ennee vuan vanahin elossa olova sukupolovi (tahe sennii eustajista vuan osa) ja jopa semmossii piirteitä, joihen viimmonen käyttäjäsukupolovi on jo siirtynä vualimmaan mualiman kielelistä monjmuotossuutta ”tuonilimassiin”. Motivaatijona kieljmuuvon käytölen sen vanahakantasessa muuvossa miula on pyrkimys säilyttee maholisiman äijän (=paljon) kielelistä monjmuotossuutta, ts. semmossii murrepiirteitä, jotka ovat lähmänneissyven aikana hävinneet tahe parrailaan hävviimässä ylleis(puhe)kielissiiin tahe ylleis(puhe)kieltä lähempänä olovviin varijanttiloihen tieltä.

Joittai kompromissiloita ylleissuomen kirjutostavan sunntaan oun kuitennii tehnyä, varsinnii sillonj kun tietty sanan rajala essiintyvä iäne- tahe muoto-opilinen murrepiire

aiheuttas iäneympäristöstä rippuvaista horjuvuutta kirjutosassuun. Esjmerkiks sananloppusen *n:n* käyttäytyminen on tämmönen murrepiirek. Sananloppunen *n* essiintyy semmosennaan, hävijää tahe sullauttuu seurroovan sanan alakukonsonanttiin rippuin seurroovan sanan ensmäisestä iänttiistä, mutta kirjutoksessanj *n* essiintyy piäsiäntösesti sillonnjii, kun se puhekielessä käyttäytyy toinnäkösesti toisin. On ylleistä, jotta kirjakielissä kuvataan sananrajassii ilimijölöitä yksinkertastetusti – kirjutetaanhaa suomen ylleiskielelläi esjmerkiks *tule tänne*, vaikka ylleiskielennii mukasela iäntämykselä sanottaan *tulettänne*. Sananloppusen *n:n* iäneympäristöstä rippuvainen käyttäytyminen on lisäksi puhekielessä ja murteissa luajalevikkinen ilimijö, joka tuskin on ensmäiseks hävviimässä olovviin murrepiirteihin joukossa, joten sen kuvvominen kirjutosasussa ei tässä mielessä ou olennaista kirjuttamanj kieljmuuvon omaleimasena säilymisen kannalta. Joihennii paikannimmiin kohala tien kuitennii poikkeuksen: *Joisuu* (Joensuu), *Piimällaht(i)* (Piimälahti). Jäläkimmäinen on Riäkkylässä sijaihtova kylä, josta kotosin olovat immeiset ovat olleet merkittävässä roolissa tutustuissanj tähän kieljmuottoon. Hyö iänttää kyläsä nimen tässä ilimmeisesti kenetiivilähtösessä (<**Piimänlahti*) muuvossa, vaikka ylleiskielessä kylän nim tunnettaan muuvossa, jossa alakuosa essiintyy nominatiivissa.

Vaikka käyttämänj kieljmuoto luvettaannii savolaismurteihin alassuutteen, oun ottana tässä yhteyvessä lähtökohaksenj paikalisemman kieljmuuvon käyttämisen, enkä ou ies yrittänä luuva mittää ”ylleissavolaista” kirjakieltä. Voisin kyllä pittee semmosennii luomista aiheelisena, jos se eistäs pyrkimyksii suaha kieljmuuvolen viralinen asema ja luajemp käyttöala yhteiskunnassa. Tässä tutkiilmassa en kuitenkkaa ota yksselitteistä kanttoo siihen, mitenkä pienilen tahe suurilen murrealuvveilen ois mielekästä kehittee yhtenäinen kirjakielj, jos tämmösseen murteihin tantartisoimistyöhön luajemmassa mittakuavassa lähettä. Tämän tutkiilman kielestä voip käyttee nimitöstä *riäkkylän kielj*, *Kittiin seuvun kielj* tahe *savon kielj* rippuin siitä, millä tasola assiita haluttaan tarkastelak. Niihen, jotka lukkoot tätä savonkielisenä tutkiilmana, ei kuitenkkaa toina ihmetelä erräitä eroloita Pohjos-Savossa huastetun ”ylleissavolaisemman” kielen ja tämän tutkiilman kielen välilä. Esjmerkiks parjiäntijölöistä elj tihtonkiloista käyttämässanj kieljmuuvossa

essiintyyt *i*-loppuset muuvot *ai, äi, oi, öi* yleisemmin savolaisina tunnetuihin *e*-loppussiiin sijaan. Niilen, jotka ovat kiinostunneita käyttämänj kieljmuuvon ominaispiirteistä, esjmerkiks Aimo Turusen (1956) *Pohjois-Karjalan murreopas* tarjuvua aiheeseen sopivan juohatoksen.

Motivaatijonj käyttee tätä kieljmuottuu assiitekstin ja tietteelisen tutkimuksen kielenä liittyy vahvasti motivaatijoonj yljiäsä opiskela kielentutkimusta. Tärkkein henkilökohtanen syynj opiskela alloo on halu kanttoo oma kortenj kekkoon mualiman kielelisen monjmuotossuuvon säilyttämiseks. Niän kieljvalinan niin ikkään tutkimusietisenä kysymyksenä. Mielestänj uhanalassii kiellii tahe kieljmuotoloita tutkivila kieljtieteilijöilä on morraalinen vevelolissuus osalistuu tutkimmiisa ja halliitemmiisa uhanalassiiin kieljmuotoloihen elevytös- ja voimmauttamistyöhön nostamala tutkittava kieljmuoto niin ikkään tutkimuksen teun kieleks ja näin samala kehittaa kieljmuuvon kirjalista käyttyy ja näyttee esjmerkki kieljmuuvon käyttöalan laujentamisesta nykyaikasen yhteiskunnan kaikilen kielenkäytön alolen. Semmosta tutkimusperinettä, jossa tiettyy tutkittavvoo kieltä tahe kieljmuottuu ei käytänössä koskaa käytetä tutkimuksen matriisikielenä, pien kysseistä kieljmuottuu ja sen huastajjii toisseuttavana käytäntönä, joka vuan vahvistaa ja toisintaa kieljmuuvon uhanalastumisen taustala olovvii uatosmalliloita ja asenteita huolimata tutkiin (=tutkijan) näinnäisestä hyväntahtossuuvesta ja akatiemisesta kiinostoksesta kieljmuottuu kohtaan.

Käyttämmeenj kieljmuottuu on totuttu pitämmään Suomessa murttiina, minkä tautta sen maholiseen uhanalassuutteen ei ou kiinitetty ensinkkää kieljtietteelistä eikä yhteiskunnalista huohmijjuu. Kielentutkiin näkökulumasta pien kuitennii kaikkii uhanalassii kieljmuotoloita lähtökohtasesti yhtä arvokkaina ja suojelunarvosina rippumata siitä, onko ne totuttu näkemään ”kielinä” vai ”murtteina”. Lisäks koska tutkiilmanj käsittelöö nimenommaan kielen ja murttiin miärittelemissen liittyyvii kysymyksii, valintanj käyttee tätä kieljmuottuu tutkiilman kirjuttamisseen voijaan nähhä niin ikkään osana tutkimustyötä ja käytänön esjmerkkinä siitä, jottei ou olemassa mittää

periaatteellisesti ja kieleen ihteessä liittyvii esteitä kehittää aiemmin ”murttiina” pietylen kieljmuuvolen ommoo kirjakieltä, ruveta suojelemaan sitä tietosesti uhanalasena kielenä ja pyrkii luajentamaan sen käyttöaloo viralisemppiinnii yhteyksiin. Vaikka tutkimusaihe siis jo ihessään tukkoo kieljvalinttoonj, en kuitenkkaa halluu yljkorostoo tutkimusaiheen ja kieljvalinan välistä yhteyttä, sillä millä tahhaa kielelä tahe kieljmuuvola pittää voija kirjuttoo mistä tahhaa aiheesta. En halluu, jotta tutkiilman kieljvalinttaan suhtauvuttaan ainuustaan perhvormatiivisena kokkeiluna, vuan pikemminnii ihe tutkimusaiheesta rippumattomana luonolisena ja ihestäänselevänä tutkimusiettisena valintana niistä lähtökohista käsin, joita on esitellynä.

Oun käynynä työnj kieljvalinasta keskusteluloita usseihin rohveissyörjlöihin kansak. Heistä osa on suhtautuna ymmärtäväisesti halluunj kirjuttoo tutkiilma tällä kieljmuuvola, osa on vastustana jyrkästi ja osa on asettuna väljmuastoon siten, jotta on tukena suuriman osan kirjuttamista valihemalanj kieljmuuvola, mutta olluna sitä mieltä, jotta työhön pitäs kuitennii sisälyttee lyhyt (ylleis)suomenkielinen osijo, esjmerkiks juohanto- ja/tahe piätäntöluku. Jotkut kielteisimistä kommentoijista ovat hijastanneet ja monjmutkastanneet huohmattavasti kirjutos- ja valamistumisrosessiinj ja suanneet miut jopa eppäilemmään koko yljopisto-opintoloihen mielekkyyttä omala kohalanj.

Helsingin yljopiston ratun kirjuttamista koskova ohje määrittellöö ratun kielen olovan ylleesä suomen tahe ruohin (ylleis)kielj, mutta antaa rohveissyörilen ja opiskelliilen maholissuuvun soppii keskennään ratun kirjuttamisesta muula kielelä, eikä ohje rajjoo mitenkkaa, mikä tämä muu kielj voip ollak:

”Mikäli gradu halutaan kirjoittaa muulla kuin suomen tai ruotsin yleiskielellä, tulee kielivalinnasta neuvotella etukäteen gradun ohjaajan kanssa, ellei kyse ole kieliaineessa kyseessä olevalla kielellä tai englanninkielisessä maisteriohjelmassa englannin kielellä kirjoitettavasta työstä.” (Flamma – Helsingin yliopiston intranet 2018.)

Toisin sanottuna ohje antaa jokaisen yksittäisen rohvessyöriksen vapaat käsit sallii omassa ohjauksessaan ratun kirjuttaminen millä tahansa kielellä ilman, jotta kukaan muu yliopiston hallinnossa on oikeutta puuttua rohvessyöriksen antamaan luppaan. Kielijainneet ovat tosin sinällään vielä erikoistappaus, ja liennönnii ihestäänseleevvee, jotta esimerkiksi suomalais-ukrilaisen kielitutkimuksen oppiainneissa voidaan kirjoittaa ratuloita muilla suomalais-ukrilaisilla kielillä kuin suomen (yleis)kielellä.

Siinä missä ihe ratun kieltä koskova siänös on selektiivisesti muotoiltu, samalta yliopiston intranet-sivulta löytyvän ratun tiivistelmän koskova siänös kahden erikseen kohtoo vaikuttaa ristiriitaisilta keskenään:

”Graduun tulee liittää työn sisältöä kuvaava tiivistelmä. Tiivistelmä on samalla maisterintutkinnon kypsyysnäyte, joka toisin kuin kandidaatintutkinnon kypsyysnäyte tarkastetaan vain sisällön osalta. Tiivistelmän tarkastaa toinen gradun tarkastajista. Poikkeustapauksissa, joissa opiskelijan kypsyysnäytettä ei ole tarkastettu kielen puolesta aiemman tutkinnon yhteydessä (esim. ulkomailla suoritetun kandidaatintutkinnon), tarkastetaan gradun tiivistelmä sekä kielen että sisällön osalta. Siinä vaiheessa, kun opiskelija jättää gradun viralliseen tarkastukseen, tulee hänen ilmoittaa seminaarin opettajalle, jos tiivistelmä vaatii kielentarkastuksen.”

”Tiivistelmän kieli on opiskelijan koulusivistyksen (suomi tai ruotsi, niin sanottu yleiskieli). Jos opiskelijan koulusivistys on muu kieli kuin suomi tai ruotsi, tiivistelmän kieli on sama kuin tutkielman kieli.”

Toisaalta ohjeissa määritellään, jotta suomeksi koulussa käynnien olisi kirjoitettava tiivistelmä suomen (yleis)kielellä, mutta toisaalta erikseen mainitaan, jotta jos opiskelii

on osottana kieljaitosa jo kantitaatintutkintoon sisältyvässä kypsyysnäyttiissä (kuten ihe oun tehynä), ratun tiivistelmee ei tarkasteta kieljasun, vuan ainuustaan sisälön osalta. Nähhäksenj ainuu maholinen tapa tulukita näitä keskennään ristiriitasilta vaikuttavvii kohtii on se, jotta opiskelliita kyllä ohjeistetaan kirjuttamaan tiivistelmä suomen tahe ruohin (ylleis)kielelä, mutta vaikka kieljasussa lopulta oissii (ylleiskielen näkökulumasta kahottuna) kielelissii ”puutteita” tahe ”virheitä”, ne eivät voi vaikuttoo työn arvostelluun, eikä opiskelliita voija pakottoo vastentahtosesti ”korjoommaan” niitä, sillä ohjiissa sanottaa nimenomasesti, jotta tiivistelmä tarkastetaan vuan sisälön osalta.

On syytä kiinittee huohmijuu vielä siihen yksityiskohtaan, jotta jos opiskelliin koulusivistöskielj on muu kun suomi tahe ruohi, ohjiissa miärättään, jotta tiivistelmän kielj on sama kun tutkiilman kielj. Näin ollen jos esjmerkiks ulukomaila koulusa käynynä kirjuttas tutkiilmasa savoks, hiän ei ainuustaan sais, vuan hänen ois ihe assiissa siänön mukkaan jopa pakko kirjuttoo tiivistelmä savoks. Jos tuas suomeks koulusa käynynä ei sais kirjuttoo tiivistelmee savoks, tämä asettas opiskelliit perusteettomasti epätasa-arvosseen asemaan keskennään. Savonkieliset eivät tietenkää ou ainuu kieljvähemmistö, jonka kohala siänön kirjaimelinen tulukinta vois juohtoo vastoovanlaissiin tilantteihin. Voijaan kuvitela esjmerkiks tilane, jossa kahesta äitinkielennään saameja huastavasta saamentutkimuksen opiskelliista toisela on olluna koulusivistöskielenä saame, toisela tuas suomi, koska hiän on asuna paikkakunnala, jolla ei ou olluna maholista suaha kouluopetosta saamen kielelä tahe koska hiän käynynä koulusa aikana, jollonj saamenkielistä opetosta ei olluna maholista suahak. Jos nämä kumpasettii kirjuttaat tutkiilmasa saameks, toisen heistä on siänön kirjaimelisen tulukinan mukkaan jopa *pakko* kirjuttoo tiivistelmä saameks, toisen tuas ilimmeisesti suomeks.

Esjmerkki osottaa, jotta siänön luajinassa ei ou otettu alakkiilisimalakkaa tasola huohmijoon kielelissii vähemmistölöitä, heijän oikeuksiisa ja tarpeittaan. Ois opiskelliin oikeusturvan kannalta hyvin kyssiinalasta ruveta soveltamaan sisäsesti näin ristiriitasta siänttyy opiskelliin eun vastasesti, varsinnii kun siäntö maholistaa räikkiin

kotoperäsiinnee kieljvähemmistöloihen syrjinän ja opiskelijoihen asettamisen epätasa-arvosseen asemaan koulusivistöskielesä perusteela.

Kaikk eilä (=edellä) laihnatut ohjiit ovat Helsingin yliopiston vanahoin tutkintovuatumuksiin mukassii ohjeita. Oun alottana opinot näihen ohjeihen voimassa ollessa ja lähtökohtasesti suoritan yhä ommii opintoloitanj näihen tutkintovuatumuksiin mukkaan. Opiskelliila on kuitennii halutessaan oikeus siirttyy suorittamaan opintoloittaaan uussiinii tutkintovuatumuksiin mukkaan. Näihen uussiin tutkintovuatumuksiin mukasissa ohjeissa ei ou eilä mainittuu ristiriittoo, vuan niissä sanottaa ratun tiivistelmän kielestä:

”Jos koulusivistyskielesi on suomi tai ruotsi, olet suorittanut alemman tutkintosi Suomessa ja osoittanut siinä tutkintoasetuksen mukaisen kielitaitosi kypsyysnäytteellä, ei sinun tarvitse osoittaa kielitaitoasi enää uudestaan. Voit kirjoittaa kypsyysnäytteen suomeksi, ruotsiksi, englanniksi tai tutkielman kielellä.” (Helsingin yliopiston verkkosivusto 2018b.)

Tämä ohje ei anna tulukinanvarroo, vuan ilimassoo yksselitteisesti, jotta mikä tahhaa tutkiilman kielj siitten onkkaa, opiskellii voip halutessaan kirjuttoo tiivistelmän samala kielelä. Toisin sanottuna esjmerkiks savonkieliseen tutkiilmmaan voijaan kirjuttoo savonkielinen tiivistelmä, vaikka opiskelliin koulusivistöskielj oissii (ylleis)suomi. Lisäks on huohmijonarvosta, jotta uuvessa ohjiissa ei missää kohtoo käytetä käsitettä *ylleiskielj*.

Sivuhuohmautoksena voijaan toita, jotta siänön uuvistumisen takana olova kieljpolliittinen mottiivi suattaa hyvinnii olla halu maholistoo englaninkielissiin tiivistelmmiin kirjuttaminen ja jotta tällä tavala muottoiltuna siäntö valitettavasti on yks askel yliopiston englaninkielistymisen sunntaan ja omijjaan romuttamaan suomen kieltä

tietteen kielenä. Samalla uusi sääntö kuitenkin on vanhasta selektiivisempi ja avoimempi ovi tiivistelmiin kirjoittamisen vähemmistökielillä. Vanhan sääntö takana on mahdollisesti ollut alun perin halu turvata mm. se, jotta iis tiivistelmät kirjoitettaisiin kotimaisella kielellä, vaikka tutkielmii tehäänii nykyisessä ajassa (=paljon) varsinkin englanniksi. Varsinkin nyt, kun uusissa tutkintovuatuimuksissa on purettu tämä kansallisiin kieliin käyttäytymisen tiivistelmän kielenä suojajoommaan luotu sääntö, ois absurdii ruveta vaatimaan iis vanhoiin tutkintovuatuimuksiin mukkaan tutkintuusa suorittavalta opiskelijoilta (yleis)suomenkielistä tiivistelmien tapauksessa, jossa opiskelii haluvvaa kirjoittaa tiivistelmän (erityisesti kotoperäisellä) uhanalaisella kielellä tahe kielimuutoksella. Jos mikä tahansa kuitenkin rupeis vaatimaan miun tältä, voisin viimein kässä siinä tilanteessa siirtyä suorittamaan opintotoitantoj uusiin tutkintovuatuimuksiin mukaisesti, jolloin yliopiston oma sääntö antas miun yksiselitteisesti luvan kirjoittaa tiivistelmii samalla kielimuutoksella, jolla ois kirjoitettana ihe ratun.

1.3. Kirjoittajan kielellinen tausta

Ois elänä lapsuuten ja nuoruuten pääkaupunkiseutu ja oppina ensikielenä pääkaupunkiseutun puhekieltä, jonka miun samaks kielimuutoks kun ns. yleispuhekieli, jonka levviminen ja yleistyminen on vakava uhka murttiilisen monimuotossuven säilymisellen Suomessa. Tämän lisäksi ois kuulluna jo puoskana (=lapsena) Karjalan kannaksen murretta isänpuoleiselta mummoltan, joka tosin kuoli miun ollessa 6-vuotinen, minkä tautta miun ei ou jären yksityiskohtassii muistikuvvii siitä, mitenkä ”vahvasti” hiän yhä huasto ommoo murrettaan. Äitinpuoleisen mummon elj hämäläisittäin *muarin* puoleisen suven kautta miun on puolestaan ollut mahdollisuus kuulta semmosta kielimuutosta, jossa pääkaupunkiseutun puhekielen sekkaan ujututtuu toisinaan semmossii hämäläismurteissuiksi, jotka eivät tavallisesti kuulu

piäkaupuntiseuvun puhekielleen. Ennen ommoo syntymmeenj kuolleen isänsän puolleisen sukunj kuakkoishämäläisestä murttiista miula on sen sijaan hyvin vähän omakohtasta perimätiettu, mutta tämänii tutkiilman kannessa sukunimestänj käyttämänj murremuoto *Koskiin* on senttään välittynä miulen perimätietona.

Etäsemmissä esjvanahemissanj miula on olluna niin ikkään esjmerkiks savolaismurtteihen huastajjii, mutta heijän puhettaan miula ei ou olluna käytänössä maholista kuultak. Äitinisänäitinj olj kotosin Pohjos-Savosta, mutta hiän kuolj ennen miun syntymmeenj. Hänen Savossa koko elämäsä asunneen sisäresä puhetta oun kerran kuulluna lapsena puhelimessa, mutta vielä siinä ijässä en valitettavasti osanna olla kiinostuna murttiista huolimata siitä, jotta kiinostos sukututkimukseen olj senttään jo virinnä miussa siihen männessä.

Kiinostoksenj murtteita ja niihen tietosta opiskelluu, arkikäyttöön ottamista ja elevyttämistä kohtaan heräs vuona 2012, jollonj piävynj silloisen kumppalinj kautta lähheissiin tekemissiin kittiiläissiin (=kiteeläisten) ja riäkkyläläissiin (=rääkkyläläisten) kansak. Alonj sillonj tiijostoo, jotta Suomessa on yhä jälelä huohmattavasti ylleis(puhe)kielestä erruuvvii murtteita. Toissaalta samala huohmasin, jotta vuan kahessa sukupolovessa murre voip hävitä lähes kokonnaan, sillä samala seuvula asuvviin nuorriin kielj eros omastanj elj piäkaupuntiseuvun puhekielestä lähinä persoonaronominiloihen, keminaatijon ja *t:n* heikon asteen vastinneihen osalta. Pittää tok sannuu, jotta oun tavanna ommoo ikäluokkoonj olovvii hämmästyttävän vahvoo murretta huastavvii yksilölöitä, mutta hyö ovat poikkeus, joka vahvistaa siänön. Pelekkeen kuitennii pahasti, jotta seuroovassa sukupolovessa ei ou välttämätä ennee ies vahvoo murretta huastavvii poikkeusyksilölöitä, varsinkkaa jollei murtteihen siirtämisseen tulovilen sukupolovilen aleta suhtauttuu niin pere- kun hallinolisellai tasola assiina, joka ei ennee tappauvu ihestään, vuan joka vuattii tietossii ponnisteluloita, murtteihen ja ylleiskielen käyttöaloin rajanveun uuvelleen määrittelyy ja rohkeutta tehä tällä hetkelä vielä ratikaalilta tuntuvvii muutoksii tässä suhteessa.

Piästessänj tekemissiin kittiiläissiin ja riäkkyläläissiin kansa huohmasin kuitennii meleko noppiisti, jotta oma seuranj suatto muokata erräihen murttiin huastajjiin kieltä ylleis(puhe)kielisempään sunntaan, olivat hyö siitten vahvan tahe jo alun perin laimmiimman ylleiskieltä lähempänä olovan murttiin huastajji. Ommaan puhekielleenj en huohmanna murttiin huastajjiin seurala olovan mittää vaikutosta – miula olj selekkii aljtajunen (ja nykkyy hyvin yljmielisenä pitämänj) käsitös siitä, jotta oma piäkaupuntiseutulainen puhekielenj on semmosta, jota kyllä ymmärettään kaikkiila Suomessa, joten miula ei ou mittää tarvetta soppeuttoo ommoo puhettanj mihenkkaa sunntaan. En voi tietenkkaa vannuu, jotteikö puhhiissanj ois suattana tappautuu ihelenj tiijostamommii muutoksii, mutta vaikka semmossii ois olluna, ne oisivat joka tappauksessa olleet hyvin piennii verrattuna niihen muutoksiin, joita tappautu muihen puhhiissa miun piäkaupuntiseutulaisen puhekielenj vaikutoksesta.

Tämän tiijostaminen synnytti miussa noppiisti uatoksen ruveta tietosesti opettelemmaan murretta. Käytin apuna murrenäytteitä, murrekarttoja ja muita kieljtieteelissii murretutkimuksii ja kuntelin tietennii tarkasti paikallisiin puhetta. Alonj käyttee vanahakantasta murretta järjestelmälisestii kaikissa käyttöyhteyksissä aina, kun kommunikoin suulisesti tahe kirjalisesti kenen tahhaa kysseiselä aluvveela asuvan tahe sieltä kotosin olovan kansak. Tein näin rippumata siitä, huastoko kysseinen henkilö ihe vahvoo vai laimmiimppoo murretta. Sen sijjaan, jotta oisin antana oman piäkaupuntiseutulaisen murteita tappavan puhekielenj ”tarttuu” heihen, pyrinii tartuttammaan heijän kielenkäyttöösä takasin joittai heijän omasta itijolektistään jo hävinneitä tahe hävviimisvuarassa olovvii murrepiirteitä. Kun murttiin huastamistanj ihmetelttiin, suatonj vastata esjmerkiks tottiimala, jotta Helsinkiin muuttaissaan suurj osa immeisistä muokkovvaa joko tietosesti tahe aljtajusesti ommoo puhekielttään semmoseks, jotta siinä on jälelä ennee hyvin vähän semmosta, mistee vois piätelä, jottei kysseinen immeinen ou syntyperänen piäkaupuntiseutulainen – niin miksei siitten joku vois tehä toisinniipäin? Miksei piäkaupuntiseutulainen vois yhtä laila muokata ommoo puhekielttään vahvan murttiin sunntaan, jos hänelä on tiivviit suhteet kysseisen murttiin

puhuma-aluvveelen? Jo se, jotta assiita joutuu selittelemmään, kertoo mitä (=jotain) kieljmuotoloihen arvostokseen liittyvistä eroista.

Kirjutin seuvun kieljmuuvola kannesta kantteen kantitaatintutkiilmanj suomalais-ukrilaisen kielentutkimuksen oppiainneessa Helsingin yljopistossa (Koskiin 2013). Oun kirjuttana sillä usseita murre- tahe yleisemmin kieljpolliittissii mieljpiekirjutoksii ja kolumniloita mm. Karjalaisseen ja Ylioppilaslehteen ja antana murrepolliittisista mieljpitteistänj ja kantitaatintutkiilmanj kieljvalinasta huastatteluloita, joissa omat sittaattinj on kirjutettu kieljmuuvola (mm. Yle Uutiset 2013). Oun perustana nuamakirjaan elj veispuukkiin keskusteluryhmän ”Keski-Karjalan murretta huastammaan!” jossa on yhteensä 383 jäsentä (23.6.2018), joista arvijolta mitama kymmentä osalistuu siänölisesti keskusteluloihin ja on alottana niitä (Facebook 2018).

2. Kielen ja murttiin määrittelystä

Kielen ja murttiin välisen rajan vetämisessä voijaan käyttee toissaalta kieljtieteelissii ja toissaalta historijalis-pollittissii perusteita (Anhava 1998: 12). Esittelen tämän luvun alalukuloissa rajan vetämiseen liittyvvii arkumenttiloita kumpasestai näkökulumasta ja annan esjmerkkilöitä usseista semmosista tappauksista, joissa rajanveto on enemmän tahe vähemmän ongelmalista.

2.1. Keskinäinen ymmärettä vvyys

Anhavan (1998: 12) mukkaan selevin peruste kielen ja murttiin välisen rajan miärittelyssä on se, ymmärtäätkö huastajat toisijjaan opettelemata toissiisa kieljmuottuu, ja tämä on samala ainuu kieljtietteelisesti pätövä ritteerj. Toisin sanottuna kaks erj kieljmuottuu ovat saman kielen murtteita, jos niihen huastajat ymmärttää toisijjaan ja pistyyt kommunikoimaan keskennään ommii kieljmuotoloittaaan käyttäin. Jos kommunikointa ei onnistu, niin kyssiissä on kaks erj kieltä. Tämä miäritelmä on kuitennii hyvin karkkii ja jättää äijän (=paljon) tulukinanvarroo.

Haugen (1987: 16) muistuttaa, jotta ymmärettävvyys on vahvasti supjektiivinen ritteerj, johon vaikuttaaat kuntelliin kyvyt (intelligence) ja asenteet toista kieljmuottuu kohtaan. Näin ollen kielen ja murttiin välistä rajjoo veittäissä herevvää kysymys, minkä verran kahen immeisen pittää ymmärttee toisijjaan, jotta heijän voijaan kahtuu huastavan sammoo kieltä. Lähheistä sukkuu toisilleen olovista kieljmuotoloista löytyy semmonen kirjo sukulaissuusteiden erj tasoloita, jotta harmmoota aluvetta riittää sen suhteen, minkä kieljmuotoloihen huastajjiin välinen kommunikaatijo vielä toimii ja minkä ei. Toissaalta lähheistä sukkuu toisilleen olovat kieljmuuvot muuvostaat ussein ns. murrejatkumon, jossa kielj muuttuu asteittaisesti tietyltä aluvveelta nuapurjaluvveelen ja eilleen sen nuapurjaluvveelen siirytäissä.

Tilanetta voijaan tarkastela teoreettisestii kuvittelemala murrejatkumo, johon kuulluut kieljmuuvot A, B, C, D ja E. Oletetaan, jotta kieljmuotoloita A ja B erottaa toisistaan tietty miära isoklossiloita ja oletetaan niin ikkään, jotta kieljmuotoloita B ja C, C ja D sekä D ja E erottaa toisistaan sunnilleen yhtä suurj miära isoklossiloita kun kieljmuotoloita A ja B. Oletetaan niin ikkään, jotta kahen vierekkäisen kieljmuuvon välinen ero ei ou vielä niin suurj, jotta sen perusteela näitä kieljmuotoloita vois pittää erj kielinä, vuan kun siirytään jatkumossa vähinttäinnii kolome pykällee etteenpäin

(esimerkiksi siis A:sta D:hen tai E:hen) kielimuotoloihen välinen ero on jo niin huomattava, jottei näitä kielimuotoita voi pitää saman kielen murteina.

Tämä tarkastelu osoittaa, jotta vaikka pystyttäisiin määrittelemään tarkkaan, minkä verran kahen kielenkäyttäjän on ymmärrettävä toisijaa, jotta kyseessä olisi sama kieli (minkä tarkka määrittely sinällään on mahdotonta), niin vielä siinä tapauksessa voidaan määritellä ainuustaan kahen kielimuovon suhteet toisiinsa. Ei voida antaa absoluuttista määritelmää siitä, mikä kielimuoto on ”kieli” ja mikä ”murte”, sillä kaikki riippuu aina siitä, mihinkä verrataan. Jos aiemmin esimerkin tapauksessa otetaan lähtökohaksi vertailu kielimuotoon A, suuhun tulos, jonka mukana tarkasteltavat kielimuovot kuuluvat kahteen eri kieleen, joista toinen käsittää murteita A, B ja C ja toinen kielimuovot D ja E. Jos vertailun lähtökohaksi otetaan kielimuoto B, suuhun tulos, jonka mukana kieliä on kaksi, voin nyt E muodostaa yksin oman kielensä ja kaikki muut murteet kuuluvat saman kieleen. Jos vertailun lähtökohaksi otetaan kielimuoto C, niin kaikki kielimuovot ovat saman kielen murteita siitä huolimatta, jotta A:ta ja E:tä huolestaviin tilanteisiin kommunikointi ei onnistu, sillä C:tä huolestavat pystyvät kommunikoidaan omalla kielimuovollaan niin A:n huolestajiin kuin E:niä huolestajiin kanssa.

Kielen ja murteen välisen rajan määrittelemistä puhtaasti kieleen yhteydessä liittyvien perusteiden vuoksi on vaikeaa, jotta kielimuovot ovat jatkuvassa kontaktissa keskenään. Etenee, kun kyseessä on kaksi toisilleen lähettä sukua olevaa kielimuotoa, sanasto ja rakenteita voi vaihdella joustavasti ja tietyissä olosuhteissa hyvin nopeasti kielimuovosta toiseen. Maxian (2016: 9-12) mukaan Sardinijassa nuorimissa sukupolovissa tapahtuna kielenvaihto sardinasta (sardi) italijaksi ei ole kuitenkaan johtanut siihen, jotta sardinialaiset nuoret huolestivat yleisitalijaa, vaan pikemminkin uutta kielimuotoa, joka pohjautuu yleisitalijaksi, mutta jossa on seassa tiettyjä piirteitä sardinasta. Hän osoittaa niin ikään, jotta varsinaisen sardin kielen ja tämän yleisitalijapohjaisen mutta eräitä sardinamuotoja sisältävän kielimuovon välillä mahtuu

usseita muuttai siirtymämuotoja, joista osa on lähempänä sarrtia ja osa yleisitalijoo. Sánchez (2011: 857) puolestaan totijaa, jotta arakonijan (=aragonian) kielen nykypuhuma-aluvveen määrittämisen tekköo vaikkii se, jotta millä (=joillain) paikkakunnilla huastetaan espanjavaikutteista arakonijoo ja toisilla arakonijavaikutteista espanjoo, eikä näihin kahen rajanveto ole aina heleppuu.

Tämmösissä tapauksissa, joissa toinen lähsukusista kieljmuotoista on sosioekonomisesti huohmattavasti vahvemmassa asemassa kun toinen, heikompi kieljmuoto voi siis sullauttua vahvempaan siten, jotta kieljyhteisön käyttämässä kieljmuuvossa säillyt kuitenkin ns. supstraattina (=substraattina) osa aiemmin huastetun kieljmuuvon sanastosta ja rakenteista. Tämä nostattaa usseita kysymyksiä, joihin voi olla vaijisi vastatak: Onko aiemmin huastettu kieljmuoto kuolluna vai onko se vuan muuttuna? Mitenkä noppii ja mitenkä suurta ossoo kieljmuuvon sanastosta tahe rakenteesta koskettava muutoksen pittää olla, jotta sitä voijaan pittee kielenvaihtona ja siten aiemmin kieljmuuvon kuolemisenä pelekän kielen ”luonolisen” muutoksen sijjaan? Ja jos kieljmuuvon sanastolista ja rakenteelista samankaltassuutta tahe erjlaissuutta suhteessa hallihtovassa asemassa olovvaan yleiskielleen piittää yhtenä mittarina määritellettäissä sitä, tunnustettaanko se yhteiskunnassa ”murttiin” sijjaan ”(vähemmistö)kieleks” ja piässöökö se näin ollen institutiojonaalisen suojelutoiminnan piiriin vai ei, tehhäänkö tämä sanaston ja rakenteiden verttailu siten, jotta yleiskielleen verrataan jo vahvasti yleiskieljvaikutteista nuoren sukupoloven huastammoo ”murretta” vai vanahiman elossa olevan tahe maholisesti jopa iesmänneen sukupoloven ”murretta”, joka eruvvaa tahe eros huohmattavasti enemmän yleiskielestä?

2.2. Kielenulukokset määritelmät: historiija, yhteiskunta ja

kielelis-kulttuurinen itentiteetti

Kuten luvun 2.1 tarkastelussa toittiin, puhtaasti kielleen ihteessä liittyvin perustein voip olla jo teorreettisestikkii mahotonta miäritelä, mitkä kieljmuuvot pitäs lukkiin saman kielen murtteiks ja mitkä omiks kielikseen. Ussiit kielentutkiit ovattii sitä mieltä, jottei ou olemassa yksselitteistä kieljtieteelistä ritteerrii sen miärittämiseks, millonj on kyse erj kielistä, vuan ratkasu on kieljpolliittinen ja miärittely tappauttuu käytänössä yllesä ihe kielleen liittymättömin perustein.

Ussein valtjion tahe muun polliittisen aluvveen rajat vaikuttaa siihen, mihenkä veittää kielen ja murttiin raja, ja tämä suattaa juohtoo kieljtietteen näkökulumasta hullunkurissiin ratkasuloihen. Haugen (1987: 16) mainiitoo esjmerkkinä tämmösestä tilantteesta Saksan, jossa erräät saman kielen elj (ylä)saksan murtteina pietyt kieljmuuvot eruuvaa toisistaan enemmän kun erräät erj kielinä pietyihin alasaksin ja hollanin murttiit keskennään. Luksempurissa puolestaan paikalisela letsepurin kielelä on viralinen asema, vaikka toisenlaisissa polliittisissa olosuhteissa sittäi voitaa pittee saksan murttiina (Nutt 2004: 224–225).

Tunnettu esjmerkki kielen ja murttiin välisen rajan vetämisestä pikeminnii polliittisin kun kieljtieteelisin perustein löytyy kantinaavisista kielistä ruohista, norjasta ja tanskasta. Haugenin (1987: 71) mukkaan valtjoloihen rajat ovat muottoutunneet nykysilleen historijalisissa konhliktiloissa, joissa sotillaalinen voima on näytellynä merkittävämppee roollii kun kieleliset kysymykset. Tämän seurrauksena on päävytty tilantteesseen, jossa kolomessa valtjossa on kussai oma tantartoituu versijosa (Norjassa jopa kaks: bokmål ja nynorsk) suhteelisen yhtenäisestä kantinaavisesta kielestä. Toissaalta näissä kantinaavisissa kielissä on ”murtteita”, jotka ovat häin tuskin ymmärettävviin tantartikielliin huastajilen, eivätkä murrealuvveihin rajat ou rippuvaissii valtjoloihen rajosta. Esjmerkiks Ruohista löytyy polliittisesti ruohin kielen murtteina pietyitä

kieljmuotoloita, joita on huohmattavasti vaikkiimp ymmärttee ylleisruohin pohjalta kun ylleisnorjoo (Winsa 1998: 131). Tämmönen kieljmuoto on esjmerkiks Övdalnin (ruohiks Älvdalen) kunnassa huastettu viimmo vuosjkymmeninä vakavasti uhanalastuna övdalsk (älvdalska). Kieljmuuvon huastajat ovat 2000-luvula ponnistelleet suahakseen Ruohin valtjon tunnustamaan sen ruohista eriliseks vähemmistökieleks, mikä tietennii maholistas institutijonaaliset toimet sen elevyttämiseks ja käytön lisseemiseks ihan erj tavala kun nykytilanteessa, jossa sitä piettään viralisesti ruohin kielen murttiina (Melterska 2011: 157–158).

Övdalskaan verrattuna vähemmän ylleisruohista erruuvvoo Koonessa (=Skoonessa) huastettuu kieljmuottuu puolestaan piettiin tanskan murttiina 1600-luvulen suakka, jollonj aluve kuulu vielä Tanskaan, mutta vuan 40 vuotta sen jäleltä, kun Ruohi olj vallottana aluvveen, sielä huastettuu kieljmuottuukkii olj alettu pittee ruohin murttiina. Lisäks viimmo vuosjkymmeninä ussiit kansalaisjärestöt ovat tehneet työtä suahakseen kieljmuuvolen viralisesti tunnustetun aseman. (Lindgren 2003a: 166.)

Kantinavijan muat ovat vuan yks esjmerkki valtjoloista, joissa hyvin lähheistä sukkuu toisilleen olovilen kieljmuotoloilen on kehitetty oma tantartisa erj valtjoloissa ja joissa nämä kieljmuuvot nähhään siis polliittisesti omina kielinnään sen sijjaan, jotta niitä piettäs saman kielen murtteina. Euroopassa samanlainen tilane on muun muvassa sekin ja lovakijan kiellin, pulukarijan ja maketonijan kiellin sekä serpijan, roaatin, posnin ja montenekron kiellin kohala (Anhava 1998: 80–83; Muljačić 1995: 28–30; Kölhi 2012: 40–45, 55–66; Nutt 2004: 223–224). Lisäks voip mainita romanijan ja moltovan kielet, joihen välisseen suhteeseen ovat vaikuttanneet viimmosen saan vuuvun aikana tappautunneet polliittiset muutokset, etennii neuvostoaika ja sen loppuminen. Neuvostoaikana moltovalaisilen pyrittiin luommaan romanijalaisista erilinen itentitietti, ja tätä tavotetta tuk moltovan kielen nimittäminen romanijasta eriliseks omaks kielekseen (Prina 2012: 2–3). Neuvostoaajan piätyymisen ja ihtenäistymisen kynnykselä Moltovassa alettiin keskustela siitä, ovatko moltovalaiset romanijalaissii vai oma kansasa ja mikä on

heijän kielesä suhe romanijan kielleen. Yksmielissyyven suavuttaminen tässä keskustelussa on olluna hyvin vaijista, ja moltovalaissiin kansalinen itentitietti on yhä hyvin jakkautuna (Miettinen 2011: 9–13). Vuona 2013 Moltovan perustoslaktuomijoistuin kuitennii anto päätöksen, jonka mukkaan Moltovan viralinen kielj on romanija (Helsingin sanomien verkkosivusto 2013).

Muljačić (1995: 23–26) mainiitoo Korsikan suarela huastettavan korsikan kielen yhtenä esjmerkkinä tappauksesta, jossa kielj on kahen sen kansa sammaan kieljryhmään kuuluvan valtakielen puristoksessa. Korsikan kielj on erjtyisen lähheistä sukkuu italijalen, ja jos sen puhuma-aluve ois jäänynä Italijan vaikutospiirriin, sitä piettäs luultavasti italijan murttiina. Ranska kuitennii miehitti Korsikan vuona 1786, ja suarj kuulluu yhä Ranskan valtijojeon. Vaikka ranska on rommaaninen kielj kuten korsika, se ei ou sillen yhtä lähheistä sukkuu kun italija, eivätkä korsikan- ja ranskankielinen ymmärä toisijjaan kunnola iliman toissiisa kielliin opettelluu. Siinä, missee italija uhkovvaa korsikan kielen luokittelluu ihtenäiseks kieleks, ranska ei uhkoo sen ihtenäisyyttä kielenä, vuan yljpiäsä sen koko olemassaolluu ja säilymistä elävänä kielenä. Muljačićin (1995: 19) mukkaan tämmönen kieljmuoto, joka on kahen yhteiskunnallisesti vahvemmassa asemassa olovan sammaan kieljryhmään kuuluvan kielen puristoksessa, on yllesä vaikkiimmassa tilantteessa verrattuna kielleen, jota uhkovvaa ainuustaan yhen sillen (lähheistä) sukkuu olemattoman kielen valta-asema tahe kaks semmosta kieltä, joista vuan toinen kuulluu sen kansa sammaan kieljryhmään.

Valtijojeihin rajat voivat synnyttee pienniinnii murre-eroloihen pohjalta usseita kiellii, kun tuas suhteelisen äijännii (=paljonkin) toisistaan erruuvvii sukulaiskieljmuotoloita voijaan pittee saman kielen murttiina, jos niitä huastettaan saman valtijojeon aluvveela, kuten eilä mainittu övdalskin tappaus ja kieljyhteisön tähän männessä tulosta tuottamattomat ponnistelut kielen tunnustamiseksi viralisela tasola osottaat. On kuitennii olemassa esjmerkkilöitä valtijojeista, joissa valtakielen lähheistä sukkuu olovvii kieljmuotoloita on nostettu murttiin asemasta kielen asemmaan ja annettu niiden viralinen

asema valtakielen rinnalla omalla puhuma-alueellaan taite osassa puhuma-alueita. Yks esjmerkki tämmösestä valtiosta on Espanja, jossa huastetaan usseita valtakielelen elj espanjalen lähheistä sukkuu olovvii rommaanissii kieljmuotoloita, joihen suhteen ei ou olluna historijan aikana aina ihestään selevvee, eikä ou välttämätä vielä nykyykkää, mitä niistä piettään omina kielinnään ja mitä espanjan murteina. Usseila näistä kieljmuotoloista kirjallinen perine ulottuu muuvossa taite toisessa viimmo vuosjtuhannen alakupuolelen suakka, mutta Espanjan yhtenäisvaltijan muuvostuminen vuosjtuhannen puoljvälin tiennoila ja sitä seuranneina vuosjsatona harjotettu kieljpolitiikka katkas näihen kieljmuotoloihen kehittymisen kirjakielinä ja ne jäivät käytänössä murttiin asemaan (Riiho (tekkeilä): 83).

1800-luvula ja 1900-luvun alakupuolela näihen kieljmuotoloihen yhteiskunnalisen aseman parantaminen ja niihen tantartisoiminen alako suaha uuvelleen tuulta alleen, vuan tämän kehitöksen katkas Espanjan sisälissottoo seuranna tiktattorj Francon valtakausj, jonka aikana korostettiin espanjalaista yhtenäiskulttuurii paikalkulttuurjloihen ja -kieljmuotoloihen kustanoksela. Francon kuoleman (v. 1975) ja tiktatuurin kuatumisen jäleltä tilane muuttu jälleen, ja isolaattikielj paski (=baski) ja kaks rommaanista kieltä katalaanj ja kaleko (=galego) saivat pijan suurimassa osassa perinteissii puhuma-alueveittaan viralisen aseman espanjan kielen rinnalla. (Riiho (tekkeilä): 83-87; Anhava 1998: 70, 103.)

Etennii kalekon aseman kehitökseen on liittynä vahvasti kysymys siitä, pitäskö sitä pittee murttiina vai kielenä ja jos murttiina, niin minkä kielen murttiina. Kyssiissä on kieljmuoto, joka sijottuu iperorommaanissii (=iberoromaanisten) kielliin murrejatkumossa portukalin ja espanjan välliin. Kieljhistorijalisesti se on näistä kahesta selevästi lähheisintä sukkuu portukalin kielelen, mikä tarjuvva pohjan näkemyksilen, joihen mukkaan kaleko ois portukalin murrek. Koska sen puhuma-alue on myöhäskeskiajasta lähtiin kuuluna Espanjan valtijiin, sitä ollaan kuitennii pietty suurj osa sen historijasta käytänössä espanjan murttiina ja etennii 1500–1700-lukuloila vallihti

selevä ”sosijaalinen konsensus” siitä, jotta kaleko on espanjan kielen murrek (Fernández & Monteagudo 1995: 158). Tämänii näkökuluman voip ymmärttee, kun muistetaan, jotta espanja, kaleko ja portukalj ovat kaik keskennään suhteelisen lähheistä sukkuu olovvii iperorommaanissii kieljmuotoloita ja jotta jopa espanja ja portukalj ovat Santamarinan (1995: 71–72) mukkaan lähheisemppee sukkuu toisilleen kun errää italiijan murtteina pietyt kieljmuuvot italiijan yleiskielelen tahe veitsinsaksa yleissaksalen.

1800-luvula yleiseurooppalainen kansalisen herreemisen myötä kalekonii asemaan alettiin kiinittee enemmän huohmijjuu, ja paikallinen sivistyneistö alako viljelä sitä kirjalisestikkiik. 1900-luvula pyrkimykses kirjakielen vakkiinuttamiseksi ja yljpiäsä kieljmuuvon aseman parantamiseksi ja viralistamiseksi voimistuvat ja vaikka Francon valtakausj hijasti tätä kehitystä, se ei voinuna pyssäyttee sitä täysin. Kalekon kielen käyttö viralisissa yhteyksissä lissäyty räjähösmäisesti Francon kuoleman ja Espanjan temokratisoitumisrosessin myötä 1970-luvulta alakkain. Käytön lissäytyminen tek entisestä tärkeimmäks piästä yhteisymmärökseen kalekon tantartisoimisesta. Kun kalekoja (=galegoa) olj vuosjattoin ajan pietty käytänössä espanjan murttiina, niin nyt osa espanjan kielen yljvalttoo vastustaneista aktivistiloista asettu toisseen iärjpiähän ja vuati kalekon sullauttamista (reintegración) portukalin kielleen, jonka yhteyvestä hyö kahtovat kalekon joutunneen erroon epäluonolisela tavala Espanjan valtakauvela (Regueira 2006: 65–67, 87–88).

Fernándezin (1995: 190-191) mukkaan kalekon ja portukalin yhteyven korostaminen näkky siinnäi, jotta kalekon kieltä tantartisoittaissa suosittaan yllesä semmossii sanoja ja kieljopilissii muotoloita, jotka ovat yhteissii kalekolen ja portukalilen ja erottaat ne kumpasettii espanjasta. Yleiskielleen ei haluta hyväksyy semmossii osassa kalekon murtteita tahe nykypuhekieltä yleissii sanoja ja muotoloita, jotka ovat yhteissii kalekolen ja espanjalen, mutta erottaat ne portukalista. Toissaalta kalekon yhteyttä portukalliin korostavat ovat valammeita hyväksymmään kalekon yleiskielleen semmossii muotoloita, jotka ovat alun perin vierraita kalekolen, mutta essiinttyyt niin portukalissa kun

espanjassaik.

Kysymys siitä, onko kaleko portukalin tahe espanjan murre vai oma kielesä, on siis pitkälän politisoituna kysymys. Erj osapuolet ovat yrittäneet löyttee omalen kannalleen tukkii (=tukea) kieljtietteestä ja ovattii löytäneet sitä enemmän tahe vähemmän tarkastelessaan kysymystä kieljtietteelisestikkii aina just siitä näkökulumasta, joka tukkoo heijän ommoo kieljitejolokijjoosak. Yhteyttä portukalliin voijaan perustela kieljhistorijala ja yhteisen kantakielen olemassaolola, kun tuas yhteyttä espanjaan voijaan perustela sillä, jotta käytänössä kalekon puhekielj ja murttiit ovat monelta osin hyvin espanjalaistunneita, vaikka tantartisoitu ylleiskielj yritettäännii pittee puhtaana espanjalaisvaikutteista (Regueira 2006: 65–67, 87–88; Riiho (tekkeilä): 82–83, 87; Fernández 1995: 190–191). Joka tappauksessa yhteiskunnalisela tasola kysymystä kalekon asemasta voijaan pittee ratkastuna. Sillä on tänä pänä viralinen asema Kalisijassa espanjan kielen rinnala, ja sillen on kehitetty oma espanjasta ja portukalista erruuva normitettu ylleiskielesä, jota käytettään suhteelisen luajalti kalisijalaisessa yhteiskunnassa, vaikka yksittäiset soraiänet eivät hyväksyskää tätä ratkassuu.

Kalekon suattuu viralisen aseman ja tulttuusa näin ollen polliittisesti tunnustetuks kielenä murttiin sijjaan maholisesti mielenkiintosinta kielj–murre -keskustelluu Espanjassa on käyty sen jäleltä Asturijassa huastetun sikäläisen kieljmuuvon asemasta. Vaikka rommaanisiin kiellin tutkimuksessa tähän kieljmuottoon on perinteisesti suhtauvuttu joko ”iperorommaanisenä murttiina” tahe vaihtoehtosesti tutkiit eivät ou ottanneet ensinkkää kanttoo koko kielj-murre -kysymykseen, viimmo vuosjkymmeninä mitamat kieljtietteeliset julukasut ovat alakanneet viitata kieljmuottoon sanala ”kielj” (Kabatek 2006: 142). Lisäks kieljmuuvon huastajjiin omissa asenteissa on tappautuna pientä muutosta, ja kasvava ossuus asturijalaisista pittää ihe ommoo kieljmuottuusa pikemminnii kielenä kun espanjan murttiina, vaikka 30 % suhtauttuukkii siihen yhä murttiina (Llera & San Martín 2003: 106 Kabatekin 2006: 150–151 mukkaan).

Asturijan kielen kehitys poliittisesti tunnustetuksi kieheks Francon tiktatuurin kuatumisen jäleltä ei ou siis olluna yhtä noppiita kun katalaanin ja kalekon kiellin vastoova kehitys, ja Kabatekin (2006: 156–157) mukkaan tilane suattaa kiänttyy vielä kumppaan sunntaan tahhaa:

”Siihen, onko kysymys kielestä vai murttiista, ei voija vastata selevälä tavala - - on olemassa rototyypissii kiellii ja rototyypissii murtteita, ja tällä hetkelä asturija on mitä tältä väliltä. On olemassa maholissuus, jotta se jatkaa kehitystään pitkälä aikavälilä [ihtenäisenä kielenä] tahe jotta se putuvvaa jälleen murttiin asemaan. Viimmo vuosikymmenniin kehityksessä korostuut vaatimukset sen tunnustamiseks kielenä, mutta vuan jos 'asturijanistinen rojekti' suavuttaa luajan ja kestävän kansalaisyhteiskunnan tuven (apoyo social), asturijan kielj onnistuu kilippailemmaan pitkälä tähtäimelä kaikkiilä läsnä olovan espanjan kielen kansak.” [Kiänös J. K.]

On siis olennaista, mitenkä kieljmuottuu huastavat immeiset ihe asennoittuut ommaan kieljmuottoosa ja pittäätkö hyö sitä kielenä ja sen aseman kehittämistä tärkeinä. Toissaalta kieljyhteisössä vallala olovat asentteet eivät synny tyhjijössä, vuan voivat heijastoo vallanpitäjiin pitkälä aikavälilä harjottammoo kieljpolitiikkoo. Varsinnii jos kieljmuuvon huastajat ovat sosioekonomisesti yhteiskunnan markinaalissa ja paremman elintason tavottelu eilyttää (=edellyttää) omasta kieljmuuvosta luopumista, oma kieljmuoto ei toinnäkösesti nouse myöntteiselä tavala essiin ommoo kulttuurista itentietii muuvostettaissa. Winsa (1998: 42) kirjuttaa, jotta ”sorrettu ryhmä ei voi ottoo vastuuta omasta sosijaalisesta itentitietistään niin kauvan kun se heijastaa valttoo pitävän ryhmän näkemystä itentitietistään”. Ween (2005: 54) mukkaan ylleiskielestä poikkiivan kieljmuuvon huastajiin oma uskomus siitä, jotta normitettu ylleiskielj on ”oikkiioppista” kieltä tarkottaa samala sitä, jotta kieljmuuvon huastajat suattaa ihekkii pittee ylleiskieltä ainuuna suojelemisen arvosena kieljmuotona. Hänen mukkaasa ylleiskielestä poikkiivvii kieljmuotoloita ei ainuustaan markinalisoija, vuan ne tehään näkymättömiks kysymälä, miks kukkaa ies halluis taistela minkkää semmosen puolesta, mikä on ”ilimiselevästi”

vuan kielen ”virheelistä” käyttämistä.

Tuloksena on heleposti noijankehä. Vallanpitäjät voivat suhtautuu vähätelövästi kieljmuottoon, jos sen huastajat eivät ihekkää näytä pitävän sen säilyttämistä ja vualimista kulttuurisena ihteisarvona. Kieljmuuvon huastajilen tuas ei piäse kehittymmään tervettä kielelis-kulttuurista ihetuntuu, jos vallanpitäjät suhtauttuut kieljmuottoon vähätelövästik. Skutnabb-Kankkaan (2004: 6–7) mukkaan ”epätasa-arvoiset valtasuhteet yhteiskunnassa tuotetaan uudelleen”, kun ryhmät, joila on jo ennestään monnii resurssiloita ja rakentteelista valttoo, ”julistavat sen tyyppiset immateriaaliset resurssit, joita heillä itsellään on, arvokkaiksi ja päteviksi, ja julistavat muiden ihmisten, jotka usein ovat alistettuja ihmisiä, immateriaaliset resurssit pätemättömiksi”.

Toisin sanottuna vallanpitäjät voivat miäritelä ihe hallihtemasa kieljmuuvon yleiskieleks, jonka ossoomista piettään välttämättömänä kaikkiila yhteiskunnassa, kun tuas sosijoeconomisesti heikommassa asemassa olovan ryhmän huastama kieljmuoto voijaan sivvuuttoo immaterijaalisena resurssina täysin tahe pahimillaan pittee tätä resurssii jopa ”vammana” (Skutnabb-Kangas 2004: 6). Ylleiskielen luomista ja normittamista voijaan toissaalta pittee lähsukussii kieljmuotoloita huastavviin ryhmiin välisenä yhteisenä sopimuksena, jonka on tarkotos helepottoo erj murtteihen huastajjiin välistä kansakäymistä, mutta on syytä kyssyy, missä miärin sosijoeconomisesti tahe muantietteelisesti markinaalissa olovviin ryhmiin eustajat piässööt ihe osalistummaan tähän sopimusrosessiin vai piättääkö kuka muu heijän puolestaan siitä, mimmosseen kirja- ja yleiskielleen hyö joutuut soppeutummaan.

Tilanteessa, jossa vallanpitäjät ovat tukahuttamispolitiikallaan murskanneet kieljmuuvon huastajjiin kielelis-kulttuurisen ihetunnon, kieljmuuvon arvon ymmärttää ussein vuan pienehkö tutkijoihen ja kulttuurjaktivistiloihen joukko ja tarvittaaan luajamittasta

tiijotostyötä, jotta suuremp osa kieljyhteisöstä alakas toimii kieljmuuvon säilyttämisen ja kehittämisen etteen. Erkama (2012: 97) totijjaa: ”Tiedotuksella on tärkeä merkitys sekä vähemmistön itsensä että enemmistön asenteisiin vaikuttamisessa. Ensinnäkin jos vähemmistön asema on heikko tai sitä luullaan jonkin toisen kieliryhmän osaksi, sekä vähemmistö itse että enemmistö tarvitsevat tiedotusta vähemmistön ja sen kielen olemassaolosta.”

Santamarinan (1995: 55–56) mukkaan pyrkimykset kalekon kielen aseman parantamiseksi olivat 1800-luvula ja 1900-luvun alakupuolela kauvan kulttuurjelliitin varassa – elliitin, jonka eustajat paratoksaalisesti halusivat kirjuttoo kieljmuuvola, jonka huastajat olivat pääassiissa lukutajottomii ja ihe valammeita luopummaan omasta kielestään. Kulttuurjelliitin tehtäväks muuvostu siis kieljtietteen tutkimuksen ja kaunokirjalisen perintteen alottamisen lisäksi yljpiäsä valistoo (concienciar) kansoo ja opettoo immeiset arvostamaan ommoo kielttään. Nämä valistospyrkimykset puolestaan juohtivat esjmerkiks usseihin kalekonkielisiin sanomalehtiin syntyyn.

Vähemmistökielisissä kieljyhteisöissä valliitoo ussein tiklossija (diglossia), mikä tarkoittaa sitä, jotta vähemmistökielälä tahe paikalisela ”murttiila” ja valtjon valtakieledä on omat sosijaaliset käyttöalasa ja erj kiellii tahe kieljmuotoloita käytettään järjestelmälisesti erj tilanteissa. Karlssonin (2008: 275) mukkaan kieljyhteisön alakuperäskieltä käytettään yllesä arkitilanteihin perusviestintävälinneenä, kun tuas viralisemmissa yhteyksissä käytettään vallanpitäjiin kieltä. Voip uatela, jotta vähemmistökielen tahe ”murttiin” olemassaolo ei ou vakavasti uhattuna niin kauvan kun se onnistuu säilyttämään asemasa ies arkitilanteihin perusviestintävälinneenä ja sitä käytettään järjestelmälisesti kotjkielenä ja muissa epäviralisissa tilanteissa paikallisiin immeisiin kesken. Käytänössä nykyaikasesa länsmaisessa yhteiskunnassa paine siirtoyy käyttämään valtakieltä jopa epäviralisissa yhteyksissä on kuitennii kova. Gorter (2004: 44) esittellöö kahen lähheistä sukkuu keskennään olovan länskermaanisen kielen riisiin (friisi) ja hollanin välistä tiklossijasuhetta, joka on siitemmin murtuna, kun perintteisesti

kotjkielenä ja lähheisiin ystävviin ja nuapurjloihen välisessä kansakäymisessä käytetty riisin kielj on mänettänä näitä vunktijoloita hollanilen ja toissaalta riisin kieltä on alettu käyttää jossai miärin viralisissa yhteyksissä, joissa käytettiin ennen yksinommaan hollantii.

Tämmönen tiklossijan murtuminen herättää immeisissä monesti kielteissii tunteita. Immeiset suattaa suhtautuu perijaatteeeliselä tasola myöntteisesti ”kaunniina” pitämäsä paikalsen kieljmuuvon säilyttämiseen, mutta vastustoo silti sen käyttöalan luajentamista viralissiin yhteyksiin (Gorter 2004: 43). Suomessa murtteihen asemasta käymissänj keskusteluloissa oun ihe törmännä ussein käsitökseen, jonka mukkaan sinällään säilyttämisen arvonen murre mänis jotennii ”pilalen”, mänettäs olennaisen osan ilimasuvoimastaan ja jyrkimmiin näkökantoin mukkaan muuttus suorastaan rumaks, jos sillen kehitettäs normitettu kirjakielj ja pyrittäs luajentamaan sen käyttöaloo viralissiin yhteyksiin. Tämmösissä näkökannossa jätettään yllesä iliman huohmijoimata se seikka, jotta yleiskielen vallatessa murtteilta alloo niissä yhteyksissä, joissa murtteita on perinteisesti käytetty, murttiit uhkovvaat hävitä kokonnaan, jos sammaan aikaan ei ou käynnässä mittää semmosta rosessii, joka pyrki valtoommaan niilen kokonnaan uusii käyttöaloja nykyaikasessa yhteiskunnassa mänetetyihen käyttöaloin tilalen ja toissaalta tukemmaan sitä, jotta perinteissiikkää käyttöaloja ei mänetettäs ainakkaa kokonnaan. Käytänössä on siis tehtävä valinta kieljmuuvon hävviimisen ja tietosen kehittämisen välilä, eikä perinteisen tiklossijan ylläpitäminen ou monissa tappauksissa realistinen vaihtoehto nykyaikana.

Kieljmuuvon yhteiskunnalsen aseman parantamisseen ja aseman vakkiinuttamisseen liittyy siis olennaisesti kysymys normitetun kirjakielen kehittämisestä kieljmuuvolen, ja Santamarinan (1995: 70) mukkaan onnii vaijis kuvitela, jotta kielen käyttöalan luajentaminen viralisemppiinnii yhteyksiin onnistus iliman kielen normittamista. Yhteiskunnalsisesti heikossa asemassa olovilä, aijemmin murttiina pietyilä kieljmuotoloila, on harvonj pitkee kirjalista perinettä tukennaan ja yksittäiset kirjuttajat ovat suattanneet

kirjuttoo kieltä omiin ihanteihensa ja (ala)murretaustansa mukkaan, mistä kalekon kirjakielen alakutaipale 1800-luvulta ja 1900-luvun alakupuolella on hyvä esimerkki (Santamarina 1995: 63–65).

Kirjakielen luomiseen liittyy usein pyrkimys samalla että kielimuoto valtion valtakielestä luomalla uuteen kirjakielen uusia sanoja taiteiden historian avulla konstruoituja muotoja semantisen sanon, joista puhekielessä on jo kauvan totuttu käyttämään valtakielestä lainattuja muotoja. Santamarina (1995: 66) mainitsee esimerkiksi sanan *zona* 'alue', jolle esitettiin missä kalekon kirjakielen kehittämisen vaiheissa kalekonkielistä vastinetta **zoa*, sillä yleensä niissä sanossa, joissa espanjassa esiintyy ääntäjävälinen *n*, se on hävinnyt kalekosta. Tästä sanasta tämmösti muuttuu ei kuitenkaan esiintyne varsinkaan nykykalekon puhekielessä, joten ehdotettu muoto voidaan pitää hyperkorrektina. Toisaalta halun muuostaa hyperkorrektioita muotoja voidaan ymmärtää, kun ottaa huomioon, että kirjakielen luojilla saattaa olla kovin painavat totuudet vallanpitäjien, jotta kyssä on siinä määrin valtakielestä eruva kielimuoto, jotta se ylipäänsä ansaitsee tulla tunnistetuksi kielenä murttiin sijaan. Lisäksi taustalla saattaa olla halu palauttaa kielleen siitä mahdollisesti jo hävinneitä ja valtakielestä tulleita lainoja korvautuneita sanoja ja muotoja.

Pyrkimys nostaa yhä uusia murttiina pietty kielimuoto kielen asemaan liittyy samalla laajempaan pyrkimykseen kohti tasa-arvoisempaa ja monikielisempää yhteiskuntaa. Yleiskielen normit ovat perinteisesti määränneet ne, joilla on ollut muitakin poliittista ja taloudellista valtaa, kun taas ne, joihin huostama kielimuoto on poikenna huomattavasti normista, ovat olleet poliittisesti ja taloudellisesti yhteiskunnan marginaalissa. Haugenin (1972: 153) mukaan murttiin huostaminen voidaan häiritä kommunikatiivista suomalaisen kiinnittymään viestin sisällön sijaan siihen, mikä on huostajan sosioekonominen tausta. Hän jatkaa, jotta jos murteita halutaan "suvvauttaa" (tolerate), suvvahtovaisuuden opettamisen pitää alkaa muista ja perustavampaa luottua oloista yhteiskunnallisen epätasa-arvon ilmentymistä

kun puhtaasti kielelisestä. Assiin näin muottoileessaan hän jättää kuitenkin ilman huohmijomata kieljmuuvon yhteisarvon yksilön ja ryhmän identiteetin ilmentäjänä ja sen, jotta nimenomman kielelliseen epätasa-arvoon puuttumisen voipi nähdä olevan avainasemassa syrjinteen kokonaisuudessaan yhteiskunnallisiin vaikutusmaholissuuksiin parantamisessa, syrjintän purkamisessa ja ryhmän eustajisiin henkisen hyvinvoinan edistämässä. Kanatan alakuperäskansoja koskuvassa tutkimuksessa on toittu, jotta nuoret, jotka eivät ole yhteiskunnallisiin olosuhteiden tautta oppineet oman kansansa kieltä, tekkööt huomattavasti enemmän ihemurhii verrattuna nuorriin, jotka ovat oppineet kielen (Hallett, Chandler & Lalonde 2007: 392–399).

On vaijiss kuvitella muallimmoo, jossa ihmisoiikkeudet voisivat toteuttua iess alakkiiisimalla tasolla, jos ei kunnijoiteta ihmisen oikeutta omaan kielellis-kulttuuriseen perinttöösä ja oikeutta ellee yhteiskunnassa, joka turvovvaa maholissuuden jatkaa tämän perintön siirtämistä sukupolvelta toiselle ilman häirijötäk. Kielellisii ihmisoiikkeuksii tutkimuksen Skutnabb-Kankkaan (2004: 2–3) mukkaan tilanteessa, jossa esimerkiksi koululaitoksen ja tietosvälineiden kielipolitiikan seurauksena vähemmistökielen elintila yhteiskunnassa käy niin kappiiks, jotta vähemmistökieliset vanhemmat lakkovvat huastamasta omien lapsilleen vähemmistökieltä, on kysymys ”suorasta kielellisestä kansanmurhasta”.

Kielelliseen syrjintään liitetään siis nykytutkimuksessa hyvin voimakkaita mieljkuuvii herättävii käsitteitä, kuten ”kielelliset ihmisoiikkeudet” ja ”kielellinen kansanmurha” (Skutnabb-Kangas 2004; Wee 2005). Tämä kertoo osalttaan siitä, mitenkä merkittäviks yhteiskunnallisiks kysymyksiks kielellinen tasa-arvo ja mualliman kielellisen monjmuotossuuden ylläpitäminen ovat muuvostunneet tahe muuvostumassa nykymuallimassa. Samalla on tärkeimppe kun koskaa ennen pistyy määrittelemään kielj, sillä jotta voidaan huastaa kielellisistä ihmisoiikkeuksista ja kielellisestä kansanmurhasta, on voitava osottaa, mihenkä kielelle tahe kielliin syrjintä kohistuu. Tässä keskustelussa on ratkasovan tärkeitä piästä yhteisymmärrökseen siitä, kellä on

oikeus määritellä, mikä kielimuoto on ”kielj” ja mikä ”murre”, sillä nimittämällä uhanalasta kieljmuuttuu ”murttiiks” ja suomalais kieljmuuvon huastajat pahimillaan ihekkii uskommaan tähän määritellyyn vallanpitäjät voivat pestä kätesä syrjäntäsyttöksistä. Jos nimittäin ei ou vähemmistökieltä, vuan ainuustaan valtakielen ”murre”, ei ou kielelissii immeisoikkeuksii eikä kielelistä kansanmurhookkaak.

3. Kieljmuuvon aseman muutos murttiista kieleks itämerensuomalaisiin esjmerkkilöihen valossa

Luvussa 2 käsittelin kielen ja murttiin määrittelemisen ongelmii yleiselä tasola ja annonj esjmerkkilöitä usseista eurooppalaisista kieljmuotoloista, joita voip pittee näihen määritelmiiin kannalta rajatappauksina. Tässä luvussa tarkastelen kysymystä itämerensuomalaisessa kontekstissa ja esittelen semmossii tähän kieljryhmään kuuluvvii kieljmuotoloita, joihen yhteiskunnallinen asema on muitaman viimmo vuosjkymmenen aikana muuttuna huohmattavasti tahe joihen huastajjiin keskuuvessa essiinttyy suhteelisen luajamittasta toimintoo aseman parantamiseksi ja viralisen tunnustoksen sekä institutijonaalisen tuven suamiseksi kieljmuuvolen.

3.1. Karjalan kielj

Karjalan kielj on niin Vennäihen puollesissa Karjalassa kun Suomessai huastettava kotoperänen kielj, johon kielentutkiit suhtauttuut nykyy suomesta erilisenä ihtenäisenä kielenä, vaikka muut kun alan immeiset sekottaattii karjalan kielen monesti yhä tänä pänä Pohjos- ja Etelä-Karjalan muakunnissa huastetuihen suomen kielen murtteihen. Suomessa karjalan kieltä huastettiin ennen toista muolimansottoo päässiissa ns. Raja-Karjalassa, joka käsittää osan niistä aluvveista, joita Suomi mänetti suassa (=sodassa) Vennäälän ja joihen asukkaat evakuoittiin muuvalen Suommeen. Lisäks karjalan kieltä on perintteisesti huastettu nykysennii Suomen aluvveela erräissä itäsissä kylissä Suomussalamela, Kuhmossa ja Ilomantsissa sekä lisäks luajalti nykysessä Pohjos-Karjalan muakunnassa ennen sen 1600-luvula alakanutta kielelistä savolaistumista. (Sarhimaa 2017: 9-11, 18-21.)

1900-luvun alakupuolela ja ihtenäisen Suomen alakutaipalleela Suomessa suhtauvuttiin karjallaan yhteiskunnalisela tasola suomen murttiina, ja monet arvovaltasel kielentutkiitti, kuten E. N. Setälä, Artturi Kannisto ja Lauri Kettunen asettuvat puolustammaan tätä näkemystä. Karjalan kielen määrittelemistä omaks kielekseen ja sen käyttämistä yhteiskunnassa tuk kielentutkijoista lähinä E. V. Ahtia. Jotkut karjalaisiin ja karjalaissuoven parissa toiminneet kansalaisjärestöt asettuvat niin ikkään tukemmaan karjalan kehittämistä omana kielennään, mutta suurin osa niistä suhtautu assiiseen kieltteisestik. (Sarhimaa 2017: 101–110.)

Myöhemmin tilane on muuttuna huohmattavastik. 1970-luvula karjalan kielen puhujayhteisö alako ihe havahtuu kialesä uhanalastumiseen ja jotkut kieljyhteisön jäsenet rupesivat aktiivisesti huastammaan tarppiista luajenttoo karjalan kielen käyttöaloo. Huolj kielen hävviimisestä pisy esilä seurroovinnai vuosikymmeninä ja yhä ussiimat immeiset ja kansalaisjärestöt yhtyvät vuatimuksiin paranttoo karjalan kielen yhteiskunnalista asemmoo. Vasta kuitennii 2000-luvun alussa piättäjät alakovat reakoija näihen vuatimuksiin, käynistettiin luajamittanen kartotos karjalan kielen kieljsosijolokisesta tilanteesta ja valtjovarroinministerijö otti mietinössään kanttoo

karjalan kielen voimauttamisen tarppiiseen. Lopulta vuonna 2009 karjalan kielj tunnustettiin Suomessa tasavallan resitentin asetoksela ei-aluvveeliseks vähemmistökieleks, johon Suomi sovelttaa aluvveelissii kiellii tahe vähemmistökiellii koskovvoo eurooppalaista peruskirjoo. Samana vuona perustettiin niin ikkään karjalan kielen rohveyyörin oppituolj Joisuun yljopistoon, mikä omalta osalttaan kerttoo, jotta kielleen alettiin suhtauttuu vakavastik. (Lemmetyinen 2015: 35–46, 58–60, 67, 80–81.)

Huolimata siitä, jotta karjalan kieltä piettään nykyyy suomesta erilisenä kielenä, se jakkaa yhteiset juuret suomen itämurtteihen, siis savolais- ja kuakkoismurtteihen kansa, joihen kansa se pallauttuu tuhatkunta vuotta sitten huastettuun yhteiseen kantakielleen, jota kuhuttaa tutkimuksessa muinaskarjalaks (Sarhimaa 2017: 28-29). Näin ollen suomen itämurttiit ovat kieljhistorijalisesti ihe assiissa lähheisemppee sukkuu karjalan kielelen kun suomen länsmurtteilen, vaikka myöhemp kehittäskuloku onnii lähentänä suomen läns- ja itämurtteita keskennään ja erottana niitä karjalasta.

Karjalan kielen määrittelemistä omaks kielekseen perustellaan ennen kaikkii sillä, jotta lähheisestä sukulaisuudesta huolimata karjalan ja suomen ”keskinäinen ymmärrettävyyys ei nykyisinkään ole aina itsestäänselvää”, kuten Sarhimaa (2017: 9) assiin ilimassoo. Onnii selevvee, jotta suomen ylleiskielen lähtökohista tarkasteltuna tämä pittääkkii pitkälti paikkasa, mutta samala on syytä toita, jotta suomen itämurtteihen ja varsinnii perinteisesti karjalankielisen Raja-Karjalan välittömässä nuapurissa huastetuihen ja huastettavviin suomen murtteihen pohjalta karjalan kielen ymmärtämisen on pakko olla jonnii verran helepomppoo juohtuin usseista kieljopilisista ja sanastolisista yhtäläisyyksistä, jotka ne jakkaat keskennään, mutta jotka puuttuut suomen ylleiskielestä. Alekseeva (2016: 49) on omassa tutkimuksessaan toinna, jotta suomalaisinhvormantit ymmärttää helepommin vienankarjaloo, jos heilä on savolaismurtteihen tuntemusta.

Tämä herättää kysymyksen, oisko esjmerkiks vanahakantasta Riäkkylän murretta

huastavan immeisen helepomp ymmärttee vanahakantasta Rauman murretta vai karjalan kielen läntisimmii Raja-Karjalassa huastetuita murtteita, jos riäkkyläläiselä ja raumalaisela ei ois yhteistä koulussa ja tiijotosvälinneistä opittuu suomen ylleiskieltä, johon hyö voivat tarppiin vuattiissa turvvautuu keskustelussaan ja jonka passiivinennii tunteminen jo helepottaa ymmärtämistä ylj murrerajjoin, vaikkei kumpanenkkaa ies turvvautus keskustelutilanteessa sen käyttöön. En vie tätä puohinttoo pitemmälen, mutta tottiin, jottei ou ainakkaa ihestäänselevvee, jotta riäkkyläläinen ymmärtäs raumalaista paremmin kun vaikkapa suistamolaista (pikemminnii päinvastanen vaikuttaa huohmattavasti toinnäkösemältä), mikä sinällään jo riittää roplematisoimaan (=problematisoimaan) sen, mitä kieljmuotoloita luvetaan karjalan kielen piirriin ja mitä suomen kielen piirriin, jos keskinäistä ymmärostä piettäen keskeisenä tekkiinä (=tekijänä). Jos näin on, suomen kielen ja karjalan kielen murttiit muuvostaat samankaltasen jatkumon kun luvussa 2.1. teorreettisesti kuvattu murrejatkumo, jonka kohala kielen ja murttiin rajan vetäminen ainuustaan kielleen ihteessä liittyvin perustein suattaa olla jopa teorijassa mahotonta. Tämmöstä tulukinttoo tukkoot muun muvassa Uusitupa, Koivisto ja Palander (2017: 67, 78–81, 85, 97). Hyö viittovvaat usseihin kielentutkijoihin, jotka ovat toinneet mahottomaks miäritelä tarkasti suomen ja karjalan kielen välistä muantietteelistä rajjoo ja asettuut ihekkii sillen kannalen, jotta suomen itämurttiit ja karjalan kielj muuvostaat jatkumon:

”Kokonaisuudessaan rajakarjalaismurteet voidaan asettaa itäisten itämerensuomalaisten kielten muodostamalle jatkumolle, joka kulkee suomen itämurteista karjalan eri varieteettien kautta lyydiin ja vepsään. Rajakarjalaismurteet muodostavat tällä jatkumolla yhden rajamurteiston, eikä tarkkaa maantieteellistä rajakohtaa sille, milloin kielimuoto rajamurteiston alueella muuttuu suomeksi, eteläkarjalaksi tai livvinkarjalaksi, ole osoitettavissa.” (Uusitupa, Koivisto ja Palander 2017: 97.)

On syytä huohmauttoo, jotta eilä esitetyn puohinan tarkotoksena ei ou kyssiinalastoo karjalan kielen asemoo suomesta erilisenä ihtenäisenä kielenä. Kielen yhteiskunnallisen

aseman kehittämisen kannalta on olennaista sen suhe valtjon viraliseen kielleen, siis tässä tappauksessa suomen yleiskielleen, johon verrattuna karjala selevästikkii on oma kielelä, kuten jo toittiin. Sen sijaan eiltävän puohinan pohjalta voijaan esittee jatkokysymyksenä, jotta jos suomen kielj on sisäsesti niin monjmuotonen, jotta erräät sen murtteina pietyt kieljmuuvot ovat ettämpänä toisistaan kun mistä kokonnaan toisena kielenä pietystä kieljmuuvosta, oisko suomen murtteihen tahe joihennii niistä syytä alakkoo suhtauttuu murttiin sijaan kielinä, varsinnii jos tämän monjmuotossuoven säilyminen muiten on uhatunna. Tähän kysymykseen palloon luvussa 4.1.

Toissalta karjalan kielj ja sen erj murtteihen kirjalinen käyttö on esjmerkki siitä, jotta saman kielen ussiimmalen erj murttiilen voijaan kehittee normitettu kirjakielj ja käyttee niitä rinnakkain samossai julukasuloissa, eikä tietyn kieljmuuvon tietonen suojelu ja kehittäminen sivistöskielenä näin ollen välttämätä vuaji kieljmuuvon julistamista murttiin sijaan omaks kielekseen. Esjmerkiks karjalankielisessä Oma mua -leheessä julastaan niin livvin- kun vienankarjalannii (normitetuila) kirjakielilä kirjutetuita artikkeliloita. Valtaosa karjalankielisestä kieljyhteisöstä pittää ussiimmasta kirjakielestä huolimata livvin- ja vienankarjaloo ja murrejatkumossa näihen välliin jiiävvee ns. suvi- elj eteläkarjaloo kuitennii saman karjalan kielen murtteina, vaikka vastakkaissiikkii näkemyksii on esitetty (Pasanen 2006: 116–117; Tuomasjukka 2018).

2010-luvun jäläkipuoliskola osa suvikarjalan huastajista elj Suojärven pitäjäseuran hallitos on esittänä oman kieljmuotosa miärittelemisestä murttiin sijaan omaks kielekseen. Taustala on halu kehittee suvikarjalalennii oma kirjakielelä ja Suojärven pitäjäseuran ja Karjalan kielen seuran välilen syntynä riita tämän kirjakielen kehitöshankkiin ja suvikarjalaks julastavan kirjalisuuven rahottamisesta. Kieljmuotosa omaks kieleks julistamala Suojärven pitäjäseura on pyrkinä suammaan karjalan kielen aseman eistämisseen tarkotetuista valtjonavostoksista osan suorran ihelleen, sillä nykytilantteessa valtijo myönttää avustoksen Karjalan kielen seuralen, joka piättää sen käytöstä ja maholisesta osittamisesta muihen yhistöksiin kesken. Varsinkkaa toistaseks

Suojärven pitäjäseura ei ole kuitenkaan onnistunut suomaan valtionavustuksia suoraa ihelleen vaatimuksistaan huolimatta. Muihin karjalankielisiin piiristä löytyy ymmärrystä Suojärven pitäjäseuran hallituksen halun kehittää oman kielimuotosa kirjallista käyttöä, mutta seuran tappo ei ole asiastaan piittaava ongelmalisena. (Tuomasjukka 2018.)

Koska vähemmistökielen aseman parantamiseen ja uhanalaisen kielen voimaantumiseen liittyy yleensä erottamattomasti uuden kielellisen muotossuuren säilyttämisen yhteisarvosta, pyrkimystä kehittää mahdollisimman monen kielimuovon kirjalliseen käyttöön pitkäjänteisesti myönteisenä. Asiassa on kuitenkin toinen puoli, sillä jos kieliyhteisö on hyvin pieni ja sillä on käytössään hyvin vähän taloudellisia ja henkilöresursseja, voidaan niissäkin tapauksissa käyttää vähäisiä resursseja siihen, jotta samat asiat tuotetaan monella saman kielen murteilla – taiteellisesti muotoiltuna: onko murteen, jotta ryhmä läheltä sukua keskenään olemalla kielimuotoja pikemminkin vielä pienempiin yksiköihin ja aletaan kehittää niitä omilla kielillä sen sijaan, jotta ne lasketaan murteina kuuluviksi yhteen ja saman vähemmistökielen alaisuuteen. Tähän kysymykseen ei ole olemassa helppoa vastausta, vaan tilanne vaihtelee (=vaihtelee) lähes aina tasapainoteltua kahden tavoitteen välillä: toisaalta on pidettävä säilyttämään mahdollisimman suurta määrää muotossuuta ja toisaalta luotava tarpeeksi suuren määrän yhteisen kielellisen identiteettiä ja kielenkäytön malli, jotta kielen yhteisöllinen käyttö ei uharu ja jotta kieliyhteisö sirpaloituu. Tällainen sirpaloituminen suuntaa materiaaliin tuottamisen lisäksi vaikeuttaa kielen aseman vahvistamista poliittisella tasolla, jos kaikki vaatit päätäjiltä parantaa vaan oman murteensa taiteellisesti asemiaan sen sijaan, jotta parantaa voittoa vaatii yhteisvoimin suuremmalla ja näin ollen helpommin näkyvyyttä suvalla joukolla. Pahimmillaan erä kielimuotoihin huastajiin välinen taistelu siitä, minkä kielimuovon asemaa pitää ensisijaisesti vahvistaa, voi hukuttaa alleen keskustelun kielenvoimaantumisen varsinaisista sisältöistä, kuten Paalamo ja Arantola (2018) kirjoittavat:

”Tarkka rajanveto kielen ja murteen välillä ja sen pitkälinen perusteleminen on kielen akuutissa hätätilanteessa toissijaista, vaikka poliittisesti toki onkin merkitystä, puhutaanko kielistä vai murteista. Nämä keskustelut jättävät huolestuttavasti alleen varsinaisen asian: millaisia kielituotteita tarvitaan, miten puhujat saisi aktivoitua puhumaan kieltä ja miten kielen saisi tuotua menneisyydestä nykypäivän täysivaltaiseksi kieleksi.”

Sarhima (2017: 274) puolestaan peleekevää, jotta kielijhteisön sisänen kinastelu suattaa hämmenttee polliittissii piättäjji, joita vasta pitkän valistostyön tuloksena on vihonnjii alettu suaha pikkuhilljoo uskommaan, jotta karjala on suomesta erilinen oma kieleä ja jotta se tarvihtoo institutijonaalista tukkii (=tukea) pissyykseen elinvoimasena:

”Yritykset nostaa murrekysymys osaksi virallista politiikkaa sen sijaan voivat vakavalla tavalla vahingoittaa karjalan kielen voimaantumisen taloudellisia ja yhteiskunnallisia edellytyksiä. Pahimmassa tapauksessa piättäjät saattavat todella alkaa uskoa, aivan kuten ennen uskottiin, ettei olekaan olemassa mitään karjalan kieltä, jota yhteiskunnan tulee tukea – on vain joukko hajanaisten ryhmien puhumia murteita, jotka ovat niin erilaisia keskenään, että on tarve puhua erillisistä kielistä. Ainoiksi voittajiksi karjalan kielen kilpajuoksussa aikaa vastaan jäävät silloin ne, jotka eivät halua nähdä karjalan kielen säilyvän ja voimaantuvan Suomessa.”

On syytä erikseen huohmauttoo, jotta tässä keskustelussa on kyse jo ihtenäiseks kieleks polliittisela tasola tunnustetun uhanalasan vähemmistökielen maholisesta pilikkomisesta ussiimmaks kieleks. Sen sijjaan, jos huastetaan siitä, pitäskö mikä (=joku) valtjolisena valtakielen murttiina tällä hetkelä pietty kieljmuoto (esjmerkiks savo) tunnustoo omaks kielekseen, kysymys ja siihen liittyvä arkumentaatio on kokonnaan toinen, sillä tällönj kysseisen kieljmuuvon lohkaseminen omaks kielekseen vois eistee kielelisen monjmuotossuuvon säilymistä iliman, jotta samala vuaranttuu jo valammiiks uhanalasan

ja vähäresurssisen kielen ja kielijyhteisön olemassaolo, jos karjalan kaltasta jo kerran tunnustettua kieltä ja yhteisyyttä lohkottaan vielä pienempään osiin. On toki periaatteessa mahdollista, jotta kielen aseman ajaminen savolen tahe millen tahaa muuten nykyään suomen murttiina pietylen kieljmuuvolen vois hämmäntää piättäjii sillä tavalla, jotta hyö alakasivat katekorisesti vastustoo kaikkiin uhanalassiin kotoperässiin kieljmuotoloihen voimauttamista. Ois kuitenkin iettisesti hyvin kyssiinalasta alakkoo käyttää tätä pelekkuu perusteena silleen, jotta esjmerkiks savonkielissii vuajittas piettäytymmään oman kieljmuotosa aseman eistämisestä.

3.2. Meän kielj

Ruohin puolleisessa osassa Tornijonluaksuu ellää kansa, jonka huastama nykyään meän kieleks elj 'meijän kieleks' kuhuttu kieljmuoto on suomalaisessa kielentutkimuksessa perinteisesti määritelty osaks peräpohjalaismurteita, ts. osaks sammoo murreryhmee, johon Suomen puolellai huastetut suomen pohjosimat murttiit laskettaan kuuluviks (Alanen 2012: 5–6; Winsa 1998: 132). Vuonna 1809 vanahastaan yhtenäisen kielj- ja kulttuurjaluvveen keskelen syntyinä valtiion raja aiheutti kuitenkin sen, jotta rajan länspuolelen jäänä väistönosa jäi poliittisesti, kulttuurisesti ja kielellisesti enemmän tahe vähemmän eristöksiin muista suomenkielisistä ja heistä tulj omassa kotjvaltiossaan pitkäks aikkoo rajun sullauttamis- ja ruohtalaistamispolitiikan kohtiiks joutuna vähemmistökanasa toisin kun suomensuomalaisista, jotka saivat myöhemmin oman valtiiosaik (Sulukala 1998: 98, 100–101). Kaiken tämän seurauksena Ruohin puolleisen Tornijonluakson kielellisesti ”suomalaistaustasen” (jos näin voip yljpiättään sannuu iliman, jotta tulloo määritelleeks koko vähemmistökansan vahvemman sukulaiskansasa kautta – samalla periaatteelalikkaa suomalaisettii vois määritellä ”meänkieljaustasiks”) vähemmistökansan jäsenet eivät ennee välttämätää samastu suomenkielissiiin, eivätkä koi

ihtiisiä osaks suomalaista kieljyhteisöjä (Alanen 2012: 6).

Aluvveela olj (ylleis)suomenkielissii koululoita vielä 1800-luvula, vuan vuosjsaan loppuu kohti politiikan sunta muuttu ja ruohista tulj ainuu viralisesti hyväksytty kielj. Koululoihen opetoskieleks tulj ruohti, ja oman kielen huastamisesta jopa väljtunnila rangastiin vielä 1950-luvula. Alakuperäskieliset paikannimet ruohtalaistettiin, jollonj esjmerkiks Vojakkalasta tehtiin Bäverbäck ja Alkkulasta Alkullen. (Sulukala 1998: 98; Kurs ja Sulukala 2003: 88–89.)

Näissä olosuhteissa kielj jäi elämmään ainuustaan puhuttuna arkikielenä, jos nuorimmiin sukupolovviin kohala ies sinä. Kun kieltä alettiin 1970-luvula opettoo koululoissa monen kymmenen vuoven tauvon jäleltä, Suomesta suatu oppimaterijaalj turhautti koulukkaita (=oppilaita) heilen ouvon yleiskielen tautta (Sulukala 1998: 102). Ruohin Tornijonluakson asukkaathaa jäivät jo 1800-loppupuolela täysin sivvuun suomen kirjakielen noppiista kehityksestä (Kurs ja Sulukala 2003: 87), minkä tautta heijän huastamastaan kieljmuuvosta puuttuut tietosesti suommeen luovut uuvissanat. Alasen (2012: 10) mukkaan esjmerkiks uuvet tekniikan termit, kouluterminolokija ja työmarkkinasanasto koustuut lähes kokonaisuuvessaan ruohtalaislaihnoista.

Näin ollen keskinäinen ymmärettävvyys suomensuomen ja meän kielen välilä ei ou välttämätä symmetristä ja molemminpuolista. Winsa (1998: 134) laihnovvaa errään meänkielisen huastattelussa esittämnee kokemusta, jonka mukkaan suomalaiset ymmärttääit heitä, vuan hyö eivät ymmärä suomalaissii. Suomensuomalaiselen meän kielj suattaa olla suhteelisen heleposti lähestyttävvee ja mielettävissä suomen murttiiks, sillä suomensuomalaiset ovat tottunneet näkemään ja kuulemaan ommoo kielttään erj muotoloissa (ylleiskielj, erj murttiit ja puhekielen muuvot, langit, muahanmuuttajjiin huastama suomi jne.). Meänkieliset tuas ovat käyttänneet ommoo kielttään vuan puhekielenä omassa paikalisuhteisössään, jossa kaik immeiset ovat huastanneet kieltä sen

paikallisessa muuvossa. Ommoo kieltä ei siten ou totuttu huahmottamaan äijän (=paljon) vaihtelluu (varijaatijota) maholistavana apstraktijona, ja ainnuustaan omassa paikalisyhteisössä huastettu kieljmuoto suattaa tunttuu omalta ja heleposti ymmärettävältä.

Meänkielisilen ovat niin ikkään jänneet vierraiks suomen (ylleis)kielen erj rekisterit elj esjmerkiks se, jotta tietyssä muuvolisissa tilantteissa piettään epäsopivana käyttee tiettyjä tapusanoja. Winsa (1998: 106) mainihtoo tästä esjmerkkinä tilantteet, joissa suomensuomalaiset tervveyvenhuoltoalan ammattilaiset ovat hämmentyneet, kun meänkielinen työtoverj on huastana töissä *kusesta* suomen yleiskielessä tässä yhteyvessä sopivampana pietyn *virtsan* sijaan. Toisessa Winsan (1998: 105) esjmerkissä meänkielinen kirurki olj käyttänä potillaan kansa keskustellessaan leikkausveihestä meänkielistä muottuu *veitti*, johon suomensuomalainen potilas olj reakoina kielteisesti kysymälä kirurkilta, onko tämä ihan oikkiisti kirurki. Tämä kertoonoon sinällään jo tietynlaisesta kielteisestä asennoitumisesta yljiäsä murtteita vastaan (essiinttyyhää sana *veitti* tässä muuvossa meän kielen lisäks suurimassa osassa Suomennii puolela huastetuita suomen läns- ja peräpohjalaismurtteita) ja siitä, jotta yksilön korkkii koulutostaso ja yleiskielen huastaminen suatetaan heleposti liittee toissiisak. Tilane on murtteihen ja niihen huastajjiin kannalta harmilinen, mutta erjtyisen ongelmalinen se on meänkielissiin kannalta – heilä kun on olluna hyvin vilinaiset maholissuuvet oppii suomen yleiskieltä ja siks hyö ovat lähtökohtasesti altavastoojan asemassa, jos suomensuomalaiset miärittellööt heijän puolestaan, mimmonen kielenkäyttö on sopivoo missä tilantteessa.

Se, jotta suomensuomalaiset suattaa suhtauttuu vähätelövästi meänkielissiin äitinkielleen ja heijän kielesä ”oikkiilissuutteen” suomen yleiskielen kannalta, on luonolisestikkii synnyttänä meän kielen huastajissa kokemuksii puoljkielissyyvestä ja siitä, jotta hyö eivät ossoo kunnola ies ommoo äitinkielttään. Tämä on suanuna osan meänkielisistä ihekkii vähätelömmään oman kieljmuotosa arvuu. Winsan (1998: 137)

huastatteluainneistossa erähtä (=eräs) meänkielinen totijjaa, jotta meänkieliset eivät ou suomalaissii eivätkä ruohtalaissii ja sen tautta koko oma kielj on turha. Toisin sanottuna meänkieliset ovat jänneet kulttuurjitentitiettilöinneen välliinputtuujiks. Heitä ei ou kunnola hyväksytyt osaks mittää suurempoo kansoo (elj suomalaissii tahe ruohtalaissii), mutta toissaalta heitä ei ou varraukseta haluttu tunnustoo omakskaa kansakseen ja heijän kieljmuottuusa omaks kielekseen. (Kielj ja kansa eivät ou aina samastettavissa olovvii käsitteitä, enkä puutu tässä yhteyvessä kansan tarkkaan miäritelmään, vuan käytän käsitettä suurjpiirteisesti viittoomassa ryhmään immeissii, jotka kokkoot jakavasa saman kielelis-kulttuurisen itentitietin.)

Meänkielisilä ei ou siis olluna muuta maholissuutta lähtii rakentamaan myöntteistä suhetta omaan kulttuurjperinttöösä kun miäritelä meän kielj omaks kielekseen ja viijä näin pohja suomensuomalaissiin siihen kohistamalta arvostelulta. Lindgrenin (2003b: 489) mukkaan tilanteessa, jossa kieljvähemmistön itentitietti miäritellään nuapurjvaltijosä valtakielenä huastetun lähsukulaiskielen kautta, vähemmistön eustajat suattaa turhautuu siihen, jotteivät hyö hallihe nuapurjvaltijosä normatiivista kielenkäyttöy ja piättyy tämän seurrauksena vaihtamaan kielensä oman asunjvaltijosä enimistökielleen. Hiän piittää kieljmuuvon ihtenäiseks kieleks tunnustamista olleelisena myöntteisen itentitietinmuuvostoksen maholistajana:

”Vähemmistöjen tavallinen ongelma on oman kulttuurin arvostuksen puuttuminen. Yksi vähemmistö- ja kieliemansipaation keskeisistä työkentistä onkin juuri vahingoittuneen omanarvontunnon parantaminen. Asenteet meänkieltä ja kveeniä kohtaan ovat muuttuneet sen jälkeen, kun niitä on ruvettu pitämään itsenäisinä kielinä ja viljelemään julkisella sektorilla ja kirjakielenä. Kieleksi määrittelemisen tapahtui nimenomaan emansipatorisena kielipoliittisena toimenpiteenä ja onkin ilmeisesti vaikuttanut kielen arvostamiseen. Kieleksi julistaminen näyttää vaikuttaneen myös niitten kveenien, tornionlaaksolaisten ja suomensuomalaisten asenteisiin, jotka pitävät näitä kielimuotoja suomen murteina eivätkä kielinä. Nykyään kuulee halventavia vivahteita näistä kielistä

puhuttaessa harvemmin kuin ennen.” (Lindgren 2003b: 503–504.)

Aijemmin murttiina pietyn kieljmuuvon aseman muutos ihtenäiseks kieleks ei yllesä ou noppii tahe yksinkertanen rosessi. Ulukopuolisen vastustoksen lisäksi kieljyhteisö on ussein sisäsestikkii jakkautuna kysymyksessä. Lindgren (2003b: 488–489) kirjuttaa: ”Kaikki tornionlaaksolaiset ja kveenit eivät ole kielen itsenäistymisen kannalla, vaan monet haluavat katsoa kielensä suomen murteeksi. Lienee välttämätöntä, että uusi kirjakieli saa alkunsa ensin pienistä piireistä, sillä olisi vaikea kuvitella, että koko vähemmistö tai edes suurin osa siitä alkaisi yhtäaikaisesti kielen kirjallisen viljelyn.”

Tämä juohtaa kysymykseen, kellä sitten on oikeus määritellä kieljmuoto ihtenäiseks kieleks tahe toisen kielen murttiiks. On heleppo sannuu, jotta kieltä huastavala ryhmälä pitäs olla tämä oikeus, vuan entä jos ja kun ryhmä ei lähes koskaa ou varsinkkaa rosessin alakuvaihiissa yksmielinen. Pittääkö kyssyy ryhmän enimestön kanttoo vai onko ryhmän vähemmistölä (iärimillään jopa yksittäiselä tahe muitamala immeiselä) oikeus alakkoo kehittee kieljmuottuu omana kielennään ja vuattii yhteiskunttoo tunnustamaan se, vaikka suurin osa saman kieljmuuvon huastajista ois tyytyväinen vallihovvaan tilantteesseen? Ja toissaalta: ketkä tässä tappauksessa ies määritellään ryhmään kuuluviks? Jos imminen huastaa tiettyy kieljmuottuu, mutta pittää sitä itentitietissä kannalta vähämerkitöksisenä, onko hänelä sitten yljpiäsä oikeus määritellä ihtesä kuuluvaks siihen joukkoon, joka piässöö piättämmään kieljmuuvon tulovaisuudesta ja maholisesti vaikuttamaan siten, jotta nekkää, joilen kieljmuoto on tärkeimp itentitietinmuuvostaja, eivät piäse kehittämmään kieljmuottuusa ihtenäisenä kielenä ryhmän enimestön vastustaissa?

Käytänössä kieljmuuvon aseman parantamista ja viralista tunnustamista voijaan lähtii ajamaan järestäytynneesti esjmerkiks yhistöstoiminan kautta. Jos koko yhistös perustetaan jo alun perin kieljassiin ympärilen, jäsenistö koustuu lähtökohtasesti

samanmielisistä, jollonj kielj vai murre -kysymyksestä ei jouvuta viäntämmään kättä yhistöksen sisälä, vuan se pistyy perijaatteessa essiintymmään eustamasa ryhmän yhteisenä iänjtorvena neuvotteluloissa esjmerkiks viranomastaholoihen ja polliitikkoloihen kansak. Meän kielennii määrittelemistä omaks kielekseen lähettiin ajamaan aluks just yhistöstoiminan kautta. Ruohin tornijonluaksolaissiin liiton (Svenska Tornedalings Riksförbund – Tornionlaaksolaiset) kanta olj hetj liiton perustamisesta 1981 lähtiin, jotta meän kielj on oma kialesä eikä suomen kielen murre, ”koska se on kehittynä erillään yleissuomesta ja osittain mänettänä yhteytesä Suomen puolela huastettuun suommeen” (Winsa 1998: 139).

Ruohin tornijonluaksolaissiin liitto niin ikkään kielttäyty lähtemästä mukkaan hankkiisseen, jonka tavoitteena olj perustoo ruohinsuomalaissiin oma parlamentti (Winsa 1998: 144). Kielttäytymistä perustelttiin sillä, jotta meänkielisiin tavoitteet oisivat tulleet arvatennii sivvuutetuks yhteistyössä ruohinsuomalaissiin kansa, koska ruohinsuomalaissiin on enemmän kun meänkielissii ja koska ruohinsuomalaisila järestölöilä olj jo siinä vaihiissa takanaan, varsinnii (=ainakin) meänkielisiin verrattuna, vahva institutijonaalinen ja tallouvelinen tuk niin Suomen kun Ruohinnii puolelta. Lisäks muistutettiin, jotta ruohinsuomalaissiin historijalinen tausta on erjlainen, eivätkä hyö ou joutunneet samanlaisen kielelisen sorron kohtiiks kun meänkieliset. Viimmoks mainittu väite suattaa kuulostoo hieman ouvolta, sillä kyllähää kaikkiin kieljvähemmistölöihen suhtauvuttiin Ruohissa enemmän tahe vähemmän kieltteisestik. Tässä yhteyvessä viitattannoon kuitennii siihen, jotta nykyyy ruohinsuomalaisiks itentihvijoituvat ovat pääassiissa Suomesta 1900-luvula Ruohtiin muuttaneita tahe heijän jäläkeläissiisä, ja vaikka heihennii kohistuna sullautumispaine on valitettavoo, se ei kuitenkkaa ou täysin verrattavissa siihen, mimmosta kielelistä sorttuu meänkieliset ovat joutunneet kokemmaan kokonaisena yhteisönä omala perinteiselä asunjaluvveellaan.

Koulussa alettiin kiinittee huohmijjuu meän kielen asemaan 1970-luvula. Pijan sen jäleltä, kun kotjkielen opetoksen suaminen tulj yljpiäsä maholiseks, alettiin suositela

semmosta opetusmenetelmää, jossa koulukkaat saivat alimilla luokilla kirjoittaa oman puhekielensä mukaisesti ilmeensä, jotta heidän kieltään korjattaisiin yleissuomen mukaisesti. Yleissuomen käyttämiseen oli kuitenkin tarkoitus siirtyä pikkuhiljaa ylempillä luokka-asteilla. Vaikka tämä menetelmä saikin kannatusta, sitä ei kuitenkaan pystytty soveltamaan laajamittaisesti, koska usseilta Suomen puolelta tulleilta opettajilta puuttava meän kielen tuntemus. Lisäksi oppikirjat olivat Suomen puolelta tuotuja yleissuomen opettamiseen tarkotettuja kirjoja. Tämä johti siihen, jotta Suomen puolelta muuttaneiden vanhempiin puoskat (=lapset) pärjäisivät kotikielen oppiainneissa paremmin kuin tornijonluoksolaisvanhempiin sujuvoo meän kieltä huostanneet puoskat ja lopulta meän kielen ja yleissuomen opetusryhmii alettiin eriyttää toisistaan, vaikka tässä vaiheissa koululaitoksen virallinen kanta oli vielä, jotta meän kieli on suomen kielen variantti, eikä oma kielensä. Tästä huolimatta jo 1970-luvun loppupuolella painettiin ensimmäiset meänkielisen koulukkaan suunnitelut omat oppimateriaalit kotikielen opetukseen. (Winsa 1998: 43–46, 51–52.)

Paikallisratiossa aloitettiin (yleis)suomenkielinen ohjelma vuonna 1957, ja 1991 se muutettiin meänkieliseksi. Winsan (1998: 149) mukaan ohjelmassa ei kuitenkaan käytetä meän kieltä samalla tavalla kuin epämuovolisissa tilanteissa, vaan lähetöksissä pyritään tietosesti välttelemään ruhtalaisia laihnasanoja. Toisaalta ruhtalainen laihnasana ja (yleis)suomen sana suostetaan kumpanenkin mainita, jotta puhe olisi ymmärrettävämpää meänkielisen ja jotta suomenkielisiin sanojen tuntemus kehittyä meänkielisiin keskuudessa. Käytäntö on mielenkiintoinen kieli-murre -kysymyksen kannalta: käyttämällä kieliä muutuu assiohjelman juontokielenä vahvistetaan sen asemointina kielenä, mutta samalla aikaa sitä lähenetään suomen (yleis)kielleen, varsinkin sanastolisesti.

Kaikki nämä toimet ja asenteiden muutokset saivat yhdessä aikaa sen, jotta vuonna 2000 meän kieli tunnustettiin Ruohissa lainsäätäjien tasolla suomesta erilliseksi kansalliseksi vähemmistökieliksi ja se sai suomen ohella oman kieliä lakisak. Tämän jälleltä meän kielen

tietonen kielysunnittelu ja kirjakielen normittaminen ovat yhä jatkunneet. Lisäks meänkielistä kaunokirjalissuusta ja assiirsoo (=asiaproosaa) on alettu kirjutto enenövässä miärin, ja muista kielistä on kiänetty meän kieleen erjtyypissii tekstilöitä, mikä omalta osaltaan kerttoo kielen aseman vakkiintumisesta. (Alanen 2012: 7–8.)

Alanen (2012) on tutkina ratussaan (=gradussaan) meänkielisen Pajalan ja kainun- elj kveeninkielisen Pykeijän kieljmaisemmii ja muun muvassa sitä, mitenkä julukisseen tillaan sijotetuihen kylttilöihen kieljvalinat heijastaat kielliin välissii valtasuhteita. Hänen tutkimuksesa tuop lisävalluu niin ikkään meän kielen ja (ylleis)suomen kielen suhteen tarkastelluun, sillä liennöön selevvee, jotta jos aijemmin murttiina piettyy kieljmuottuu alettas järjestelmälisesti käyttee semmosissa kylttilöissä ja julukisseen tillaan sijotetuissa tekstilöissä, joissa on tapana käyttee vuan normitettuu ylleiskieltä, kysseinen kieljmuoto ois eittämätä matkala murttiin asemasta kohti ihtenäisen kielen asemoo.

Alasen (2012) ainneistossa selevästi meän kieltä sisältäviks tulukittavviin kylttilöihen ossuus jiiäp kuitennii suhteelisen pieneks, ja viralisista kylttilöistä hiän ei ou löytänä analyysissään ensinkkää meän kieltä. Rajatappauksena voijaan tosin pittee paikannimmii *Vittula* ja *Paskajänkkä* osottavvii tienviittoja, joihen sisältämmiin nimmiin kirjutosasu on itenttinen niin ruohin, suomen kun meän kielessä. Vaikka nämä kyltit ovat siis täten ikkään kun automaattisesti monjkielissii, niitä ei voi kuitenkkaa missää nimessä tulukita meän kielen tietoseks käytöks, eivätkä ne kerro mittää siitä, pittääkö niihen asentaja meän kieltä ja suomen kieltä erilisinä kielinä.

Alanen (2012: 65) arvelloo, jotta meän kielen tunnustamisesta kansaliseksi vähemmistökieleksi on kuluna vasta niin vähän aikkoo, jotteivät viraliset tahot ou vielä ehtinneet tuottoo meänkielissii kylttilöitä tahe siitten ne haluvvaat vuottoo meän kielen kirjakielen vakkiintumista ennen kun alakkaat ihe käyttee sitä kylttilöissään. Näin ollen viraliset tahot eivät siis tunnustas ommoo vastuuttaan ja sitä, jotta ihe assiissa just ne

voisivat olla avainasemassa kirjakielen ja yljpiäsä kieljmuuvon aseman vakkiinuttamisessa. Alanen (2012: 65) pitää niin ikkään maholisena, jotta viralisiin taholoihen välinpitämättömyys meän kieltä kohtaan juohtuu siitä, jotta kylttilöihen asentajat uattelloot meänkielisiin ymmärtävän joka tappauksessa ruohin- ja suomenkielissiikkii kylttilöitä, eikä seuvun oman kielen käyttämistä ja kehittämistä suomen kielestä erilisenä kielenä piettä siten ihteisarvona siitä huolimata, jotta kieljmuoto on viralisesti tunnustettu. On siis vuarana, jotta tunnustus jiäp käytänössä vuan sympliseks.

Epäviralisissa yhteyksissä meän kieltä sen sijaan essiintyy jossai miärin Pajalan kieljmaisemassa. Kyssiissä on kolomen erj kulttuurjtappautuman mainokset, joista kahessa meän kieltä essiintyy ainnuustaan yhen sanan verran lähinä symplisessa tehtävässä muiten ruohin- tahe suomenkielisen tekstin yhteyvessä. Yhen kulttuurjtappautuman elj ”Laestadius-uupperan” mainoksessa on sen sijaan ykskielisesti meänkielisen ohikon lisäksi yhen laussiin mittanen tappautuman esittelyteksti kirjutettu kolomela kielelä: ruohiks, meän kielelä ja pohjossaameks. Sen, jotta julisteessa on käytetty tietosesti nimenommaan meän kieltä eikä suommi, erottaa ohikon lisäksi ainnuustaan yhen sanan kirjutosasusta. On kirjutettu meän kielen (ja peräpohjalaismurteihen) mukasesti ”salaisuesta” iliman suomen (ylleis)kielen d:tä. (Alanen 2012: 64–69; 76–78.)

Oma tulukintanj Alasen (2012) ainneistosta on, jotta meän kieltä ei varsinkkaa toistaseks käytetä tutkimuksen kohtiina olleen paikkakunnan kieljmaisemassa tavala, joka erruis merkittävästi esjmerkiks suomen kielen murtteihen käytöstä Suomessa. Paikalista kieljmuottuu essiintyy julukisseen tillaan sijotetuissa tekstilöissä ainnuustaan satunnaisesti ja sillonjii piäsiäntösesti epäviralisissa yhteyvessä. Lisäks paikalisela kieljmuuvola kirjutetut tekstit ovat tavalisesti hyvin lyhhyitä, ja kysymys onnii usein siitä, jotta muiten yleiskielisseen tahe enimistökieliseen tekstiin on haluttu lisätä yks sana (tahe ehkä parraimillaan yks lause) paikalisela kieljmuuvola antammaan hieman

paikallisvärrii. Valtijon viralinen tunnustus, kirjakielen kehittäminen, kielen opettaminen koulussa ja sen käyttäminen ratijon assiiohjelmissa viittovvaat meän kielen kehittymisseen ihtenäiseks kieleks, mutta kaikila kielenkäytön tasoloila, kuten Pajalan kieljmaisemassa, tämä kehitös ei selevästikkää vielä näyk.

3.3. Kainun elj kveenin kielj

Pohjos-Norjassa huastettu kainu elj kveeni on kieljmuoto, jonka tausta ja nykytilane on monessa suhteessa samanlainen kun luvussa 3.2. esitellylä meän kielelä. Kuten meän kielj, sekkii luokitellaan kieljhistorijan ja murretutkimuksen kannalta suomen kielen peräpohjalaismurteihin yhteytteen kuuluvaks kieljmuuvoks. Koska valtijohteys Suommeen kuitennii puuttuu, sen monilta huastajilta puuttuu niin ikkään suomalainen itentitietti ja suomen (ylleis)kielen tuntemus, mikä on juohtana siihen, jotta kieljmuottoon on viimmo vuosjkymmeninä alettu suhtautuu polliittisesti omana kielennään. (Alanen 2012: 5–6; Söderholm 2014: 18, 26.)

Kainulaissii on elänä nykysilä asunjsijollaan Finmarkun ja Tromssan liänin rannikkoseutuloila varsinnii jo 1500-luvula, mikä käyp ilimi aluvveen varhasimista veroluvetteloloista. 1700- ja 1800-lukuloila kainulaisyhteisöt saivat lisävahvistosta nykysestä Pohjos-Ruohista ja Pohjos-Suomesta aluvveelen sunttautunneesta muuttoliikkiistä. Tähän aikaan kainulaisperreissä olj suomalaissii Ruamattuloita, ja koululoissai käytettiin 1800-luvula kaksikielissii oppikirjoja. Vuosjaan loppupuolela Norja rupes kuitennii suhtautummaan kainulaissiin kielteisesti ja käynisti sullauttamispoliitikan, joka alako hellittee kainulaissiin etnisen herreemisen aikkoin vasta 1970-luvula. Tällönj ratijossa alettiin lähettee suomenkielistä ohjelmmoo, ja Vesisaaren

lukijossa otettiin suomi oppiainneeksi. Vähitellen suomen kielen opetus levisi muitammiin muihennii lukijoloihin, kansalaisopistoloihin, Finmarkun korkkiikoulluun ja Tromssan yljopistoon. Kainulaissiiin järjestötoiminta alako 1980-luvula, ja samala vuosikymmenelä alotettiin Pyssyjoin peruskoulussa suomen kielen opetus toisena kielenä kokkeilumielessä. (Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 166–171.)

Kun kainulaiset alakovat herätä puohtimmaan oman kielesä asemmoo ja ommoo itentitettiin, olivat meänkieliset tässä rosessissa jo hieman pitemmäälä ja muuvostivat näin ollen mallin, jota kainulaissetii suattoivat seuratak. Suomen kieltä Pyssyjoin koulussa opettana Aaroninjussan Terje elj Terje Aronsen osalistu vuona 1984 Ruohissa kieljseminaarriin, jossa hiän piäs tutustummaan meän kielleen ja sai siitä kimmokkeen ruveta opettamaan koulukkailleen vuuvesta 1985 alakkain (ylleis)suomen sijjaan kainun kieltä. Kouluopetus luajenj vuona 1997 Norjan peruskoulu-uuvistoksen yhteyvessä, kun pohjosimmiin liänilöihin koulukkailen annettiin maholissuus opiskela vanahemppiin niin halutessa suomii tahe kainnuu toisena kielenä – ja jo kaks vuotta uuvistoksen jäleltä koulukkaita olj nuin tuhat, mikä ylitti tuntuvasti vuotokset (=odotukset). Pyssyjoin koulluu lukkuun ottamata koululoissa opetettiin kuitennii vielä 2000-luvun alussa piässiissa suomen (ylleis)kieltä eikä kainnuu. Vuona 2000 valamistunneessa nettioppimaterijaalissa käytettiin niin suomii kun kainnuukkii, jäläkimmäistä tosin vähemmän, ja koululoilen annettiin maholissuus ihe valita, mitä ossii materijaalista ne käyttäät opetoksessaan. (Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 171, 174, 177–178; Aaroninjussan Terje 2000: 102; Lindgren 2003a: 164.)

Yhtenä virstanpylyvväänä kainun kielen aseman kehityksessä voijaan pittee vuotta 2005, jollonj Norjan hallitos tunnusti kielen perijaatteelisela tasola suomesta eriliseks kieleks, vaikkei antannaa (=antanutkaan) silleen käytänössä uussii oikeuksii tässä yhteyvessä (Söderholm 2014: 18; Alanen 2012: 11). Syyt kainun kielen kehittämiseen ihtenäisenä kielenä muistuttaat hyvin pitkälti meän kieltä käsittelövässä ossuuvessa esilä olleita syytä. Kainulaiset jakkaat meänkielissiiin kansa samanlaiset kokemukset siitä, jotta heijän

kielttään on pietty ”huonona”, verrattu sitä jatkuvasti (ylleis)suommeen ja arvotettu tätä kautta:

”Norjalaistumiskauden perintönä ja ehkä muidenkin kielellisten asenteiden seurauksena on osalla pohjoisnorjalaisista käsityksiä, että kveenien kieli on huonoa kieltä. Tätä esiintyy useiden ryhmien keskuudessa, sillä osalla kveeneistä, norjalaisista, norjansuomalaisista ja suomensuomalaisista on ollut tällaisia käsityksiä (miten laajalti, siitä ei ole tietoa.) Perusteena on esitetty kielikontakti-ilmioitä, on esimerkiksi väitetty sen olevan ”sekakieltä” eikä näin ollen mitään ”oikeata” kieltä. ”Oikean” kielen mittapuuna on tällöin suomensuomi huomioimatta sen variaatiota ja monenlaisia kielikontakti-ilmioitä. Yksi motiivi kveenien kielen itsenäistymiseen on suomen kirjakielen normista vapautuminen ja oman kielen arvostuksen nostaminen. Jos kveenit uskovat, että heidän kielensä on huonoa, he puhuvat ja kirjoittavat mieluummin norjaa kuin omaa kieltä puhumattakaan siitä, että olisivat motivoituneita tekemään työtä oman kielensä elvyttämiseksi.” (Lindgren, Eskeland & Norman 2003: 174.)

Kieljmuuvon aseman vakkiinuttamiseen liittyy usein kysymys siitä, millä nimellä kieljmuottuu pitäs kuhtuuk. Pienissä paikalisyhteisöissä kieljmuuvon huastajila ihellään ei ou välttämätä olluna tarvetta viitata kieljmuottoosa sen tarkemmila ja apstraktimmila käsitteilä kun vaikkapa ”meijän kielj”. Tornijonluakson meän kielen lisäksi kainun kielennii huastajat ovat kuhtunneet ommoo kielttään toisinaan ”me(iđ)än kieleksi” (Söderholm 2014: 18). Tämänkaltassiin nimmiin liittyy kuitennii se ongelma, jotta ne jättää auk kysymyksen, mitenkä luaja joukko tuo ”meijän kielttä” huastava ”myö” on ja keitä siihen kuulluu. Söderholmin (2014: 18) mukkaan kainunkieliset eivät ou halunneet otto tätä kielessään sinällään kyllä essiintyvvee nimitöstä kialesä omakieliseks viraliseks nimeks, koska se suattas juohtoo kieljmuuvon sekottamiseen Tornijonluakson meän kielleen ja huolimata lähheisestä sukulaissuussuhteesta siihen kainunkieliset haluvvaat rakentoo ihelleen täysin oman kielellisen itentitietin ja kirjakielen.

Nimellä on siis huohmattavvoo merkitöstä itentitietin kannalta ja siltä kannalta, mitenkä luajaks oma ryhmä määritellään. Nimen avulla ryhmä voip liittee ihtesä osaks toista suurempvoo ryhmeen tahe toissaalta erottautuu siitä. Nimen avulla suuremp ryhmä voip pyrkii liittämään ihtesä pienemmän ryhmän vastonj tämän ommoo tahtuu tahe sitten erottoo ryhmän omasta ryhmästään. Esjmerkiks alasaksin kielestä on käytetty Ala-Saksin aluvveen nimmeen pohjautuvan kielen nimen lisäksi nimitöstä alasaksa. Jotkut pittää kyllä niin ikkään nimitöstä alasaksi ongelmalisena, sillä muantieteelinen Ala-Saksi ei kata läheskää koko kielen puhuma-aluvetta (Hahn 2002), mutta toissaalta nimitös alasaksa on vielä huohmattavasti ongelmalisemp. Se suattaa nimittäin synnytee virheelissii mieljkuvvii siitä, jotta alasaksi ois saksan kielen murre, vaikka se onnii viralisesti tunnustettu aluvveellinen kielj ja ihe assiissa lähheisemppee sukkuu hollanilen kun saksalen. Esjmerkiks suomen kielessä ois tästä syystä suositeltavampvoo käyttee nimitöstä alasaksi, ja tätä käytänttyy onnii nouvatettu muun muvassa Helsingin yljopistossa syyslukukauvela 2017 järestetylä alasaksin kielen kurssila ja opintopiirissä (Helsingin yliopiston verkkosivusto 2018a; Facebook 2018b). Vastoovasti kainun kieltä kuhuttiin tahe ”käskethiin”, kuten kainun kielelä sanottaa, suomalaisessa kirjallisuuvessa 1900-luvula yllesä ruijansuomeks, mutta Söderholm (2014: 17–18) pittää tätä nimitöstä nykyaikkaan sopimattomana:

”Ko Norjan puolen kieli vuona 2005 sai departementin kautta oman kielen statuksen, sitä ei enää saata pittää suomen kielen varieteettina. Sillä nämät ylipuolen *suomi*-sanana päälle rakennetut nimet ei passaa. Niissä oon se taka-ajatus, ette kieli olis suomen kielen dialekti tahi varieteetti. Nyt ko kielestä oon oman kielensuunnittelun kautta tullu rakenuskieli, minkä struktuuri ja sanasto rakennuthaan puhthaasti sen omale pohjale, se kielele pittää löytää muun nimen.”

Norjan kielessä kainulaisista ja heijän kielestään käytettään sanoo *kven(sk)*, ja tämän sanan pohjalta on muuostettu suomessa käytetty *kveeni* ja ehotettu kielen omakieliseks nimeks *kvääni*. Tähän nimmeen liittyy kuitennii se ongelma, jotta monet kainulaiset

kokkoot tämän sanan norjalaissiin heistä käyttämäks haukkumasanaks, eikä sannaan liity siten myönteissii mieleyhtymii. Lisäks kainulaiset eivät ou omassa kielessään perinteisesti käyttäneet kysseistä sannoo ja siinä essiinttyy sitä paihti kielelen vieras sananalakunen *kv*-kerakeyhtymä, joten sen soveltuvuus kielen omakieliseks nimeks voijaan kyssiinalastoo monestai syystä. Näin ollen monet kainulaiset ovat 2000-luvula alakanneet pittee vartteenotettavimpana vaihtoehtona kialesä omakieliseks nimeks sannoo *kainu*, joka on essiintynä vanahastaan heijän kielessään, harvinaistuna nykypäivviin tulttaissa, muttei koskaa jäänynä kokonnaan poikkeen käytöstä. Nim essiinttyy tänä pänä muun muvassa *Kainun institutin* nimessä ja ussiit kieljaktivistit, opettajat ja tutkiit ovat pyrkinneet vakkiinuttamaan sitä kielen omakieliseks nimeks. (Söderholm 2014: 18–20.)

Kainun kieltä pyritään siis tänä pänä kehittämmään hyvin tietosesti suomesta erilisenä kielenä, ja kielen tantartisoimistyöhön myönettiin vuona 2006 rahhoo Norjan valtjion putjetista (Söderholm 2014: 23). Oman kirjakielen kehittämisen kannalta Söderholmin (2014) *Kainun kielen gramatikki* on merkittävä suavutos, vaikka siinä esitettäänii kaik maholiset iäne- ja muoto-opiliset murrevarijantit, minkä tautta teus on luonttiiltaan pikemminnii deskriptiivinen (=deskriptiivinen) kun reskriptiivinen (=preskriptiivinen) ja kielenkäyttyy normittava. Tämä on kuitennii kieljyhteisön ommiin toivveihen mukasta: ”[Kielitinka] oon päättäny ette vaihettelluu ja paralellissii haamui pittää hyväksyyt silloin, ko löytyy semmoissii markkööriitä, mikkä selvästi eroitethaan dialektit toinen toisesta ja mitä kielenpuhhuujat ja semmoiset kielimiljöö, missä vielä kieli ellää, pidethään tärkkeenä.” (Söderholm 2014: 24) Huohmijonarvosta on sekkii, jotta kainun kieltä käytettään *grammatikin* metakielenä, mikä osottaa vahvoo pyrkimystä luajenttoo kielen käyttöaloo ja vaikuttaa epäsuorasti kirjakielen norminnii kehittymisseen luomala yhen uven esjmerkin kielen kirjalisesta käytöstä aijemppiin jatkoks.

Viralisesti tunnustetusta asemasta huolimata varsinkkaa 2010-luvun alussa kainun kieltä

ei käytetty vielä merkittävästi julukisseen tillaan sijotetuissa kylttilöissä. Pykeijän kainulaiskylän kieljmaisemmoo tutkina Alanen (2012: 80, 94–96, 107–111) ei löytänä tutkimusainneistostaan yhtään kylttiä, jonka teksti ois voitu yksselitteisesti miäritelä tietosesti kainun kielelä kirjutetuks, vuan kaik Pykeijän itämerensuomalaista kieljmuottuu sisältävät kyltit olj kirjutettu suomen (ylleis)kielelä tahe varsinnii niissä olj selevästi pyritty siihen, vaikka niissä oissii essiintynä puuttiilisesta suomen (ylleis)kielen ossoomisesta juohtuvvii kirjutosvirheitä. Esjmerkiks Pykeijän kirjastossa on kakskielinen kyltti, jossa lukkoo sanat ”bibliotek” ja ”kirjasto” norjan ja (ylleis)suomen kielilä, vuan kainunkielinen sana ”bibliuteeki” loistaa poissaolollaan (Alanen 2012: 90–91). Alanen (2012: 85, 91) selittää kainun kielen olematonta essiintymistä kylttilöissä sillä, jotta viraliset tahot eivät ou välttämätä ehtinneet asentammaan uussii kylttilöitä sen jäleltä, kun kainu tunnustettiin omaks kielekseen vuona 2005 ja jotta kylttilöitä ei välttämätä ylippiäsä haluta asentoo ennen kun kainun kirjakielj on vakkiintuna.

Ihe tulukihen jäläkimmäisen syyn taustoja siten, jotta viraliset tahot maholisesti pelekevviä aikasessa vaihhiissa aseneluihen kylttilöihen ”vanahentuvan” kirjutosasulttaan noppiisti, jos muitama vuosj kyltin asentamisen jäleltä kirjakielen kehittäjät piätysivättii semmosseen ortokrahvisseen, iäne- tahe muoto-opiliseen ratkassuun, joka ois ristiriijassa aijemmin kyltin tekstii sunniteltaissa tehyn ratkasun kansak. Kieljmuuvon käytön vakkiinuttamisen kannalta tämmönen viranomassiin peleko, olj se siitten aiheellinen tahe ei, on kuitennii iärimmäisen haitalinen ja hijastaa tässä tappauksessa hyvin uhanalasan kieljmuuvon voimmauttamisrosessii. Samala vuotoskannalen (=odotuskannalle) jäivät pessööt kätesä vastuusta, eivätkä tunnusta oman toimintasa merkitöstä kirjakielen kehittymiselen ja vakkiintumiselen – kirjakielj kun tarvihtoo kehittykseen ja vakkiintuukseen just sitä, jotta sitä alettas käyttöe maholisiman monessa yhteyvessä käytänönnii tasola, jottei kielen kehittely ja käyttö jäis ikusesti vuan muitaman kielentutkiin teorreettiseks puuhasteluks.

Mainittakkaan (=mainittakoon) vielä, jotta erräihen Pykeijän kieljmaisemassa

essiintyvviin kyltilöihin sisältämä teksti voijaan kyllä tulukita näkökulumasta rippuin joko kainun- tahe (ylleis)suomenkieliseks, sillä kyltin sisältämä teksti ois itenttinen kainuks ja suomen (ylleis)kielelä. Tämmönen kyltti on esjmerkiks tienviitta, jossa essiinttyy norjankielisen paikannimen *Bugøynes* alla nim *Pykeijä*, joka on samala niin kainun kun (ylleis)suomennii kieltä (Alanen 2012: 104). Kuten meän kieltä käsittelövässä ossuuvessa esilä olleet paikannimet *Vittula* ja *Paskajänkkä* sisältävät kyltit, ei nimen *Pykeijä* sisältävä kylttikkää tarjuu kuitenkkää mittää lisävalluu siihen kysymykseen, onko paikallinen kieljmuoto irttautumassa suomen murttiin asemasta ihtenäiseks kieleks vai ei.

Vaikka kainun kielj ei näytäkää selekkeitä vakkiintumisen merkkilöitä vyysisen julokisen tilan kieljmaisemassa, viranomaset käyttäät sitä jossai miärin verkossa. Norjan ylleisratijoyhtijö NRK julassoo verkkosivustollaan kainulaisaihheissii artikkeliloita norjan ja suomen (ylleis)kielen lisäksi kainuks (NRK Kvääni 4.3.2018). Norjan ilimatietteenlaitoksen ja ylleisratijoyhtijön yhteistyössä ylläpitämän siäennusteita tarjuuvan verkkosivuston kieljvalikosta voip puolestaan valita siäennusteihin ja sivuston käyttökieleks kirja- ja uusnorjan lisäksi pohjossaamen, englanin – tahe kainun elj *kväänin*, millä nimelä kielj löytyy valikosta (Yr – Været for Norge og verden fra NRK og Meteorologisk Institutt 4.3.2018). Näin ollen vyysinen kieljmaisema ja verkon virtuaalinen kieljmaisema kerttoot kiinostavala tavala hyvin ristiriitasta tarinnoo siitä, mikä on viranomassiin suhtautuminen kieljmuottoon. Toissaalta tunttuu hieman yllättävältä, jotta kieljmuuvon vakkiinuttaminen alotettaan verkosta, eikä vyysisestä ja perinteisemmästä kieljmaisemasta. Toissaalta tämä on juohonmukasta, jos viranomaset, kuten eilä (=edellä) arvelin, pelekevväät kyltilöihin kirjutosasun vanahenemista ortokrahvijamuutoksiin mylleröksessä – verkkosisältö liennöön tämmösessä tappauksessa helepomp uuvistoo kun vyysiset kyltit, jotka on tarkotettu kestämmään vuosjkymmennii.

Voip olla niin ikkään, jotta asemmoosa vakkiinuttavan kieljmuuvon on helepomp suaha jalakasa oven välliin semmosissa yhteyksissä, joissa käytettäs joka tappauksessa ussiimppoo kieltä. Esjmerkiks siäennusteita tarjuuvvoo verkkosivustuu voip kainun lisäksi

käyttee nelljälä muula kieljmuuvola (Yr – Været for Norge og verden fra NRK og Meteorologisk Institutt 4.3.2018). On maholista, jotta tämmössiin sivustoloihen ylläpitäjät tekkööt ensin perijaatteelisen päätöksen ussiimman kielen käyttämisestä ja vasta sitten piättää, mitkä kaik kielet otettaan mukkaan. Tällönj kynnys tietyn vähemmistökielen mukkaan ottamiseen suattaa olla matalemp kun sillonj, jos mikä vyysinen kyltti pitäs korvata uuvela varta vasten tietyn vähemmistökielen näkyvyvven lisseemiseks.

Kieljmuuvon aseman vakkiinuttaminen verkkosivustoloila on luonolisestikkii myöntteistä kehitystä kieljmuuvon tulovaisuuvven kannalta, vuan se ei kuitenkkaa voine täysin paikata kieljmuuvon näkyvyvven puutetta vyysisessä kieljmaisemassa. Verkossa kieljmuuttoon piässööt perijaatteessa käsiks ketkä vuan, mukkaan luvettuna kotjseuvultaan poikkeen muuttanneet kielen huastajat ja heijän jäläkeläisesä, ja näin ollen kieljmuuvon potentijaalinen käyttäjäjoukko on verkossa suuremp kun niihen immeissiin miärä, jotka suattasivat nähä vyysisseen paikkaan sijotun kyltin. Verkossa kielj on kuitennii sillä tavala piilossa, jotta sen käyttäminen vuattii tietossuutta siitä, jotta tietylä sivustola on tietynkielistä sisältyy ja lisäksi vielä tietosta piätöstä käyttee tätä sisältyy kysseiselä kielelä valtakielen sijjaan. Tätä piätöstä ei puolestaan välttämätä tule tehneeks, jos kielleen sijoksissa olova itentitietti ja kieljtaito eivät ou jo valammiiks tarppiiks vahvala tasola. Sen sijjaan vyysiset kyltit ja niihen sisältämä kielelinen materijaalj pistääät toinnäkösesti katukuvassa silimmään iliman, jotta immeisen tarvihtoo tehä tietonen piätös niihen luokse hakkeutumisesta. Ne voivat siis opettoo vähemmistökieltä ikkään kun vaivihkoo, vahvistoo tietyn aluvveen asukkaihen itentitietti ja tietossuutta siitä, jotta omala kotjseuvula on oma kialesä – ja näin yljpiäsä luuva sen joukon immeissii, jotka sitten verkossai valiheisivat ussiimmasta vaihtoehosta just tietynkielisen sisälön.

3.4. Võron kielj ja muut etelävirolaiset kieljmuuvot

Etelä-Virossa ja osittain Vennäihen ja Latvijannii puolela huastetaan itämerensuomalaista kieljmuottuu, josta kielentutkimuksessa käytetään yllesä nimitöstä eteläviron kielj tahe etelävirolaiset murttiit. Kielelä on tulukintatavasta rippuin joko kolome tahe nelljä piämurretta, joista käytetään puhuma-aluvveihesa mukkaan nimitöksii võron kielj, seton kielj, tarton kielj ja mulgin kielj (Eichenbaum ja Koreinik 2008: 37). Näistä kaks ensmäistä eruuvaat eniten (pohjos)viron kielestä, ja niistä pienemp seton kielj käsitellään kielentutkimuksessa ussein võron kielen yhteyvessä (Saarõ Evar 2017). Võro on eteläviron murtteista elinvoimasimpana säilynä, ja sitä osovvaa arvijolta nuin 50 000 immeistä (Eichenbaum ja Koreinik 2008: 40).

On esitetty, jotta ”varhaisin itämerensuomen sisäinen murreraja kulkisi eteläviron ja koko muun itämerensuomen välillä” (Kallio 2007: 229), ts. jotta kaik muut itämerensuomalaiset nykykielet ja murttiit oisivat keskennään lähheisemppee sukkuu kun mikkää niistä on etelävirolen. Vaikka tämä näkemys ei oukkaa suavuttana kieljtieteilijöihin varrauksetonta hyväksyntee, löytää Kallio (2007: 243) näkemyksen tuveks perusteita niin iäne- kun muoto-opistaik (vonolokijasta ja morhvolokijasta). Näin ollen on olemassa jossai miärin perusteita pittee eteläviron kieltä omana (pohjos)virosta erilisenä kielennään jo puhtaasti kieljhistorijaliselta kannalta, rippumata yhteiskunnan suhtautumisesta kieljmuottoon. Tosin kieljhistorijalisestikkaa assii ei ou ihan näin yksinkertanen, sillä eteläviron ja (pohjos)viron välilä on myöhemmin olluna runsaasti kontaktiloita, jotka ovat lähentänneet kieljmuotoloita jonnii verran uuvelleen varhasen erkkautumisen jäleltä (Kallio 2007: 244).

Puhtaasti kieljtieteeliset perusteet sillen, jotta eteläviro pitäs miäritelä (pohjos)viron murttiin sijaan omaks kielekseen, eivät kuitenkkaa rajotu ainnuustaan kieljhistorijaan. Eichenbaum & Koreinikun (2008: 40) mukkaan (pohjos)vironkielisen on vaijis

ymmärtää võronkielistä puhetta. Tambovtsev (2010: 79–89) puolestaan on tutkinn erj kiellin ja murtteihen keskinäistä iäneopilista (vonolokista) samankaltassuutta tilastolissiin mänetelmmiin avula, ja hänen iäneketjuloita (võ. helühahilaq; vi. häälikuahelad; engl. sound chains) koskovissa verttailuloissaan võron ja viron keskinäinen ero on suuremp kun esjmerkiks viron ero vatjaan, vennäihen ero ukrainnaan ja valakovennäihen, sekin ero lovakkiin ja mongolin ero purjaattiin.

Etelävirola on tukennaan niin ikkään vanaha, tosin pitkäks aikkoo katkiimmaan piässynä kirjalinen ratitijo. 1500–1800-lukuloila Virossa käytettiin nimittäin rinnakkain kahta kirjakieltä: pohjosviron elj Tallinan kieltä ja eteläviron kieltä, jota sillonj kuhuttiin Tarton kieleks. Eteläviroks julastiin hengelistä kirjalisuutta, ja Tarton sekä Võron seuvun koululoissa opetoskielenä olj eteläviro. Mulgimuala sen sijjaan käytettiin jo tuohon aikkaan pohjosvironkielissii kirjoja niin koulussa kun kirkossaik. Kuitennii vasta 1800-luvun loppupuolela pohjosviro syrjäytti eteläviron kirjakielenä sen keskeisimilä puhuma-aluvveila. 1900-luvula pohjosviron asemoo pyrittiin tietosesti vahvistamaan entisestään, kun Viron ensmäisen ihtenäistymisen jäleltä haluttiin luuva virolaisilen yhteistä itentitietii. Neuvostoliiton aikakauvela yhteisvirolaisen itentitietin korostaminen jatku, sillä yhteisen kielen uatelttiin helepottavan miehitošvallon vastustamista. (Eichenbaum ja Koreinik 2008: 41–42.)

Tätä taustoo vasten on heleppo ymmärtää, jotta kuten Koreinik (2013: 32) mainiitoo, nykypäivän võrolaiset eivät yllesä pie ihtiisä vähemmistönä ja itentihvijoivat ihtesä virolaisiks. Heilä suattaa olla samala võrolainennii itentitietii, muttei yllesvirolaisen itentitietin kansa kilippailovana siitä rippumattomana ihtenäisenä itentitiettinä, vuan annuustaan yllesvirolaiselen itentitietilen alisteisena paikalisitentitiettinä (Iva 2006a: 82; Kama 2004: 217). Virolaisessa kieljtietteessä on niin ikkään perintteisesti pietty võrolaissiin huastammoo kieljmuottuu viron kielen murttiina. Neuvostoliiton heikentyminen ja lopulta kuatuminen vaikuttivat kuitennii niin voimakkaasti Viron yhteiskunnalisseen ja kielelis-kulttuurisseen ilimapiirriin, jotta Viron vappautumisliikkiin

ohela synty erilinen võrolainen kansanliike puolustamaan võron kielen asemoo omana kielennään ja sen elinvoimassuuvesta huolehtimista osana kulttuuriperinön ja kulttuurisen monjmuotossuuvien säilyttämistä. Tämän kehityksen myötä osa virolaisista kieljieteilijöistä on alakana pittee võron kieltä omana kielennään (Tambovtsev 2010: 79).

Saar (2005: 98–102) kirjuttaa võron kielen käytöstä painetuissa metijoissa ja sen merkitökestä sille, huahmotettaanko kieljmuoto ihtenäiseks kieleks vai murttiiks. Neuvostoliiton aikana kieltä käytettiin lehissä ainuustaan huumorjosijossa ja sillonnjii kielj olj ylleesä ”puoljkielistä”. Samassa tekstissä sekotelttiin keskennään võron kieltä ja viron yleiskielen alatyylilii tahe jopa eteläviron ja pohjosviron murtteita. Saaren (2005: 99) mukkaan ”se antoi lukijoille selvän viitteen: murre on outo, virheellinen kielen variantti”. 1980- ja 1990-lukuloihen taittiissa yhteiskunnalisen ja kulttuurisen ilimapiirin muutoksen myötä võron kielen käyttöala lehissä luajenj räjähösmäisesti, ja kielelä alettiin kirjuttoo muun muvassa mieljpietekstilöitä, kirjalissuusarvosteluloita, ilimotoksii ja hieman myöhemmin uutissiikkiik. Saar (2005: 99–100) kuvvailloo, mitenkä samala alettiin kiinittee huohmijjuu viron yleiskielen ja võron kielen eroloihen ja tietosesti kehittaa võrosta ihtenäistä yleisvirosta rippumatonta kieltä:

”Ensimmäiset täysin võronkieliset tekstit paikallisessa sanomalehdessä olivat koululaisten kirjoituskilpailussa palkitut työt. Näissä oli jo tavoitteena kirjoittaa võron kielellä alusta loppuun. Koululaisten kirjoituksia olivat korjanneet myös opettajat, mikä oli näkyvissä systemaattisessa vokalisoinnussa ja sanavalinnoissakin – synonyymeistä oli etsitty omaleimaisempia. Tavallisesti võron kieltä puhutaan niin, että võron ja kirjaviron yhteisiä sanoja suositaan, mutta jos on aikaa harkita, sanavalinta muuttuu omaleimaiseksi. – – Aikaisemmin oli sanomalehdissä käytetty võron kieltä murteena, oli kirjoitettu puhuttua kieltä ja yksi tai pari lausumaa kerrallaan. Nyt kansallisen herätyksen vallassa olleiden võrolaisten tavoitteena oli kirjoittaa mahdollisiman puhdasta ja vanahanaikaista võron kieltä. Teksti ei ollut enää puhuttua kieltä, kirjoittajat alkoivat valita sanoja ja

rakenteita.”

Kehitys on Saaren (2005: 98–102) mukkaan juotana siihen, jotta yleisviron kieltä ja võron kieltä ei ennee sekoteta keskennään kirjutoksissa. Võronkielinen Uma Leht kiänättää kaik huastattelusa võroks, vaikka huastateltava ois huastana viroks, ja vastoovasti yleisvironkieliset lehet painnaat võron kielelä annetut huastattelut yleisvironkielistettyinä – toisin kun tehtiin vielä 1990-luvula. Võron kielen aseman ja elinvoimassuuden kannalta tämmönen erriytyminen on kaksteränen miekka. Toissaalta on hyvä, jotta kielelen on syntynä uussii käyttöaloja ja jotta sitä käytettään järjestelmällisesti sielä, missee sitä yljpiäsä käytettään. Toissaalta tuas kieljmuuvon käyttö suattaa kokonaisuudessaan vähentyy, jos ennen ies jonnii verran võronkielistä sisältöjä tuottanneet yleisvironkieliset lehet varjelloot nyt puristisesti viron yleiskielta, eivätkä piästä võron kieltä lehtesä sivuloilen missää yhteyvessä. Lisäks jonniiilaista võron ja yleisviron sekakieltä aijemmin käyttäneet immeiset suattaa mielttee nyt olovasa puoljkielissii võron kielen taitajina ja siirtyy siks käyttämmään kokonnaan yleisviroja, jos on pakko tehä valinta näihen kahen välilä. Tämmönen vuara on olemassa, sillä Saaren (2005: 102) mukkaan osa võronkielististä ”ajattelee, että he ovat kaksikielisiä [ts. jotta võro ja yleisviro ovat kaks erj kieltä], mutta suurempi osa ehkä ajattelee, että võron kieli on vain yksi rekisteri heidän kokonaisesta äidinkielestään”.

Võron kielen käyttäminen metijoissa ja pyrkimykset kielen aseman parantamiseen ovat luonneet tarppiin normitetun kirjakielen kehittämisen. Sulev Ivan (2006b: 49–52) mukkaan käytössä on olluna kaks kilippailovvoo tappoo kirjuttoo kieltä – toissaalta vuona 1995 sovittu, muun muvassa võro–viro-sanakirjassa käytetty ja kieljtieteelisesti perusteltu ortokrahvija ja toissaalta tuas Uma Leht -sanomalehen vuuvesta 2003 alakkain käyttämä viron yleiskielen kirjutusjärjestelmee enemmän myöttäilövä ortokrahvija, joka on (ylleis)viron kieltä lukemaan ja kirjuttamaan tottuneilen kieljtieteelisesti sunntautumattomilen kielenkäyttäjilen helepomp huahmottoo, mutta erräihen võron kielen keskeissiiin ominaispiirteihen kuvvailun kannalta ongelmallinen.

Koska võron puhekieljä on valtakielen vaikutuksesta niin ikkään mänettänä tahe mänettämässä vanahoja ominaispiirteittään, kielen normittaminen on tasapainottelluu itealistisen maholisiman äijän (=paljon) vanahaan nojjoovan kielen ja toissaalta monilta osin (ylleis)virolaistunneen nykypuhekielen välilä (Iva 2006c: 54–56). Kielen normittaminen nykypuhekielen pohjalta suattas viijä võron niin lähelen (ylleis)viron kieltä, jotta vois käyvä vaikkiimaks arkumentoija võron olovan oma kielesä eikä viron murre, mikä on olennaista, jos kieljmuuvon yhteiskunnalista asemmoo haluttaa parantoo vielä nykyestä ja turvata kunnola sen tulovaissuus elävänä arkikielenä. Lisäks jos kerran kielelisen monjmuotossuuvon säilyttämistä yljiäsä piettään ihteisarvona, niin tuntus luonoliselta pyrkii säilyttämään siitten saman tien maholisiman suurj osa kieljmuuvon alakuperäsistä omaleimasista piirteistä. Toissaalta liijalinen irtiotto nykypuhekielestä voip suaha kielenkäyttäjät vierastammaan kirjakieltä ja sitä kautta vaikkeuttoo kielelisen itentitietin luomista ja vähenttee koko kielen käyttämistä. Triin Iva (2006c: 55) kirjuttaa tasapainottelun onnistumisen merkitöksestä:

”Hyvin monimutkainen kysymys on se, millainen standardikielen pitäisi olla. Nykyinen võron standardi on kallistunut enemmän vanahaan, idealistiseen kieleen päin, kun taas todellinen kielenkäyttö on viron kielen vaikutuksesta epäsäännöllistynyt. Jos standardikieli on liikaa kallellaan puhekieleen päin, se tarkoittaa, että kieli ei enää toimi systeeminä. Muoto-oppi on toisaalta yksinkertaistunut, toisaalta epäsäännöllistynyt. Tämä taas vaikuttaa kielen opetukseen. Võron kieli on tällöin lähempänä viron kieltä, eikä näiden kahden kielen raja siten ole enää riittävän selvä. Tämä puolestaan vaikuttaa identiteettiin. Jos standardikieli on liikaa kallellaan ideaalikieleen päin, puhujat eivät enää hyväksy sitä, sillä kieli ei näytä enää luonnolliselta, vaan tekemällä tehdyttä.”

Võron kielen ja ylleisviron kieljtieteelisestä ettäisyvestä ja muun muvassa metijan käytännöissä havvaittavissa olovasta näihen kieljmuotoloihen erriytymisestä huolimata polliittisela tasola võron kieltä tahe yljiäsä eteläviron kieltä ei ou tunnustettu

nyky-Virossa yhtenäiseksi yleisvirosta erilliseksi kieleksi. Viron hallituksen ja sivistysministerijön virallisissa paperiloissa võron kieltä nimitettiin kyllä aiemmin kieleksi murttiin sijjaan, vuan myöhemmin tästä käytännöstä on luovuttu ilimmaisesti siksi, koska päättäjät ovat tiijostanneet, jotta kieljmuuvon nimittäminen kieleksi virallisissa yhteyksissä tukis kieljaktivistiloihen vaatimuksii virallisen aseman saamiseksi kielelän (Kama 2004: 219–220).

Toissaalta viron kielen kehittämissohjelmassa 2000-luvun alakupuolelta mainittaan kyllä murttiit elj ”paikaliskielet” (kohakeel) ja toittaaan, jotta ne pitäs yrittee säilyttee kulttuurisen arvosa tautta ja koska niitä voijaan pittee viron kirjakielen kehittämisen yhtenä lähtiinä (Eichenbaum ja Koreinik 2008: 42). Murtteihen arvostos symopolisela tasola näkky esjmerkiks paikannimistön viralistamisessa. Ivan (2006a: 84) mukkaan võronkieliset paikannimet ovat piässeet Viron peruskartalen siten, jotta suurin osa pienemppiin paikkakunttiin nimistä essiinttyy kartala vuan võronkielisinä ja suuremppiin paikkoin nimet on kirjutettu ensin viroks ja sen jälleltä sulukuloissa võroks, esjmerkiks *Räpina (Räpinä)*, *Võru (Võro)*. Lisäks hiän mainiitoo, jotta erräät kunnat ovat virallisesti hyväksyneet lähes kaikilen kylännimilen võron- tahe setonkielisen kirjutetun nimasun, mikä on omalta osalttaan kasvattana paikalisväistön ylyppeyttä omasta kielestään.

Vaikka polliittinen tunnustus ja virallinen asema (lukkuun ottamata kokonaissuuvun kannalta markinaalista – vaikka tok sinällään kannatettavvoo võronkielisiin paikannimiin viralistamista) puuttuut, valtijo rahottaa kulttuurjpolliittisiin ohjelmmiisa kautta jossai miärin võron kielen elevyttämiseen pyrkivvii toimijoita, kuten võronkielistä metijjoo. Võron kielelä on 2000-luvula tehty televisijo- ja ratijo-ohjelmmii sekä julastu lehtii. Vaikka võronkieliset metijat ovattii yhä markinaalisessa roolissa võrolaisiin metijankuluttajjiin elämässä, on muutos kuitenkin merkittävä verrattuna muitaman vuosjymmenen takasseen tilanteesseen, jollonj võron kieltä käytettiin metijassa korkkeinttaan pillailu- ja vitsailumielessä. Niin võron- kun vironkielissä metijassa on lisäks keskusteltu võron kielen asemasta ja siitä, pitäskö sitä pyrkkiä elevyttämään ja

antto sille virallinen asema. Mielipitteit jakkauttuut näissä keskusteluloissa puolesta ja vastaan. (Koreinik 2013: 31–54.)

Nuin tuhanen immeisen huastammoo mulgin kieltä on niin ikkään pyritty elevyttämään, vaikka toiminta onni olluina pienjmuotosempoo kun võron kielen kohala. Kieltä opetettiin Lillin mulgimielisessä vappaakoulussa parin vuuven ajan, kunnes koulu sulettiin. Erräissä muissa koululoissa kieltä on opetettu kerhotoiminnan puitteissa. Vuona 2005 Viron ratijo alotti mulginkieliset uutiset. Lisäks mulginkielissii uutissii on julastu Sakala-muakuntalehessä, ja Eesti Mulkide Selts on julassuna mulginkielistä Mulke Sõna -aikakauslehtii. Kieljaktivistit ja kieljtietteiliiit ovat kehittäneet mulgin kielen kirjutosjärestelmme. (Eichenbaum ja Koreinik 2008: 39.)

Võron kieltä on opetettu jossai määrin koululoissa, ja jo vuona 1998, jollonj opetos olj vasta alakutekijöissään, jopa 85 % võrolaisista kannatti kielen opettamista koulussa (Koreinik 2004: 71–72). Mulgin kielen puhuma-aluvveela paikallisen kielen kouluopetuksen kannatos ylty 83 %:iin ja pohjosvirolaisiin murteihin laskettavan Suarenmuuan murttiin puhuma-aluvveela 76 %:iin. Luvut vaikuttaat huohmattavan suurilta verrattuna siihen, jotta Suomessa murteina pietyihen kieljmuutoloihen opettamista koulussa omana oppiainneennaan (tahe varsinkkaa paikallisen kieljmuuvon käyttämistä muissai oppiainneissa opetuksen ja oppimateriaalin kielenä) tuskin kukkaa on ies ehottana – eihhää ies karjalan kieltä, joka senttään on polliittisesti tunnustettu Suomessa omaks kielekseen, ou vielä tähän päivvään männessä opetettu yhessäkkää suomalaisessa peruskoulussa tahe toisen astiin oppilaitoksessa. Toissaalta võronnii kieltä on opetettu ainuustaan yksittäisenä opetossunnitelman ulukopuolisena oppiainneena kerholuonteisesti yks tunti viikossa (Reimann-Truija 2006: 86–89). Vaikka suurin osa paikalisväistöstä kannattaakkii paikallisen kieljmuuvon opettamista koulussa yksittäisenä oppiainneena, huohmattavasti harvemp halluis muittai oppiainneita opettavan paikallisela kieljmuuvola. Eichenbaum & Koreinikun (2007: 88–91, 115–116) mukkaan 25 % võrolaisista, 10 % mulgilaisista ja 14 % suarenmuualaisista uattelloo, jotta paikalista

kieltä pitäs käyttee muihennii oppiainneihen opetoskielenä.

Vaikka kieljmuuvon maholissuus säillyy elinvoimasena on sitä suuremp, mitä ussiimmassa yhteyvessä sitä käytettään, paikalsen kieljmuuvon käytön lisseemistä kannatettaan Võromuala, Mulgimuala ja Suarenmuala lähinä semmosila osa-aluvveila, jotka eivät vuatis merkittävvii muutoksii kieljpolitiikkaan ja kielelisen toimintakulttuurin muuttamisseen institutijonaalisela tasola (Eichenbaum ja Koreinik 2007: 85, 112–113). Tämmössii käyttöaloja ovat muun muvassa kaunokirjalissuus, metijat ja kielen opettaminen koulussa vappaaehtosena yksittäisenä oppiainneena. Sen sijjaan suurin osa paikalsväistöstä ei niä oman kieljmuuvon sopivan virkakielen asemmaan eikä koulun opetoskieleks yksittäistä kieljainetta lukkuun ottamatak.

Käytänössä tätä tulosta voinnoon tulukita siten, jotta näihen kieljmuotoloihen huastajila on osittain ristiriitanennii suhe ommaan kiellesäk. Perijaatteessa hyö pittäät kieljmuuvon säilyttämistä tärkkiinä assiina varsinnii jollai tasola, mutta toissaalta eivät välttämätä kannata kielen käyttöalan laujentamista semmossiin yhteyksiin, jotka voisivat kuitennii pitemmän piälen turvata paremmin kielen elinvoimassuven. Immeiset eivät siis joko yljpiäsä huahmota kieljmuottoon kohistuvvoo uhkoo ja sitä, mitenkä siihen pitäs reakoija tehokkaasti tahe siitten heihen on iskostuna uattelutapa, jonka mukkaan oma kieljmuoto on vuan ”murre”, eikä siten lähtökohtasesikkaa kelevolinen korvvoommaan valtakieltä tahe tulemmaan ies sen rinnalen kaiken viralisimiks mieletyissä yhteyksissä. Iva (2006a: 85) selittää näitä asentteita: ”– – võron kieliyhteisöllä tai edes kielenedistäjilläkään ei vielä ole kehittynyt selvää tietoisuutta siitä, ettei nykyaikana pieni kieli voi säilyä ainoastaan kyläyhteisön, perheen tai kulttuurin ja vapaa-ajan kielenä ilman omakielistä opetusjärjestelmää. Haluan kuitenkin sanoa, että tuo vaadittava tietoisuus omasta kielestä näyttää kuitenkin olevan pikkuhiljaa kehittymässä.”

3.5. Muu murreaktivismi Virossa: kihnun ja hiijen kielet

Võron kielj ja muut etelävirolaiset kieljmuuvot eivät ou ainuita itämerensuomalaissii viron ylleiskielestä poikkiivvii kieljmuotoloita, joihen elinvoimassuutta Virossa pyrittään tietosesti pitämmään yllä. Samanlaissii pyrkimyksii essiinttyy erräilä pohjosvirolaissiiinii murtteihen puhuma-aluvveila, ts. niilä aluvveila, joihen kieljmuuvot ovat lähheisemppee sukkuu (pohjos)viron ylleiskielelen kun eteläviro.

Yks tämmönen kieljmuoto on pohjosviron suarjmurteihen ja länsмурtteihen väliseks siirtymämurttiiks luokiteltava kihnun kielj, jota huastetaan Kihnun suarela sekä pienemmälä Manõjan (ylleisviroks *Manija*) suarela. Mielenkiintosena yksityiskohtana mainittakkaan tässä yhteyvessä, jotta Kihnun suaresta voijaan käyttöe sen omala kielelä nimmi *Kihnumua*, sillä kihnun kielessä on tappautuna samanlainen pitkän *aa*-iäntijön tihtonkiutuminen *ua*:ks kun savossa ja karjalassa. Toinen hauska sattuma verratessa kihnun kieltä savvoon ja suomen (ylleis)kielleennii on se, jotta kihnun kielen omakielinen nim on *kihnu kiel* – ei siis *keel*, kuten viron ylleiskielessä. (Laos 2013.)

Vaikka kihnun kieltä huastaa suhteelisen pienj miärä immeissii, se on huohmattavasti elinvoimasemp kun suurin osa viron ”мурtteista”. Kihnun kielen huastajjiin miäräks arvioijaan 800–1000 immeistä, joista nuin 550 ellää Kihnussa, 30 Manõjassa, ja loput ovat muuvalen muuttanneita alun perin näihen suarriin asukkaaita. Kihnun ja Manõjan suarila lähes kaik asukkaat ovat käyttänneet melekkein näihen päivviin suakka kihnun kieltä arkikielennään, nuorimat sukupolovet mukkaan luvettuna. Manterreen puolela asuvissa perreissä käytettään kihnun kieltä arkikielenä ylleesä siinä tappauksessa, jotta kumpasettii vanahemmat ovat kotosin Kihnusta. Näissä perreissä manterreennii puolela asuvat puoskat (=lapset) oppiit kihnun kielen ja käyttöät sitä ikätöverjloihesai kansa

kommunikoimiseen tavatessaan muita omanikässii kihnulaissii. (Laos 2013.)

Tilane on kuitennii alakana muuttuu viimmo vuosjkymmeninä. Ennen 1990-luvun puoltavällii käytänössä kaik kihnulaiset vanahemmat huastovat puoskilen kotjkielenä kihnun kieltä, mutta nyt niin tekköö ennee vuan puolet puoskiin vanahemmista. Vanahemmat ovat ihe suattanneet käyvä koulusa aikana, jollonj kihnun kielen huastamista koulussa piettiin epätoivottuna, vaikka toissaalta – ristiriitasta kyllä – kihnulaissii koulukkaita on jo 1900-luvun alakupuoliskola pantu kirjuttamaan yllää (=ylös) kihnulaiseen kansanperinteesseen liittyvvii tekstilöitä. Ilimmeisesti tämän tarkotoksena on kuitennii olluna vuan kerätä murre- ynnä muuta kansanperineainneistuu arkistoon, eikä tukkii (=tukea) kihnun kielen säilymistä elinvoimasena arkikielenä. Kun tämän päivän puoskat lisäksi viettää äijän (=paljon) aikoo televisijon tahe tietokonneen iäressä, on puoskiin mualima pitkälti vironkielistynä. Näin ollen, vaikka suurin osa kihnulaiskoulukkaista osovvaakkii huastoo halutessaan sujuvvoo kihnunnii kieltä, valikoittuu puoskiin väliseks keskinäiseks kieleks yhä ussiimmin ylleisviro. (Laos 2013.)

Siitä huolimata, jotta ylleisviro valtovvaa alloo puoskiin välisenä kielenä, pittää puoskat kihnun kielen ossoomista tietylä tavala muojikkaana taitona. Puoskat on otettu aktiivisesti mukkaan kihnun kieltä kannattelovvaan toiminttaan, mistee esjmerkkinä voip mainita sen, jotta koulukkaat juonttaat kaks kertoo viikossa tulovat kihnunkieliset ratijouutiset. Yljpiäsä ratijouutissiin olemassaolluu näin pienelä kieljmuuvola, jota vieläpä piettään polliittisesti viron murttiina eikä omana kielennään, voip pittee osotoksena siitä, mitenkä vakavasti kihnulaiset pyrkkii eistämmään oman kielesä säilymistä elinvoimasena. Vuuvesta 2005 alakkain on niin ikkään ilimestynä kihnunkielinen aikakausleht *Kyne*, kihnun kielen kouluopetoksen tuveks on ilimestynä 2000-luvula monta oppikirjoo, ja kielelen on kehitetty normitettu kirjakielj. Vuuvesta 2007 alakkain hoitajat ovat huastanneet kihnulaisessa päiväkoissa tietosesti puoskilen kihnun kieltä arkikielenä, ja koulussa opetetaan kihnun kieltä omana oppiainneennaan 1.–8. luokila. Kieljtuntiloihen lisäksi jokaviikkonen perinelaulu- ja tanssiopetos eistää koulukkaihen kieljtaijon

kehittymistä. (Laos 2013; Sang 2011: 873–877.)

Kõmmus (2008: 36–45) on puolestaan tutkina hiijen kielen (omakielinen nimitös *iiu keel*, ylleisviroks *hiuu keel*) ja muun kansanperintteen opettamista lapsilen ja nuorilen Hiijenmuala (su. *Hiidenmaa*). Hiän kuhtuu kieljmuottuu artikkelissaan vaihtelovasti kieleks tahe murttiiks, luatujjaan (=enimmäkseen) kuitennii kieleks. Kõmmusin mukkaan jotkut yksittäiset opettajat ovat opettanneet paikalista kieltä niin kouluopetoksen kun vappaa-ajantoiminannii puitteissa. Yllesä opetos on olluna enemmän tahe vähemmän kytköksissä muun kansanperintteen, kuten kansanlauloihen, -runoloihen, -tanssiloihen ja -leikkilöihen opetukseen. Opetos ei ou kuitenkkaa olluna ainuustaan vanahan perintteen toistamista, vuan nuoret ovat kirjuttanneet ommii runoloita hiijen kielelä ja kiäntänneet (ylleis)vironkielissii tekstilöitä hiijen kielelen ja toisinpäin.

Huolimata yksittäissiin opettajiin ponnisteluloista kielen säilyttämiseks hiijen kieltä käyttäät Kõmmusin (2008: 42) mukkaan arkielämässään ennee vuan yksittäiset vanahukset, ja paikalsen kielen tila on heikomp kun Võrossa tahe Kihnussa. Kõmmus viittovvaa niin ikkään hiijen kieltä omassa opetostyössään esilen tuonneen, vuosjymmennii äitinkielen opettajana toiminneen Aare Ristmäen näkemykseen siitä, jotta suurin osa äitinkielen opettajista on pikemminnii pyrkinä juurimmaan hiijen kieltä poikkeen kun opettamaan sitä. Niin ikkään äitinkielen opettajana toimina Maimo Hõbessaar (2008: 110–113) on järestänä paikalsen kielen opetosta muun muvassa kerhotoimintana ja pyrkinä eistämmään kielen opettamisen liittämistä koululoihen äitinkielen opetosohjelmmaan, vuan muut opettajat, joihen kansa hiän on keskustelluna aiheesta, eivät ou olleet kiinnostunneita assiista, eivätkä ou nähneet tarvetta paikalsen kielen opettamiselen. Kõmmusin (2008: 43) paikalsilen opettajilen tekemässä kyselyssä hiän on suanuna vastausii, joissa esitettään, jotta hiijen kielen ja kulttuurin opettamisen eistämiseks paikalsen kielen ja kulttuurin assiintuntijoihen pitäs tehä enemmän yhteistöitä paikalissiin koululoihen kansa, erjtyisesti äitinkielen opettajiin kansak.

Valtiosuunnitelmaa pitäisi muuttaa joustavammaksi ja kaikilla lapsilla pitäisi olla mahdollisuus opiskella valinnaisaineena oman seutun murteen ja perinekkultuurin.

Hiiden kieli on siis vielä etäällä siitä tilanteesta, jotta yhteiskunnassa alettaisiin luajemmalti suhtautua siihen kielenä murteen sijaan. Ison viron kielen tämänhetkiseen asemaan verrattavan aseman suavuttaminen on suurj askel hiiden kielen. Eikä mainitun kaltassii yksittäisiin immeisiin ja opettajiin ponnisteluloita voip kuitennii pittee kieljmuuvon ensimmäisenä askelena matkalla murttiista kieleks rippumata siitä, piässöökö se tällä matkallaan koskaa perilen suakka. Tässä yhteydessä on syytä mainita vielä, jotta Helen Kömmusin (2008: 36–45) artikkelij Võro instituutin julukasemassa kokkoilmassa on kirjutettu kokonaisuudessaan hiiden kielelä. Liennöön meleko harvinaista käyttöe kieljmuuttuu tietteelisen artikkelin kielenä tämmösessä vaihhiissa, jossa kieljmuuvon yhteiskunnallinen asema on vielä hyvin heikko ja käytännössä se ei ou vielä läheläkkää tulla luajalti tunnustetuks muuna kun valtakielen murttiina. Tässä tilanteessa kieljmuuvon käyttäminen tämmösessä yhteydessä näyttää kuitennii esjmerkki kieljmuuvon huastajilen. Se voip nostattoo kieljmuuvon huastajiin kielelis-kulttuurista ihetuntuu ja suaha heijät yljiäsä tiijostamaan oman kieljmuutos olemassaolo ja arvo: jos kieljmuoto kelepovvaa jopa tietteelisen artikkelin kirjuttamiseen, niin sitä voip käyttöe mihen tahaa. Näistä lähtökohista on ihekkii tehnyä päätöksenj kirjuttoo tämän tutkiilmanj kieljmuuvola, jonka elinvoimasena säilymisestä ja siirtymisestä uusilen sukupolovilen ei tällä hetkelä kanna huolta mikkää instituutijo tahe virallinen taho.

4. Suomen murteiden aseman kehittämisestä

Tässä luvussa käsittelen Suomessa huastetuihin suomen murteiden asemaa.

Alaluvussa 4.1. puohin, onko murre-eroloihen tasottuminen osa murtteihen luonolista ja väistämätöntä kehitöstä vai onko muutos niin noppiita ja suurta, jotta murtteihen pitäs suhtauttuu pikemminnii uhanalasinä kieljmuotoloina, jotka vuatisivat tietosta suojelluu ja kehittämistä ihtenäisinä kieljmuotoloina luvussa 3 esiteltyin kieljmuotoloihen tappaan. Alaluvussa 4.2. esittelen 1800-luvula vaikuttanneen Kuarle Akselj (Carl Axel) Gottlundin kieljitejolakijoo esjmerkkinä siitä, mitenkä uatos murtteihen käyttämisestä viralisissai yhteyksissä ja kirjutettuna kielenä ei ou täysin uusj, vaikka se onnii piässynä unneutummaan (=unohtumaan) pitkäks aikkoo.

4.1. Murtteihen uhanalassuus murretutkimuksen valossa

Suomessa on tehty runsaasti murretutkimusta, jossa tarkastellaan murttiin muutosta ottain lähtökohaks tiettyin iäne- ja muoto-opilisiin piirteihen essiintymistihheyven kehitös tietyn paikkakunnan tahe aluvveen asukkaihen kielenkäytössä. Otan tässä tarkastelussanj lähtökohaks nimenommaan iäne- ja muoto-opiliset muutokset murtteissa, sillä niistä on suatavila helepommin ja suoraviivasiermin sovelettavissa olovvoo tutkimustiettuu kun vaikkapa sanaston muutoksesta. Sanaston muutos kytkeyttyy voimakkaemmin muun kulttuurin ja yhteiskunnan muutokseen. Tietyt sanat suattaa jähä poikkeen käytöstä jo siitä syystä, jotta esjmerkiks tietty perintteiseen muatallousyhteiskuntaan liittyvä ilimijö tahe esine, johon sana viittovvaa, on ennee hyvin markinaalisesti läsnä keskimääräsen nykyimmeisen arkielämässä. Vastoovasti uuvet tekniset keksinöt ja kulttuuriset ilimijöt tuottaa jatkuvasti uutta sanastuu kielleen. Iäne- ja muoto-opilisila muutoksila sen sijaan ei tietenkää ou tämmöstä suoroo yhteyttä ainneelisen ja henkisen kulttuurin muutoksiin. Jos immeiset alakkaat sannuu *muun* sijaan *maa* ja *piän* sijaan *pää*, niin kysymys on mistä muusta kun siitä, jottei nyky-yhteiskunnassa suurimala osala immeisistä ois ennee tarvetta kuhtuu muata ja piätä millää sanala. Näin ollen iäne- ja muoto-opilisen

muutoksen tarkastelu osoittaa selekkeimin monimuotossuuren hävviämisen jopa semmosella kielen rakenteellisella tasolla, jolla muutosta ei voikaan pitää väistämättömänä seurauksena muista kulttuurisista ja yhteiskunnallisista muutoksista.

Ikäheimonen (2012) on tutkinut ratussaan (=graduussaan) Liperin murttiin muutosta. Murtteihin hävviämistä voikaan tarkastella mistä tahaa murttiista tehyn muutostutkimuksen valossa, mutta otan tässä esimerkiks Ikäheimosen tutkimuksen, koska Liperin murre on suhteellisen lähheistä sukkuu kieljmuuvolen, jolla on kirjuttana tämän tutkiilman. Ne kuullut kumpasetti Pohjos-Karjalassa huastetuihen ns. itässiin savolaismurtteihin, vaikka Liperin murre kuulluukkii vielä tarkemmassa jauttelussa jo Pohjos-Karjalan keskiosan murtteihin toisin kun tässä tutkiilmassa käytetty kieljmuoto, joka on Pohjos-Karjalan eteläosan, toisinaan Keski-Karjalaksii kuhutun aluvveen, murretta (Pohjos-Karjalan savolaismurtteihin alajausta kaho esimerkiks Turunen 1956: 24).

Ikäheimonen (2012: 85) tarkastelloo yhteensä 18 kielenpiirrtiin essiintymistihheyven muutoksii aineistossa, joka sisältää äänitettyinä sammoin immeissiin puhetta vuosilta 1990 ja 2000. Hän on luokitelluna näistä kielenpiirrtteistä 12 väistyviks elj murttiista hävviämässä oloviks ja kuus säilyviks. Lisäks jopa näistä kuudesta säilyvästä viijen essiintymistihheys on olluna kymmenen vuuren ajanjaksolla lievästi heikkenemmään päin, mutta koska muutos on olluna pientä ja koska piirrtteihin essiintymistihheys on vielä suurj (kaikilla ylj 85,5%), hän pittää näitä yhä säilyvinä piirrtteinä. Väistymässä oloviiin kielenpiirrtteihin hävviämisen hän totijjaa olovan nopeinta nuorimilla sukupolovilla (Ikäheimonen 2012: 86).

Nämä tulokset kerttoot sinällään jo hyvin noppiista murttiin hävviämisestä, mutta mullistos näyttäytyy vielä rajumpana, kun otetaan huohmijoon, jotta kuudesta säilyväks luokitellusta murrepiirrttiistä kolome (ylleiskielen *ts*-yhtymän heikkoasteisena vastineena

t-varijantti, jäläkitavuloihen *OA*-yhtymän *OO*-varijantti ja jäläkitavuloihen *eA*-yhtymän *ee*-varijantti) on hyvin luajalevikkisii murrepiirteitä: ne essiinttyyt itämurtteihin lisäksi länsmurteissa ja kuulluut eteläsuomalaistyyppisseennii puhekielleen, joka mm. Nuolijärven ja Sorjosen (2005: 17) mukkaan muuvostaa pohjan ns. yleispuhekieleen. Käytänössä ne siis essiinttyyt just siinä puhekielen muuvossa, jonka ylleistyminen ja levviminen uhkovvaa muihen murtteihin ja puhekielen muotoloihen monjmuotossuven säilymistä. Semmonen tiettyyn paikalismurttiiseen jo ”alun perinnii” kuuluva kielenpiire, joka essiinttyy samanlaisena eteläsuomalaislähtöessä yleispuhekielessä, ei sovi esjmerkiks säilyvästä murrepiirteistä silloinj, kun näkökulumana on monjmuotossuven säilymisen tarkastelu, sillä onhaa ihestään selevvee, jotta just ne kielenpiirteet, jotka essiinttyyt samanlaisina niin syrjäyttävässä kun syrjäytettävässä kieljmuuvossa, ”säilyyt”.

Näin ollen monjmuotossuven kannalta Ikäheimosen (2012: 85) tarkastelemista murrepiirteistä voijaan pittää säilyvinä ainuustaan kolommii. Näihen kuulluut *t:n* heikon astiin katovarijantti sekä yksikön ja monikon ensmäisen persoonan ronominit *mie* ja *myö*. Hyvä taholakkaa tulosta on hyvin vaijis tulukita millää muula tavala kun siten, jotta murteista on säilymässä korkeintaan rippeet. Tähän suhteutettuna pien hämmästyttävänä, jotta suomalaisessa murretutkimuksessa ei ou käsitelty murre-eroloihen tasottumista käytänössä ensinkkää (=ollenkaan) monjmuotossuven mänettämisen ja kielen voimauttamisen näkökulumasta, mikä tunttuu olovan nykytutkimuksessa melekkein ihestään selevä näkökuluma monissa vastoovanlaisissa tilanteissa, joita oun esitellynä lukuloissa 2 ja 3. En halluu arvostela tästä kettää yksittäistä kielentutkiita, sillä ongelma on nähkäsenj pikemminnii koko tutkimusperinteessä, mutta Ikäheimosen (2012: 113) tutkimuksen loppupiätelmät ovat hyvä esjmerkki siitä, mitenkä murtteihin muutosta elj käytänössä noppiita hävviimistä piettäin suomalaissiin kielentutkijoihen piirissä pikemminnii ”antosana seurattavana” kun huolestuttavana kehitöksenä, johon pitäs pyrkkii tietosesti puuttummaan tahe varsinnii (=ainakin) laussuu iänneen se tosjassii, jotta muutoksen nopeus ja monjmuotossuven kato ovat hällyyttävälä tasola.

Tämän iänneen sanomisen sijaan tutkii muottoiloo loppupäätelmäsä, maholisesti tutkimusperintteen valtavirran sokasemana, heleposti sillä tavala, jotta jopa omassa tutkimuksessa suatuja tuloksii murttiin hävviimisen luajamittassuvesta vähätellään. Loppupäätelmissä suatetaan tok tunnustoo murttiin yleiskielistyminen, mutta lähes yhtä äijän (=paljon) korostetaan tiettyin murrepiirteihin säilymistäik. Ikäheimonen (2012: 110) alottaa loppupäätelmäsäk: ”Kymmenessä vuodessa Liperin murre on sekä yleiskielistynyt että yleispuhekielistynyt. Osa vanhaan murteeseen kuuluneista piirteistä on myös säilynyt.” Ensmäisessä laussissa siis tunnustetaan murttiin yleiskielistyminen, mutta hetj sen perrään veittää (=vedetään) sanoja takasin ja toppuutellaan muutoksen luajamittassuutta. Pienilä sanavalinnoila rakenettaan mieljkuvvii ja ylläpiettään tutkimusperinteessä tällä hetkelä vallihovvoo tiskurssii (=diskurssia) siitä, jotteivät murttiit kaikesta huolimata ou kattuumassa (tätä tiskurssii eustaa mm. Maamies 2007). Sen sijaan, jotta Ikäheimosen (2012: 110) loppupäätelmmiin alussa sanottas esjmerkiks, jotta ”*vain pieni* osa vanhaan murteeseen kuuluneista piirteistä on säilynyt”, säilyneihin piirteihin vähässyyttä ei mitenkää tuuva sanavalinnoin essiin – pikemminnii päinvastonj.

Suppiilevikkisiin murrevarijanttiloihen hävviiminen suatetaan heleposti nähhä väistämättömänä kehitöksenä, ja onhaa totta, jotta esjmerkiks muansisänen muuttoliike sekä tiijotosvälineihin ja koululaitoksen yleiskielistävästä vaikutos uhkovvaat varmasti eniten niitä murrevarijanttiloita, jotka essiinttyyt alun perinnii hyvin pienelä aluvveela. Kun tutkimuksessa perustellaan murrevarijanttiloihen hävviimistä suppiilevikkissyyvelä, venyettään joskus kuitennii aika laila suppiilevikkissyyven käsitettä. Nuolijärvi (2005: 296–297) kirjuttaa:

”Alueelliset erot säilyvät niin, että leimallisimmat ja suppea-alaisimmat variantit kuten savolaismurteiden *männä* ja *ollunna* jatkavat väistymistään, mutta laajemmalla alueella käytettävät variantit pitävät pintansa. Tästä on esimerkkinä länsimurteinen avartuneisuus

esimerkiksi sanoissa *nuari* ja *viälä*, tai kaakkoismurteissa, Pohjois-Karjalassa tai Tornionlaaksossa tunnettu *mie*. Eri alueet erottuvat edelleenkin toisistaan, Oulu Tampereesta ja Helsinki kummastakin näistä.”

On syytä kyssyy, ovatko *männä* ja *ollunna* tosijiaan esjmerkkilöitä suppiilevikkisistä murrevarijanttiloista? Essiivimuotoiset *ollunna*-tyypin partisiipit eivät ou mikkää muitaman pittään (=pitäjän) erjkoissuus, vuan niitä tavataan luajala aluvveela savolaismurteissa (Kettunen 1940: 32), kun tuas *männä*-verpi essiinttyy ä:lisenä perintteisesti jopa koko itämurteihen aluvveela Kainnuun pohjos- ja länsossii lukkuun ottamata (Kettunen 1940: 142). Palanderin (2005: 48, 50) mukkaan ä:linen *männä*-verpi onnii ”tunnetuimpia ja laajalevikkisimpiä itäsuomalaisuuksia”, mutta siitä huolimata sen on toittu olovan väistyvä murrepiirek. Vaikuttaa murteihen hävviimisnoppeuven ja ilimijön luajamittassuuvun vähättelytä kuitata melekkein puolj Suommi käsitävälä aluvveela perintteisesti essiintynneen murrevarijantin hävviiminen varijantin ”suppiialassuuvela”.

Samala kun Nuolijärvi (2005: 296) perustelloo essiivipartisiippilöihen ja ä:lisen *männä*-verpin hävviimistä näihen muotolöihen väitetylä suppiila levikilä, hiän mainiitoo länsmurteessiin avartunneihen parjiäntijölöihen (tihtonkilöihen) säilyvän ja esittää luajempoo levikkialuvetta selitökseks tällen. Kettusen (1940: 32, 142, 155) murrekarttoja tarkastelemala voijaan kuitennii havvaita, jotta länsmurteessiin avartunneihen parjiäntijölöihen levikkialuve ei ou mitenkkää silimmiinpistävän suurj verrattuna essiivipartisiippilöihen levikkialuvvesseen – ja jotta ä:lisen *männä*-verpin perintteinen levikkialuve vaikuttaa ihe assiissa olleen pinta-alalisesti jopa suuremp kun avartunneihen parjiäntijölöihen levikkialuve toisin kun Nuolijärvi (2005: 296) esittää.

Toilista syytä Nuolijärven (2005: 296) esilen nostammiin murrevarijanttilöihen hävviimiselen tahe säilymiselen pittää siis ehtii muuvalta. Länsmurteessiin avartunneihen

parjiäntijölöihen levikkialuve ylittää pääkaupuntiseuvulen suakka (Kettunen 1940: 155), mikä vois olla osa selitöstä, sillä pääkaupuntiseuvun puhekieljä liennöön se puhekielen muoto, joka antaa mallin ns. yleispuhekielelen ja luop muutospainneita paikallisemmilen puhekielen muotoloilen koko Suomessa. Pääkaupuntiseutu on yhteiskuntaelämän, liikenteen, muuttoliikkiin ja tiijonvälitöksen kannalta solomukohta, joten oletettavasti kielelisettii vaikutteet suahhaan nykyaikana piäassiissa pääkaupuntiseuvulta. Tämä oletos soppii hyvästi yhteen sen Nuolijärven & Sorjosennii (2005: 17) havvainon kansa, jotta nykypuhekieleessä yleistyvät kielenpiirrtiit tuppovvaat olemmaan piäsiäntösesti läns- ja eteläsuomalaista perruu. Kuten eilä (=edellä) käsittelemänj erräät Ikäheimosen (2012: 85) ”säilyviks” esittämät murrepiirrtiit, länsmurteisiin avartunneihen parjiäntijölöihenkkaa säilyminen ei siten käy esjmerkiks säilyvästä murrepiirrtiistä, koska tämä ”murrepiire” essiinttyy ihe assiissa just siinä kieljmuuvossa, joka akressiivisimin pyrkii levviimmään ja syrjäyttämään omila varijanttiloillaan muissa murteissa ja puhekielen muotoloissa essiintyvät varijantit. Sitä, jotteivät avartunneet parjiäntijöt kuitenkkaa toissaalta liene levviimässä perintteisen levikkialuvveesa ulukopuolelen, esjmerkiks itämurteihen, selittännää puolestaan se, jotta kirjakielen normi on tässä kohin itämurteihen mukasen avartumattoman iäntämyksen kannala ja luop riittävän vastavoiman pääkaupuntiseuvun puhekielen mukasiin muotoloihen restiisiasemalen (=prestiisiasemalle).

Se, jottei pääkaupuntiseutulaistyypisen (ylleis)puhekielen levviimisen luajamittassuutta haluta tunnustoo, näkyy hyvästi siinnäi, mitenkä Palander (2005: 100) selittää errään inhvormanttisa käyttämmii vastinneita yleiskirjakielen *ts*-yhtymälen: ”Pasin veli ei tässä piirteessä ole omaksunut kaakkoishämäläistä murretta sellaisenaan, vaan on konstruoinut sikäläisestä *tt* : *tt* -vaihtelusta ja yleissavolaisesta *ht* : *t* -kannasta *tt* : *t* -järjestelmän. Veljeltä vanhan paikallismurteen *h*-variantti puuttuu kokonaan [- -].” Kysseinen inhvormantti on siis kotosin aluvveelta, jolla vanhassa paikallismurttiissa yleiskirjakielen *ts*-yhtymän vastinneena on *ht* : *h* tahe *ht* : *t*. Hiän on asuna erräässä elämänvaihiissan kuakkoishämäläiselä murrealuvveela, mutta muuttana takasin syntymäpittäässeesäk (=pitäjäänsä). Palander (2005: 100) tulukihtoo hänen vaihtanneen

ylleissavolaisen vahva-asteisen *ht:n tt:*hen siks, jotta kysseinen *tt*-varijantti esiintyy kuakkoishämäläisessä murttiissa ja toisaalta paikalismurttteisen heikkoasteisen *h:n t:*hen siks, jotta jälkimmäinen on ylleissavolaisemp.

Nämä piirteet inhvormantin kielessä voitaisiin selittää pääkaupuntiseutulaistyyppisen (ylleis)puhekielennin vaikutukseksi. Kuakkoishämäläinen *tt* tahe ylleissavolainen *t* eivät välttämättä olisi korvanneet paikalismurttiin varijanttiloita, jolleivät ne olisi samalla pääkaupuntiseutulaistyyppisennin (ylleis)puhekielen mukaiset varijantit, esimerkiksi *se kattoo* 'se/hän kaattoo', *mä katon* 'mie kahon'. Nuapurjmurrealuvveen tahe uuden kotjseuvun murrevarijantit tarttuut yksilön kielteen arvatennin parraiten niissä tappauksissa, joissa kysseinen varijantti on jo ennestään tuttu esimerkiksi televisiossa käytetystä (ylleis)puhekielestä ja joissa varijantti siten koittaa (=koetaan) ”neutraaliksi”. Kuakkoishämäläinen murrevarijantti tuskin tarttus savolaisen aluvveen aikuisena muuttaneen puhhiiseen yhtä herkästi, jos kyse olisi leimallisesti nimenomman hämäläisestä tahe vielä pienemmän aluvveen kuakkoishämäläisestä murrevarijantista, eikä tämä varijantti olisi samalla yleispuhekielennin mukainen varijantti. Näin ollen Palanderin (2005: 100) tulukinta, jossa yksilön kielen muutoksen syytä ehittää nuapurjmurttiista tahe uuden kotjpaikkakunnan murttiista, jää puoljtiehen, kun selitöksessä ei oteta huomijoon yleispuhekielen vaikutosta.

Tämmösessä tulukinassa välttyään lausumasta iänneen sitä, jotta vaikka yksittäissii vastaesjmerkkilöitä löytyssii, niin käytänössä usseimiten murttteihen muutoksessa ei ole kysymys niihen ”tasavertasesta” keskinäisestä vuorovaikutuksesta, vaan pikemminnin siitä, jotta yks ja sama puhekielen muoto syrjäyttää murttteita koko Suomessa. Toisessa yhteydessä Palander (2005: 262–263) viittovvaa ihekkii pääkaupuntiseuvun puhekielen vaikutukseen siinä, mikä varijantti piässöö lopulta niskan piälen murttiissa: ”*ts:n* heikon asteen vastine [- -] on toisaalta selvästi savolainen, mutta länsiusmaalaisesta myös pääkaupunkiseudun puhekieleen omaksuttu. *metässä*-tyypin tulevaisuus Itä-Suomessa saattaaakin tämän ansiosta olla valoisampi kuin esimerkiksi *miulla*, *siulla*

-taivutusmuotojen.” Tässä selitöksessä tunnustetaan jo pääkaupuntiseuvun puhekielen vaikutos, mutta sitä piettään kuitennii yhä vuan yhtenä murttiin muutoksen taustatekkiinä (=tekijänä), eikä varsinaisena muutosta ajavana piävoimana.

Palloon vielä Nuolijärven (2005: 296–297) esjmerkkiin, sillä siinä tiivistyy hyvästi se, minkä uattelen suomalaisessa murretutkimuksessa olovan yleisemminnii vijala. Murtteihen hävviimisnoppeutta ja mittakuavvoo vähätellään toissaalta pitämälä tiettyin murrepiirteihen hävviimistä enemmän tahe vähemmän väistämättömänä (vaikka ne tosjassiissa oisivattii alun perin hyvin luajalevikkissii) ja toissaalta antamala esjmerkkilöitä murrepiirteistä, jotka eivät näytä olovan hävviimässä. Piäkaupuntiseuvun puhekielleen kuuluvviin avartunneihen parjiäntijölöihein lisäksi Nuolijärvi (2005: 296) tarjuvva säilyvistä murrepiirteistä esjmerkiks osassa Itä- ja Pohjos-Suommii essiintyvän *mie*-persoonaronominin.

Voip kuitennii kyssyy, onko yksikön ensmäisen persoonaronominin säilyminen hyvä esjmerkki murttiin säilymisestä – vai kerttooko tähän esjmerkkiin turvvautuminen pikemminnii siitä, jotta toilissuuvessa murtteista säilyy ihe assiissa vuan rippeet, kerta on vaijis (=vaikea) löyttee esjmerkkilöitä muista säilyvistä murrepiirteistä. Persoonaronominiloihen ja varsinnii yksikön ensmäisen ronominin voip uatela olovan tunnetasola merkittävä sana ja tärkkii omakuvan rakentaja, joten on luontovvoo, jotta murttiilisesta persoonaronominista piettään kiini vielä siinnäi vaihhiissa, kun muilta osin on jo siirytty huastammaan yleispuhekieltä. Jos murtteista jää viimmo käissä jälelen vuan muitammii yksittäissii sanoja, joihen takeruttaan, kun haluttaan korostoo ommoo paikalisitentitiettii vielä tilantteessa, jossa murre tosjassiissa on kuolluna tahe henkitorreissaan, niin ei ois yllättävvee, jos yksikön ensmäisen persoonan persoonaronominij kuulus tähän harvalukukseen joukkoon. Helsingissä asuvviin siirtokarjalaissiin murttiin säilymistä tutkina Markkola (2006: 189) kirjuttaa:

”Varsinkin *mie*-pronominin tietoisuuden suosinnan on tulkittu ilmentäneen siirtokarjalaisten kollektiivista identiteettiä ja vahvistaneen me-henkeä. Joillekin tutkimusten kielenoppaille *mie*- ja *sie*-muodot ovat olleet koko vanhan murteen ruumiillistuma, juurten tunnus. Myös maallikoiden on helppo kiinnittää huomiotaan niihin, koska ne ovat pragmaattisia piirteitä ja kuvastavat suhtautumista kuulijaan. Kaakkoismurteisista persoonapronomineista on tehty varsin tietoisestikin (siirto)karjalaisuuden symboli, esimerkiksi Karjalan Liitosta voi ostaa punaisia kahviliinoja, joihin on mustalla painettu teksti ”Mie ja Sie”.”

Muoto- ja ääneopillisiiin sekä sanastolissiiin murrepiirteihin väistymisen lisäksi murtteihin hävviimistä voijaan tarkastela murtteihin ja yleiskielen välisen tiklossijan (=diglossian) elj kontekstisijonnaisuuden kannalta. Voijaan puohtii, missä käyttöyhteyksissä murttiin tahe toissaalta yleiskielen (olj kyssiissä siitten yleiskirjakielen normin mukaan kielj tahe ns. yleispuhekielj) käyttö mielettään oletosarvoseks ja sopivaks – ja onko yleiskielistä ilmassuu vuativvii kielenkäyttöaloja ja tilanteita yhä enemmän suhteessa niihen käyttöaloiin ja tilanteihin, joissa voip käyttee huomattavastikkii yleiskielestä poikkiivvoo murretta. Suomalaisessa murretutkimuksessa lähettään ylleesä siitä, jotta on luonolista, jotteivät murtteihin huastajat käytä murrettaan kaikissa tilanteissa, vuan hyö suattaa jouttuu muokkoommaan puhettaan yleiskielisemmäks tilanteen mukkaan. Esjmerkiks Nisula (2003: 27) kirjuttaa:

”Kielen käytön tuntemus on tietoa kielen variaatiosta – myös tilanteisesta variaatiosta eli siitä, että tietyissä konteksteissa käytetään yleiskieltä, toisissa taas vähemmän yleiskielistä ilmaisua. Kielitaito ja oman äidinkielen hallinta onkin monikielisyyttä eikä vain yhden koodin hallintaa; se on sujuvaa ja tiettyjen konventioiden mukaista koodinvaihtoa.”

Tämä näkemys murttiin ja ylleiskielen välisen tiklossijan luonolisuudesta onnii perusteilttaan ymmärettävä. On sinällään hyvin luonolista, jotta immeiset pyrkkii viestimmään esjmerkiks muilta murrealuvveilta kotosin olovviin kansa kieljmuuvola, joka on kaikilen maholisiman heleposti ymmärettävissä. Murttiin ja ylleiskielen käytön kontekstisijonnaisuuvola tavataan kuitennii selittee ylleiskielen käyttöy semmosissai tilanteissa, joissa keskustelukumppanj tahe ylleisö on oletosarvosesti samalta murrealuvveelta, jollonj ylleiskielleen vaihossa ei ou kyse ennee ainuustaan viestin ymmärtämisen helepottamisesta. Nisulan (2003: 23) mukkaan eteläpohjalaisessa Pikatori-nimisessä paikalisratijo-ohjelmassa, johon kuntelliit voivat soittoo jättekseen myyntä- tahe ostoilimotoksii, soittajat käyttäät keskimääräsestä arkimurttiista ylleiskielisemppee kieltä mm. luuvakseen ihestään kuvvoo luotettavana kauppakumppanina: ”Standardisuomella on historiallisiin syihin palautuva vankka prestiisinsä konnotaatioineen käyttäjensä luotettavuudesta, uskottavuudesta ja yleisestä asiantuntijuudesta.”

Nisulan (2003: 23) tulukinta ylleiskielen käytön syistä liennöön oikkii, mutta pien ongelmalisena, jotta tämmössii tulukintoja ylleiskielen ja murttiin käyttöaloin jakkautumisesta on tapana tehä iliman, jotta aiheen käsittellyyn kytkettäs analyysii sitä, mitä vaikutoksii kontekstisijonnaisuuvola voip olla murteihen elinvoimasuuvelen ja mimmossii epätasa-arvostavvii rakentteita ne muuvostaat erj puhekielen muotoloita huastavviin immeisiin välilen. Viimmo vuosjkymmeninä on yleisesti tulluna hyväksytymmäks käyttöe julukisessa viestinässä meleko muuvolisissai yhteyksissä erjlaissii puhekielen muotoloita tiukkaan normitetun ylleiskielen sijaan (Paunonen 2003: 241). Tutkimuksessa ja yhteiskunnalisessa keskustelussa on kuitennii kiinitetty hyvin vähän jos ensinkkää huohmijuu siihen, mitenkä tämä kehityskuluku ei ou välttämätä kohelluna samala tavala kaikkii puhekielen muotoloita.

Onko esjmerkiks niin, jotta kaikissa uuvhkoissa metijoissa (kuten ratijossa ja televisijossa, netistä puhumatakkaa) koittaaan epäsoipavaks käyttöe vahvoo murretta (koska

se assosioituu ”vanahaan aikaan” toisin kun kysseiset metijat), vaikka keskustelukumppanj tahe koheylleisö oissii samalta murrealuvveelta ja toisenlaisessa tilantteessa samalen immeiselen tahe ylleisölen huastettas murttiilistemmin? Tahe mielettäänkö tietystä aihepiirilöistä, esjmerkiks politiikasta, keskustelu vahvala murttiila yhä mahottomaks, koska vahvan murttiin viäntäjän terejotyyppe on Pekka Puupiän kaltanen hyväntahtonen mutta älyn lahjollaan loistamaton huahmo, joka ei herättäne luottamusta ja mieljkuvvii assiintuntemuksesta vakavista aiheista keskustelittaissa? Pekka Puupiä -terejotyyppein viitaten oma tutkimusaiheesa ois sekkii, mimmosissa rooliloissa murttiin huastajjii on esitetty ja esitetään suomalaisessa populaarjkuulttuurissa ja mitenkä tämä vaikuttaa siihen, mimmosii piirteitä vahvan murttiin huastajjaan liitetään ylleisissä mieljkuvissa ja mitenkä näihen terejotyypilöihen syntyminen ja olemassaolo voip viimmo käissä vaikuttaa yksilön sosijaalisen leimautumispelon kautta siihennii, jatkaatko uuvet sukupolovet vanahemppiissa tahe kotjseutusa murttiin käyttyy.

Oun sillonj tällönj tehynä pienjmuotossii havvaintoloita siitä, mimmosta kieltä vahvoiks murttiin huastajiks tietämänj immeiset käyttäät yhteisölisessä (sosijaalisessa) metijassa. Vaikka kysymys ei oukkaa järjestelmälisestä tutkimuksesta, jonniilaisii suntaviivoja havvaintonj antannaat (=antanevat). Oun muun muvassa havvainna, jotta ussiit vahvan (siis huohmattavasti ylleiskielestä erruuvan) murttiin huastajat käyttäät yhteisölisessä metijassa lähpiirilleen tarkotetuihen viestilöihen kirjuttamiseen kyllä puhekieltä – hyö eivät siis kirjuta ylleiskirjakielen normilöihen mukasesti – mutta toissaalta hyö eivät kuitenkkaa välttämätä käytä ommoo puhekieltään. Esjmerkiks immeinen, jolla ylleiskirjakielen *ts*-yhtymän heikkoasteisena vastinneena essiintyy meleko järjestelmälisesti puhhiissa osissa savolaismurtteita käytetty *h* (esjmerkiks sanossa *ihe* ja *kahon*), suattaa kuitennii yhteisölisessä metijassa kirjuttaissaan käyttee usseimmiten pääkaupuntiseutulaistyyppeisen (ylleis)puhekielen mukassii *t*:lissii muotoloita *ite* ja *katon*.

Ois mielenkiintosta suaha lisätiettuu siitä, mitenkä ylleistä on tämmönen tapa korvata toissaalta kirjakielj ja toissaalta oma murttiilinen puhekielj yhteisölisessä metijassa

ylleispuhekielelä, ovatko tämmöset kieleliset valinat tietossii vai tiijostamattommii ja mitä vaikutoksii näilä valinnoila voip pitkälä aikavälilä olla yksilön kielelen ja yljpiäsä murrevarijanttiloihen elinvoimasuuvelen. Tiijostaatko näin kirjuttavat immeiset ihekkää, mitkä varijantit toilissuuveessa kuulusivat heijän ommaan murttiisseea ja jos tiijostaat, tekköötökö hyö valinan olla iliman käyttämätä ommoo murrettaan siks, jotta uattelloot sen helepottavan viestin ymmärtämistä (mikä tuntus erjkoiselta, jos viestin vastaanottaja tahe suurin osa koheylleisöstä on samalta murrealuvveelta) vai pyrkkiitkö hyö murttiinhuastajan leimasta erroon ja se siitten vuan ilimennöö enemmän kirjutettussa viestinässä kun ponttaanissa (=spontaanissa) puhhiissa, koska jäläkimmäistä on vaikkiimp hallita tietosestik? Vai onko kyse pikemminnii siitä, jotta koska piäkaupuntiseuvun (ylleis)puhekielen tyyppisen kielen käyttö mm. verkossa liennöön vakkiiintuna ja sitä näkköö kirjutetussai muuvossa siänölisesti, sitä on yksinkertaisesti helepomp kirjuttoo kun ommoo murretta, jonka kirjalisseen käyttöön ei ou välttämätä totuttu? Entä alakkaatko ylleispuhekieliset muuvot lopulta levitä tekstiviestilöistä ja ns. some-kielestä puhuttuunnii kielleen varsinnii, kun otettaan huohmijoon, jotta suurj osa immeisiin vappaa-ajan(nii) viestinästä koustuu nykyyy puhelimessa huastamisen sijjaan puhelimela tahe tietokonneela lähetetyistä kirjalisista viestilöistä ja siten yhä suuremp ossuus immeisiin kielenkäytöstä totteuttuu kirjutettuna kielenä?

Yljpiäsä soisin suomalaisseen murretutkimukseen syntyvän uuvan tutkimussunttauksen, joka tarkasteleis murttiin väistymistä kielelisen monjmuotossuuen, kieljmuotoloihen uhanalastumisen ja kielelisen tasa-arvon näkökulumasta. Onko kaikkiin kielenkäyttäjiin kannalta tasa-arvosta, jos piäkaupuntiseutulainen polliitikko voip huastoo televisijohuastattelussa rennosti ommoo luonolista puhekieltään, mutta savolainen valtakunnan tason polliitikko joutuu missä vaihhiissa urroosa vaihtamaan puhekielesä joko ylleiskirjakielen tahe piäkaupuntiseutulaistyyppisen (ylleis)puhekielen normin mukaseks tullakseen otetuks vakavastik? Oun omakohtasesti kokena erjlaissiin puhekielen muotoloihen välisen epätasa-arvon alettuunj kirjuttoo yhteisölisessä metijassa, varsinnii nuamakirjassa (facebookissa) järestelmälisesti vahvala murttiila. Piävyn siänölisin väljajonj tilantteihin, joissa kuka muu keskustelluun osalistuja suhtautuu

hyvin kielteisesti siihen, suap lähes ”virtuaalisen raivokohtauksen” siitä, jotta yks keskustelluun osalistuja (elj mie) ei kirjuta ”kaikilen yhteistä ja heleposti ymmärettävvee, oikkiita ja kaunista suomen ylleiskieltä”, kuten tiivistäsin näissä yhteyksissä yleisimin essiin nousovat perustelut.

Näistä keskusteluloista tekköö erjkoissii se, jotta ussein murttiin käytön arvostellii (=arvostelija) ei ihekkää kirjuta ylleiskirjakielen normin mukasta kieltä, vuan hänen tekstisä suattaa vilistä puhekielissyyksii. Eteläsuomalaistyyppistä puhekieltä kirjuttava suattaa hyvinnii pittee ommoo kirjutostappoosa täysin neutraalina yleissuomena mutta suhtauttuu hyvin kielteisesti siihen, jos kuka kirjuttaakkii minkä muun aluvveen perinteistä murreta. On huohmijonarvosta, jotta tämmössii asenteita essiintyy vieläpä nimenommaan yhteisölisen metijan vappaamuotosissa keskusteluloissa, joihen osalistuminen on jokaselen täysin vappaaehtosta, eikä mitenkää institutijonalisoittuu tahe ulukopuolelta käsin rukturoittuu (=strukturoitua) toimintoo.

Vois olettoo, jotta just vappaa-ajan vappaamuotoset kielenkäyttötilanteet oisivat niitä viimmossii linnakkeita, joissa jokanen voip ihe valita, mitenkä haluvvaa ilimasta ihtiisä ja mimmosta kieltä käytteek. Silti näissä tilanteissa näkkyv vaikuttaa hyvin voimakas ryhmäpaine siirttyy käyttämään joko ylleiskirjakieltä tahe piäkaupuntiseutulaistyyppistä (ylleis)puhekieltä. Käsite *ylleispuhekielj* on oikkiistaan tämän tautta huono käsite, sillä se synnyttää mieljkuvan kaikilen yhteisestä puhekielen muuvosta ja tätä mieljkuvoo voijaan siitten käyttee hyväks painostettaissa kaikkii muita puhekielen muotoloita arkikielennään käyttävvi luopummaan omasta kielestään. Tästä näkökulumasta kahottuna käsite *piäkaupuntiseutulaistyyppinen puhekielj* on paremp, sillä se korostaa ns. yleispuhekielen tiettyyn aluvveeseen enemmän tahe vähemmän sijoksissa olovvoo alakuperree ja sitä, jottei yleispuhekielj suinkkaa ou kaikista näkökulumista kahottuna neutraalj ja kaikilen suomalaisilen yhteinen puhekielen muoto. Nuolijärvi & Sorjonennii (2005: 17) tunnustaa yleispuhekielen aluvesijonnaisuuden: ”Yleistyvät variantit ovat useissa tapauksissa olleet läntisten ja eteläisten murteiden variantteja, ja siksi tästä

kielimuodosta voisi useimmiten käyttää termiä eteläsuomalainen puhekieli.”

Kuten osotin käsitelessänj meän kieltä ja kainun kieltä lukuloissa 3.2. ja 3.3., kieljmuuvon sosijaalista leimmutumista voijaan pittee yhtenä perusteena miäritelä se omaks kielekseen, jotta sen huastajat voisivat rakentoo ihelleen myöntteisen itentitietin ja suhteen ommaan kieljmuottoosa ja välttee näin aseneilimapiiristä juohtuvan käytänössä pakotetun sullautumisen valtakulttuurriin. Tätä perustetta on kuitennii tapana sovelttoo vuan Suomen valtjion rajjoin ulukopuolela huastetuihen suomelen lähsukussiin kieljmuotoloihen, vaikka Suomennii aluvveela huastetun murttiin huastaminen tahe tiettyin murrepiirrtteihen käyttäminen puhhiissa voip olla sosijaalisesti leimmoovvoo. Erona on tok se, jotta Suomen ulukopuolela huastetuihen kieljmuotoloihen huastajila on olluna hyvin rajalinen piäsy suomen ylleiskielleen, kun tuas jokasela Suomessa syntynneelä ja kasvanneela voijaan heleposti uatela olleen tasavertaset maholissuuvet oppii esjmerkiks koulussa ylleiskieltä. Näin uateltuna suomensuomalaisela ei ois samanlaista vuarroo puota itentitietittömmään tillaan kuten vaikkapa meänkieliselä, joka ei tunne olovasa ruohtalainen muttei välttämätä kunnola suomalaisenkkaa, koska ei hallihe suomen kielen erj rekisterjloitä ja ylleiskieltä samala tavala kun suomensuomalaiset, joihen kielenkäyttöön ommoo kielenkäytyy peilattaa. Se tilanteissa on kuitennii sammoo, jotta iliman viralista tunnustosta ja tietosta kieljmuuvon aseman kehittämistä sen huastajat suattaa jouttuu sosijaalisen leimmutumisen pelossa luopummaan omasta kieljmuuvostaan, olj luopuminen siitten tietonen päätös tahe aljtajusta. Suomen ulukopuolela kielenvaihto tappauttuu kokonnaan toisseen kielleen ja Suomessa vahvasta murttiista ylleiskielen sunntaan.

4.2. Kuarle Akselj Gottlundin (1796-1875) kieljitejolokija ja

pyrkimys nostoo savo kirjakieleks

Kuarle Akselj (Carl Axel) Gottlund (1796–1875) on yks suomalaisen kieljietteen historiijan kiistellyimistä henkilöistä. Häntä on pietty toissaalta morraalilttaan arveluttavana, liijan suorasukasena, yljihevarmana ja riitoo huastavana erräänlaisena kulttuurjpiirilöihen häirikkönä, toissaalta tuas hänen ansijosa esjmerkiks kansanperintteen kerreejänä, Keski-Kantinavijan mehtäsuomalaissiin ”löytäjänä” ja heijän puolestapuhujannaan sekä akatiemisseen keskustelluun monjuolisesti osalistunneena intellektuelina ovat kiistämättömät (Pulukkinen 2003: 3–8). Lisäks hiän olj yljiäsä ensmäissii sivistyneistön eustajii, jotka olivat sillä kannala, jotta suomen kielelä voip ja pittääkkii kirjuttoo kaikista aiheista. Gottlundin kynästä ovat peräsin muun muvassa semmoset elämmään jänneet uuvissanat kuten *toimittaja*, *kiänös*, *sointu* ja *kirjasto* (Pulukkinen 2003: 113). Se, mistee Gottlund muistetaan ehkä parraiten, on kuitennii hänen murtteita kohtaan ilimennä vappaamielissyytesä, jota hiän ihe totteutti kirjuttamala savoks (tahe jonniilaisela savon ja senaikasen ylleissuomen sekakielelä) lähes koko suomenkielisen tuotantosak.

Gottlundin kielelisestä taustasta tiijettään se, jotta hänen pappisisäsä olj alun perin suomenkielinen, mutta äitin ollessa vanahoo ruohinkielistä sukkuu perreen kotjkieleks muuvostu ruhti. Kun pere lisäks asu Kuarle Akselin ensmäiset vuuvet vahvasti ruohinkieliselä seuvula Ruohinpyhtäälä (seuvun omala suomen murttiila Ruattinpyhtää) ja Porvoossa, hiän huasto varhaslapsuuvessaan ainuustaan ruhtii. Vaikka jo Porvoon aikana hänelen olj yritetty opettoo suommi, hänen suomen taitosa olj olematon ennen perreen muuttamista Etelä-Savvoon Juvalen vuona 1805. Sielä hiän alako omaksuu suommi nimenommaan sikäläisen savolaismurttiin muuvossa. (Pulukkinen 2003: 39–46.)

Turun Akatemijassa opiskellessaan Gottlund kiinostu suomalaisesta kansanperinteestä ja

omistikkii kokonaisen vuuen kesästä 1815 kevväihen 1816 kansanrunoloihen kerreemiselen Juvala. Myöhemmin Uppsalassa opiskellessaan hiän tek kenttätyömatkoja savolaismurteita huastanneihen Keski-Kantinavijan mehtäsuomalaisiin parriin. Tätä taustoo vasten on heleppo ymmärttee, jotta Gottlund alako viljelä savoja omassai kielelisessä ulosannissaan. Häntä ritisoittiin tästä monneen ottiiseen jo urasa alakupuolela, ja hänen *pro exercitio* -väitöksesä tarkastostillaisuuestai muuvostu murtteihen kamppailu opponenttina toiminneen 16-vuotisen pohjalaisen yljoppillaan Engmanin hyökätessä oman kotjmurttiisa pohjalta Gottlundin kieltä vastaan (Pulukkinen 2003: 77).

Pulukkinen (2003: 77) mukkaan Gottlund suosittelj väitöksessään lämpimästi kaikkiin murtteihen vappaata käyttämistä, eikä häntä tyyvyttänä uatos niihen pohjalta maholisesti myöhemmin muuvostettavasta uuesta kirjakielestä: ”Sillä epäilemättä on jokaisella murteella omat yksilölliset etunsa ja erikoisuutensa, jotka välttämättä joutuvat hukkaa, jos tahdotaan kohottaa niistä yksi ainoa yksinvaltiuteen tahi kaikista yhteen sulattamalla muodostaa suomen kieli, joka tosin sisältäisi vähän itsekustakin, mutta ei mitään täydellistä.” Myöhemmin Otava I:n esjpuhhiissa Gottlund (1831: 69) esitti perijaatteen ”kirjuta niin kuin puhutaan ja puhu niin kuin hoastetaan”.

Gottlundin uattelutapa tulloo tässä suhteessa siis meleko lähelen nykymualimassa ylleistä tiskurssii kielelisen monjmuotossuunen ihteisarvosta, ja hiän on uatoksissaan jopa nykyajan mittapuula ratikaalj puolustaissaan jokasen murttiinnii oikeutta olla olemassa ja tulla käytetyks kirjalisessa muuvossa. Hiän näyttää sitä paihti tiijostavan kielen ja vallan suhteen ja sen, jotta kieljpolliittisila päätöksilä vaikutettaan samala luajemminnii siihen, mimmonen valtahierarkija yhteiskunnassa muuvostuu erj kieljmuotoloita huastavviin ryhmiin välilen:

”Mikä oikeus meillä on että koroittoo yhtä puheen-murretta kirja-kieleksemme ja alentoo

kaikkia muita? On haan kaikilla Suomalaisilla yhtäläiset oikeudet ja vapauet kansallisessa elämässä, minkätähensii heillä ei oisik sitä opillisessakin? Eli minkä perustuksella ei oisi oikeutta jokaisella toimitto puhettansa sekä suullisesti että kirjallisesti? Ne jotka aina hokkii sitä, että ainoastaan yksi puheen-murreh pitää kohoitto kirjankieleksi, ovat semmoiset, jotka kansallisessakin elämässä tahtoovat koroitto yhtä kansan-seätyä vallan peälle, ja tehä ne toiset hänen alimmaisiksi; eli jotka soisivat ite kapua ylimmäiseen nokkaan, että sieltä moahan-sysäisivät muita, alimmaiseen.” (Gottlund 1831: 62.)

Vaikka Gottlund saikkii käyttämäsä kielen tautta runsaasti kielteistä pallautetta, täysin yksin hän ei kuitenkaa jäänynä uatoksinneen omana aikanaan, sillä vuosiin 1809–1844 välisenä aikana essiinty romantiikan hengessä yleistä pyrkimystä vanahan kirjakielen hylykkeemiseen ja murteihen harrastamiseen (Ritakari 1937: 217; Pulukkinen 2003: 87). Gottlundin perijaate ”kirjuttaa niin kuin puhutaan” sai innokkaita kannattajii etennii savokarjalaisen osakunnan piirissä (Pulukkinen 2003: 119).

Gottlundin kieltä vastaan hyökättiin usseimmiten sillä perusteela, jotta sitä piettiin tottumattomalen vaijislukusena. Pulukkinen (2003: 117) laihnovvaa C. N. Ilmonin rittiikkii Gottlundin kieltä kohtaan: ”[– –] mutta se mitä melkeen jokainen taitaa moittaa, on hänen hullu kirjotus-laatunsa. Hän kirjottoo semmosta Savon Suomea, että jok' ei ouk siihen oikeen tottunna, soapi usein peätänsä kynsiä, ennen kuin peäsöö selvillen Koarle Gottlunnin kirjoitusten kansa.” Pulukkinen (2003: 117) viittovvaa niin ikkään Tamelanderin Gottlundilen lähettämmään kirjiiseen, jossa Tamelander tuop ilimi, jotta ”niin pohjalaisilla, hämäläisillä, turunmaalaisilla, viipurilaisilla, uusmaalaisilla kuin jopa savolaisilla oli ollut Gottlundin kieltä vastaan huomauttamista”.

Elias Lönnrotinnii tiijettään arvostelleen Gottlundin runoloita niihen kieljasusta, joka ”aiheuttaa hankaluuksia savolaisellekin lukijalle” ja toimittaissaan ommoo *Suomalainen*-lehtiisä Gottlund sai Itä-Suomesta moitteita lehessä käyttämäsä ”murteen

virheellisyyden johdosta” (Pulukkinen 2003: 79, 197). Jonniilaisen ylleissavon sijaan Gottlundin käyttämä kielj ollji Pulukkisen (2003: 117) mukkaan leimalisesti päässiissa hänen nuorruutesa kotjseuvun Juvan ja sen ympäristön kieltä. Pulukkinen (2003: 117) mainiitoo jorroislaisen Nils Adolf Grotenfeltin toinneen kirjiissään: ”Mitä kirjassa [Gottlundin teuksessa Otava I] käytettyyn murteeseen tulee, niin tunnistan siinä täydellisesti juuri sen suomen, johon itse olen kasvanut, ja niinpä ei kirjan lukeminen tuota minulle mitään vaikeuksia.”

Vaikka Gottlund kannustikkii kaikkii käyttämmään niin huastaissaan kun kirjuttaissaannii oman kotjseutusa kieljmuottuu, on osittain epäselevvee, pitkö hiän tavoteltavana kaikkiin murteihin säilymistä ja käyttämistä rinnakkain kirjakielinä hammaan tulovaissuutteen suakka. Hänen kirjutoksiisa voip tulukita sitennii, jotta hiän uattelj murteihin rinnakkaisen käytön olovan väljvaihe kirjakielen kehityksessä ja jotta kielj lopulta muovvautus ihestään yhtenäisemmäks ja sen murttiin sunntaan, joka ois ikkään kun luonostaan ilimasuvoimasin. Pulukkinen (2003: 77) lainnovvaa Gottlundin näkemystä, jonka mukkaan ”seuraa asian omasta luonnosta, että paras ja alkuperäinen aina pääsee voitolle”. Ritakarín (1937: 229) mukkaan Gottlundin tavoitteena olj ”saada kaikkia murteita rinnakkain käyttäen kehitetyksi jonkinlainen ihanteellinen yleiskieli, johon olisivat seuloutuneina kaikkien murteiden parhaat ainekset”. Otava I:n esjpuhhiissa Gottlund (1831: 63) puolestaan kirjuttaa:

”Minä olen nyt ottanut Savon puhetta koetteeksi – ottakoon toiset toisia. Ei myö siitä piek riitauntuman eli vihoittoo toisiamme, jos myö kukiin harjoitamme omoo puhettamme. – Suomeahan se on kaikki! Minä luulen että se puheen-murre on paras, kussa Suomen Kielitär (Språkgudinnan) löytyy omassa peri-puhtautessaan ja täyellisemmässä äväriäisyyessään; ja uskon että tämä murrek viimen voittaa kaikkia muita omalla viljallisuueellaan; voan ei sillä, että se polkee ja painaa toisia alasek, mutta että se on ensimmäinen heijän joukossa kauneudesta ja voimallisuudesta – ei millään muulla. Eli yksi puheen-murre soattaaan piteä paremmassa arvossa kuin toinen, ikään kuin yksi

ihminen kahotaan paremmaksi kuin toinen – ei hänen nimestään, eikä hänen iästään, mutta hänen kunnollisuudesta. Sillä kunnollisuus tuottaa kunniallisuutta, voan ei aina kunniallisuus, kunnollisuutta.”

Ei ou pienintäkkää eppäilystä siitä, mitä murretta Gottlund tarkotti viitatessaan kunnolisimpaan ja viljalisimpaan murttiiseen: ”Nyt minä uskon että Savon puhe, eli se puhe kuin hoastetaan Savossa (liioitenkin pohjoisemmassa peässä) yhdessä osassa Pohjanmoalla, ja paikka-paikoin Karjalassakin, on se selvin ja somin Suomen puhe.” (Gottlund 1831: 63) Toisessa yhteydessä hiän puolestaan kirjutti savon murttiin olovan ”suomen kielen ydin ja kukka” ja ”kaikein puhtain, miellyttävin ja rikkain sekä ainoa runouteen soveltuva kieli” (Pulukkinen 2003: 77). Hiän kiisti käyttävässä ”savolaisten puhetta” ainuustaan kotjseurakkauvesta, vuan yritti perustelaa sen paremmuutta objektiivisesti sillä, jotta Turun ja Pohjanmaan murttiit ovat liijan ruohtalaistunneita Karjalan ja Aunuksen kieliin ollessa tuas venäläistyneitä, joten ainuustaan näihen puhuma-aluvveihin väliin jäävässä Savossa ja Hämmeessä ”puheet ovat pysyneet peripuhautessaan” (Gottlund 1831: 74–75). Näistä kahesta jälelen jäävästä savo vettä hiän mukkaasa kuitennii lopulta pitemmän korren, sillä:

”Mutta jos kahotaan, mikä on heistä kauniin ja rikkahin luonnostaan, miten heikoksi eikös Hämäleisten puhe keänny? Ei siinä kyllä, että heillä puuttuu koko tämä runomuksen sulollisuus, joka teköö kielet henkellisiksi (sillä heijän kieli ei taivuk Runoihin, ikeän kuin heijän mieli ei ouk ollut karaistettu tälläisiin mieli-tarkoituksiin); mutta heillä puuttuu myös monta-monuista sanan-taivutosta ja taipumista jotka nyt ainoasti tavataan Savon puheessa, ja jotka toistaavat meijän kielen vanhoa äväriäisyyttä.” (Gottlund 1831: 75–76.)

Lisäks Gottlund (1831: 76) kahto enimmistön suomalaisista olovan savolaismurteissii, sillä hiän laski tähän joukkoon kuuluviks kaik itämurteihin (elj nykytilä

murretutkimuksen käsitteillä savolaismurtteihin lisäksi kuakkoismurtteihin) huastajat, inkeroiset (hiän mainiitoo miäritelmäsä mukassii savolaismurtteita huastettavan ”koko Inkerinmoassa”, joten vaikuttaa siltä, jottei hiän tehynä erruu inkerinsuomalaisiin ja inkeroiisiin välilen), osan karjalankielisistä sekä peräpohjalais- ja ilimmeisesti vielä pohjos- ja keskipohjalaismurtteihennii huastajat (Gottlundin miäritelmän mukkaan savolaismurtteita huastetaan ”suurimmassa osassa Pohjanmoata”). Eikä hiän tietenkää unneuttana mainita Keski-Kantinavijan mehtäsuomalaisiikkaa, jotka nykynennii murretutkimus luokitteloo savolaismurtteisiks. Näin hiän piäty siihen tulokseen, ”jotta kolm' neljettä osoo Suomalaisista kansoista nouattaa Savon puheen murretta”.

Gottlund ei kuitenkaa kirjuttana savoja mitenkää järestelmälisesti, vuan hiän sekotti siihen länsmurtteita ja vallala olovan kirjakielen muotoloita. Häntä arvostelttiin epäjuohonmukassuudesta ja siitä, jotta hiän suatto jopa samassa kirjutoksessa käyttee rinnakkain semmossii muotoloita kun *kuvailee* ja *mänöö*, vaikka juohonmukasta ois olluna kirjuttoo kumpanennii sana joko savolaista taivutosta nouvattain *kuv(v)ailoo* ja *män(n)öö* tahe siitten länsmurtteihin ja vallihtovan kirjakielen perintteen mukasesti taivuttain *kuvailee* ja *mänee* (Ritakari 1937: 222). Muun muvassa August Ahlqvist kiinitti huohmijuu näihin Gottlundin kielen epäjuohonmukassuuksiin ja eilä (=edellä) mainituihen lisäksi hiän löyti Gottlundin kirjutoksista runsaasti samanlaisiia esjmerkkilöitä. Jopa saman sanan samasta muoto-opilisesta (morhvolokisesta) muuvosta Gottlund käytti usseita erjasussii varianttiloita, kuten seurroovat monikon toisen persoonan käskymuuvot (imperatiivit) osottaat: *tahtokaa*, *tahtokee*, *tahtokoo*, *tahtoakee*, *tahokee* (Ritakari 1937: 226). Näistä kolome ensmäistä ovat aijosti murtteissa essiintyvvi taivutoksii, vuan kaks viimmosta liennööt syntyneet Gottlundin omasta kynästä hänen osittain puuttiilisen suomen (tahe savon) kielen taitosa tautta. Ritakarin (1937: 226) mukkaan Ahlqvist arvostelj Gottlundii siitä, jotta ”hän sekoittaa ilman mitään sääntöä erilaisia päätteitä muotoihin, jotka nomineilla ja verbeillä on lyhyt- ja pitkävokaalisina vartaloina toisistaan riippumatta”. Lisäks Ahlqvist moitti Gottlundin ymmäröstä astevaihtelusta.

Gottlund ei ilmeisesti ihe nähnyä ongelmoo kirjutoksiisa epäjuohonmukasessa kieljopissa, vuan hiän suatto käyttee pikemminnii tarkotoksela sekasin erj paikalismurtteihen mukassii taivutoksii osottookseen, jotta perijaatteessa mikä tahaa murttiin mukaset muuvot sopisivat kirjakielen aineksiks. Ritakari (1937: 225) mainiitoo Gottlundin käyttänneen ”eri murteista saatuja muotoja rinnakkain sen vuoksi, että niitä kaikkia käytettiin puheessa ja ne olivat siten oikeita”. Vaikka Gottlund veikkii iärimilleen erj murtteihen mukassiin varijanttiloihen käyttämisen rinnakkain kirjakielessä, niin sinällään tämä tapa ei ou täysin vieras (ylleis)suomen nykykirjakelessäkkää – ovathaa siinä hyväksytyitä vartalolttaan tietyntyypisilä sanola muun muvassa semmoset erj murtteista otetut rinnakkaismuuvot kuten *kielien* ja *kielten*; *merien* ja *merten*; *murteitten* ja *murteiden*; jopa *enkeliien*, *enkelten*, *enkeleitten* ja *enkeleiden*. Kielen rakenteeseen perehtymätön nykysuomalainen ei huohmanne mittää ihmeelistä tekstissä, jossa käytetään sekasin esjmerkiks muotoloita *kielten* ja *merien*, vaikka ne ovat perijaatteessa ihan samanlaisessa ristiriijassa keskennään kun aijemmin mainitut Gottlundin yhessä ja samassa kirjutoksessaan käyttämät muuvot *kuvaailee* ja *mänöö*, joihen epäjuohonmukassuudesta häntä arvostelttiin.

Gottlund joutu tavallaan käymmään sammaan aikaan rinnakkain kahta kielelistä taistelluu, sillä sen lisäksi, jotta hänen savoks (tahe sekakiehellä) kirjuttamisessa mottiiviloita ei aina ymmäretty, ei yljiäsä koko suomen kielen käyttäminen sivistöskielenä olluna vielä einnä (=edennytt) kovin pitkälän. Gottlundin pyytäissä tuttaviltaan kirjutoksii toimittammaasa Otava-teukseen, hiän sai hyvin harvat innostummaan assiista ja samala käy (=kävi) hyvin konkreettisesti ilimi, jotta sen aikaanen kiinnostos suomen kieltä kohtaan akateemisissa piirilöissä olj lähinä teorreettista, eikä suomen kielen maholissuuksiin sivistöskielenä käytänössä uskottu. Sjögren kirjutti vuona 1823 Gottlundilen eppäilöväsä, ”voiko suomen kieltä yleensäkkään – ja erikoisesti tieteellisiä asioita käsittelevän aikakauslehden avulla – kohottaa kulttuurikieleksi, niin että se myöskin sivistyneen luokan keskuudessa joutuisi yleisesti käytäntöön”. (Pulukkinen 2003: 108.)

Gottlundii voip hyvälä syylä pittee kielelis-kulttuurisen monjmuotossuven puolestapuhujana, mutta tämä on vuan osa tottuutta. Sen sijjaan, jotta hiän ois perustelluna pyrkimyksiisä suomen kielen (ja samala savon kielen) yhteiskunnalisen aseman parantamiseksi kaikkiin kieliin ja kulttuurjloihin lähtökohtasela tasa-arvossuvela, hiän ehti (=etsi) oikeutosta pyrkimyksilleen kehittelemistään tietteelistä rittiikkii kestäättömistä teorijoistaan suomalaissiin ja suomensukussiin kansoin uljaasta männeisyvestä. Hiän muun muvassa ”esitti suomalaisten olleen esikristillisenä aikana huomattavasti korkeammalla kulttuuritasolla kuin naapurikansansa” ja usko suomen kielen antanneen aineksii paihti pohjosmuualasseen ja anglosaksisseen runnoutteen, niin jopa anttiikin sananlaskuviissautteen (Pulukkinen 2003: 128–129). Hiän usko niin ikkään 1800-luvun alakupuolela suosittuun teorijjaan, jonka mukkaan suomensukuset jootit (jotunit, jatulit) oisivat olleet koko Kantinavijan alakuperässii asukkaita. Gottlundin käsitöksen mukkaan muinanen suomalaisaluve olj ulottuna Ruohin ja Norjan lisäks jopa Tanskaan (Pulukkinen 2003: 81).

Sitä vastaan, jotta Gottlund ois olluna puhtaasti monjmuotossuven puolustamisen assiila, huastaa sekkii seikka, jotta ruohtii hiän kirjutti yleiskielisesti ja Pulukkisen (2003: 228) mukkaan ”provensialismin tuomiten”. Toissaalta pittää muistoo, jotta Gottlundin aikana niin suomen kun ruohinkkaa murttiit eivät liene olleet yleisesti ottain uhanalassii toisin kun nykyaikana, jollonj muansisänen muuttoliike, kaupunistuminen, koululaitos, tiijotosvälinneet, yhteisölinen metija ja yljiäsä immeissiin luajemp verkostoituminen muihennii kun omalta paikkakunnalta kotosin olovviin immeissiin kansa yhtenäistääät puhekieltä tavala, joka ei vielä 1800-luvula olluna toilissuutta, varsinkkaa niissä mittasuhteissa kun tänä pänä. Näin ollen ei olluna akkuuttii tarvetta murteihen elevyttämisenenkkää, ja Gottlundin syy kirjuttoo savoks liittyykkii sitä vastonj pitkälti hänen esteettissiin näkemyksiisä kielestä, kuten jo eilä (=edellä) tulj ilimi.

5. Juohtopiätökset

Mualima on pullollaan kieljmuotoloita, joista ei ou heleppo sannuu, onko kyssiissä ihtenäinen kielj vai minkä suuremman kokonaissuoven alassuutteen kuuluva murrek. Esjmerkkilöitä tämmösistä kieljmuotoloista löytyy runsaasti Euroopasta ja jopa meilen lähheisistä itämerensuomalaisista kielistä.

Kysymykseen voijaan pyrkkii vastoommaan kielleen ihteessä liittyvin perustein verttailemala, missä miärin kieljmuoto eruvvaa sillen lähheistä sukkuu olovista kieljmuotoloista. Ei ou kuitenkaa olemassa mittää yksseelteistä tappoo miäritelä, mitenkä äijän (=paljon) kahen kieljmuuvon pitäs erota toisistaan ja millä kielen rakentteen osa-aluvveela, jotta ne oisivat erj kiellii eivätkä saman kielen murtteita. Sitä paihti vaikka tämmönen miärittely voitassii tehä, ongelmaks muuvostusivat murrejatkumot, joissa kielj muuttuu asteittain aluvvelta tahe paikkakunnalta seuroovalen siirytäissä ileman, jotta missää tietyssä kohtoo kielj muuttus siinä miärin, jotta nuapurjaluvveihen tahe -paikkakunttiin asukkaat eivät ymmärtäs mittää toissiisa puhhiista, mutta joissa aluvveen erj iärjpäissä asuvat immeiset huastat jo selevästi erj kieltä. Lisäks kieljmuotoloihen ajalinen muutos sekottaa tilanetta vielä entisestään - voip nimittäin olla, jotta tietty kieljmuoto on eronna aijemmin huohmattavasti ylleiskielestä, mutta viimmoaikasen kehitöksen myötä nuorriin sukupolvviin kielj on voinuna muuttuu lähemmäs ylleiskieltä. Tällönj pittää kyssyy, onko kieljmuotoloihen välisen eron suurruusluokkoo mitattaissa otettava verttailukohaks vanahemp ”turmeltumaton” kieljmuoto vai nykynuorriin huastama ”laimentuna” murrek.

Koska kielleen ihteessä perustuva miärittely on jo lähtökohtasesti usseissa tappauksissa hyvin vaijista, jopa mahotonta, on siis otettava huohmijjoon kielenulukossiikkii tekijöitä, kuten kieljmuuvon huastajjiin oma kielelinen ja kulttuurinen itentitietti. Tämä itentitietti puolestaan ei synny tyhjijössä, vuan siihen vaikuttaa kieljyhteisön historiija ja nykyset

yhteiskunnalliset olot. Itentietti ei niin ikkään ou välttämätä vakkaa, vuan se voip olla jatkuvassa käymis- ja muutostilassa ja toissaalta samannii kieljyhteisön sisälä saman kieljmuuvon huastajila suattaa olla hyvin erjlaissii itentiettilöitä siten, jotta osa heistä kokkoo huastavasa ommoo kielttään toisen osan uatelessa huastavasa ”vuan” murretta.

Yhteiskunnaliselta asemalttaankkaa kieljmuoto ei välttämätä asetu yksselitteisesti joko kielj- tahe murrekatekorijjaan. Kieljmuuvola voip olla esjmerkiks hyvin rajattuja viralissii käyttöyhteyksii (esim. tienviitossa tahe paikalismetijassa), jotka perijaatteessa ovat merkki siitä, jotta yhteiskunta suhtauttuu kieljmuottoon ihtenäisenä kielenä, mutta jos näitä käyttöyhteyksii on hyvin vähän tahe jos kieljmuoto on levinnä näilen kielenkäyttöälolen vasta vähän aikkoo sitten, voijaan tarvita vielä lissee muutoksii ennen kun ennen murttiina pietyn kieljmuuvon voijaan sannuu lopulisesti vakkiinuttanneen asemasa ihtenäisenä kielenä. Murttiin aseman muutosta tunnustetuks kieleks voijaan kuvata rosessina, ja on olemassa kieljmuotoloita, jotka ovat erj vaihiissa tätä rosessii. On olemassa kieljmuotoloita, jotka piässööt tässä rosessissa loppuun suakka ja on olemassa kieljmuotoloita, joihen kohala rosessi voip jiahä ”ikusesti” puoljtiehen tahe kiänttyy jopa takas aseman heikentymisen tielen.

Kielelisen monjmuotossuuvon suojelun näkökulumasta kaikenlainen kielelinen vaihtelu elj variijaatio on arvokasta ja voijaan kyssyy, onko tältä kannalta yljpiäsä mieltä arvottoo kieljmuotoloita ”kieliks” ja ”murtteiks”. Käytänössä tätä arvottamista kuitennii tehään, ja tämän arvotoksen tulos käytänössä miärevvää kieljmuuvon kohtalon ja sen, piässöökö se institutijonaalissiin suojelutoimmiin piirriin ja alettaanko sen elinvoimassuuvon ylläpitämisseen kiinittee tietosesti huohmijjuu. Tämän tautta kieljmuotoloihen luokittelussa kieliks ja murtteiks ois tärkkiitä alakkoo pittee yhtenä merkittävimistä ritteerjlöistä kieljmuuvon maholista uhanalassuutta.

Murttiin käsitteeseen kuulluu keskeisenä osana tiklossija (=diglossia) elj se, jotta

murttiila on omat kielenkäyttöalasa ja yleiskielelä omasak. Nykyaikkaan tulittaissa tämä vanaha luontanen jako on kuitennii murtuna hyvin monissa kieljyhteisölöissä siten, jotta yleiskielj on tunkkeutuna yhä voimakkaammin niilennii kielenkäytön alolen, joila ennen olj ihestäänselevvee käytte paikalisyhteisölöissä paikalista kieljmuottuu. Tämä on juohtana paikallisiin kieljmuotoloihen hävviimiseen tahe varsinnii (=ainakin) huohmattavvaan yleiskielistymiseen ja kielelisen monjmuotossuven surkastumiseen, eikä tätä kehitöstä voitane pyssäytte mitenkää muiten kun muuttamala merkittävästi suhtautumista perintteisesti ”murtteina” pietyihen kieljmuotoloihen ja alakamala käytte niihen voimmauttamiseen samoja mänetelmii, jotka on toittu tarppiilisiks ja mänestökselisiks yleisemminnii vähemmistökielliin voimmauttamisessa. Käytänössä tämä tarkoittaa varsinnii kirjakielliin kehittämistä murteilen ja niihen käyttöalan laujentamista viralissiinnii yhteyksiin, mm. koulutoksen, varhaiskasvatoksen, paikalismetijoihen ja tienviittoin kieleks tahe toiseks kieleks yleiskielen rinnala. Tämmösen kehitöksen käynistyminen rippuu tietennii pitkälti kieljyhteisön omista asenteista ja siitä, mitenkä luaja joukko lähtöö tosissaan vuatimmaan näitä muutoksii, mutta niin ikkään kielentutkijoihen ja kieljaktivistiloihen roolj kieljtietossuven herättelijöinä voip olla merkittävä.

Lähtiit

AARONJUSSAN TERJE (ARONSEN, TERJE) 2000: Kainuulainen – vanhaa minuriteetti Ruiðassa – Karl Pajusalu & Jüvä Sullöv (toim.), *Õdagumeresoomõ piirisüämeq* s. 96–104. Võro instituudi toimõtiseq 10. Võro: Võro instituut.

ALANEN, MIRKA 2012: *Kieliresurssit ja niiden väliset suhteet Pajalan ja Pykeijän*

kielimaisemissa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40765/URN:NBN:fi:jyu-201301271123.pdf?sequence=1> (12.8.2017).

ALEKSEEVA, IRMA 2016: *Vienankarjalan ymmärtäminen suomen kielen pohjalta*. Suomen kielen ja kulttuurin maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50497/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201606203257.pdf> (14.8.2018).

ANHAVA, JAAKKO 1998: *Maailman kielet ja kielikunnat*. Tampere: Gaudeamus.

EICHENBAUM, KÜLLI – KOREINIK, KADRI 2008: *Kuis eläs mulgi, saarõ ja võro kiil? Kohakeelte seisundiuring Mulgimaal, Saaremaal ja Võrumaal*. Võro instituudi toimõndusõq 21. Võro: Võro instituut.

ERKAMA, EMILIA 2012: *Kielelliset oikeudet Suomessa – kielilainsäädännön vaikutus uhanalaisten kielten elvytykseen*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston nykykielten laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34943/kiellelli.pdf> (8.6.2017).

FACEBOOK 2018a: Keski-Karjalan murretta huastamaan!
<https://www.facebook.com/groups/586199611420483> (23.6.2018).

FACEBOOK 2018b: Neddersassisk / Plattdüütsch in Helsinki
<https://www.facebook.com/groups/518033721725967/about> (24.9.2018).

FERNÁNDEZ SALGADO, BENIGNO – MONTEAGUDO ROMERO, HENRIQUE 1995: Do galego literario ó galego común. O proceso de estandarización na época contemporánea – Henrique Monteagudo (toim.), *Estudios de sociolingüística galega: sobre a norma do galego culto* s. 99–176. Vigo: Galaxia.

FERNÁNDEZ REY, FRANCISCO 1995: A ”questione della lingua” galega – Henrique Monteagudo (toim.), *Estudios de sociolingüística galega: sobre a norma do galego culto* s. 177–195. Vigo: Galaxia.

FLAMMA – HELSINGIN YLIOPISTON INTRANET:
https://flamma.helsinki.fi/portal/units/hum?_nfpb=true&_pageLabel=P10204768441364994746857&placeId=HY291942&contentId=HY292267 (15.10.2018).

GORTER, DURK 2004: Friisi keele ühiskondlik staatus Madalmaades – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Kiil ja hindätiidmine* s. 35–50. Võro instituudi toimõndusõq 16. Võro: Võro instituut.

GOTTLUND, CARL AXEL 1831: *Otawa eli suomalaisia huvituksia C. A. Gottlundilta. I osa.* Tukhulmi.
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/58996/p49-06_f406669_1.pdf?sequence=7
(6.7.2017).

HAHN F. REINHARD 2002: *Alasaksa.* Artikkelj Lowlands-L -verkkosivustola.
<http://www.lowlands-l.net/talk/fin/alasaksa.html> (24.9.2018).

HALLETT, DARCY – CHANDLER, MICHAEL J. – LALONDE, CHRISTOPHER E. 2007: Aboriginal language knowledge and youth suicide. *Cognitive development* 22 s. 392–399. Elsevier.

HAUGEN, EINAR 1972: *The ecology of language*. Stanford: Stanford University Press.

HAUGEN, EINAR 1987: *Blessings of Babel. Bilingualism and language planning*. Contributions to the sociology of language 46. Berlin: Mouton de Gruyter.

HELSINGIN SANOMIEN VERKKOSIVUSTO 8.12.2013: Moldovalaiset päättivät vihdoin puhua romaniaa. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002694631.html> (23.10.2018).

HELSINGIN YLIOPISTON VERKKOSIVUSTO 2018a: <https://courses.helsinki.fi/fi/KIM-DE351/120365028HYPERLINK> ”HYPERLINK” (24.9.2018).

HELSINGIN YLIOPISTON VERKKOSIVUSTO 2018b: <https://guide.student.helsinki.fi/fi/artikkeli/tutkielma-ja-kypsyysnayte-maisterin-tutkinnoissa> (15.10.2018).

HÖBESSAAR, MAIMO 2008: Hiiu keelele lähemale – Jüvä Sullõv (toim.), *Koolitus ku keele ja kultuuri umamoodu hoitja* s. 110–113. Võro instituudi toimõndusõq 22. Võro: Võro instituut. http://wi.ee/wp-content/uploads/2016/02/VItoim22_sisu.pdf (16.6.2017).

IKÄHEIMONEN, SUVI 2012: *Liperin murre vuosina 1990 ja 2000. Idiolekteittaisten muutosten tarkkailua reaaliajassa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120241/urn_nbn_fi_uef-20120241.pdf
(4.5.2018).

IVA, SULEV 2006a: Vöron kielen domeeneista – Olga Haurinen & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti V* s. 81–85. Oulu: Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514280032.pdf> (2.8.2017).

IVA, SULEV 2006b: Vöron kirjakielen standardointi ja ortografian muutokset – Hannakaisa Holmi & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti VI* s. 49–53. *Studia humaniora ouluensia 2*. Oulu: Oulun yliopisto.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514283703.pdf> (3.8.2017).

IVA, TRIIN 2006c: Vöron standardointi ja sen toteuttajien kielenkäyttö – Hannakaisa Holmi & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti VI* s. 54–57. *Studia humaniora ouluensia 2*. Oulu: Oulun yliopisto.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514283703.pdf> (3.8.2017).

KABATEK, JOHANNES 2006: *Requisitos para ser lengua: el caso del asturiano y de otras modalidades lingüísticas de España* – Mónica Castillo Lluch & Johannes Kabatek (toim.), *Las lenguas de España. Política lingüística, sociología del lenguaje e ideología desde la*

Transición hasta la actualidad s. 141–158. *Lingüística iberoamericana* 28. Vervuert: Iberoamericana.

KALLIO, PETRI 2007: Kantasuomen konsonanttihistoriaa – Jussi Ylikoski & Ante Aikio (toim.), *Sámit, sánit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007* s. 229–249. *Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia* 253. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura. http://www.sgr.fi/sust/sust253/sust253_kallio.pdf (10.7.2017).

KAMA, KAIDO 2004: Võrokeisi hindätiidmine ja Eesti keelepoliitiga – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Kiil ja hindätiidmine* s. 217–222. Võro instituudi toimõndusõq 16. Võro: Võro instituut.

KARLSSON, FRED 2008: *Yleinen kielitiede. Uudistettu laitos*. Helsinki: Gaudeamus.

KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. <http://kettunen.fnhost.org> (24.6.2018).

KOREINIK, KADRI 2004: Keele sotsioloogilisest uurimisest Võru, saarte ja Mulgi näitel – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Kiil ja hindätiidmine* s. 67–78. Võro instituudi toimõndusõq 16. Võro: Võro instituut.

KOREINIK, KADRI 2013: Võru keelest meedias – Jüvä Sullõv (toim.), *Kiili rikkus ja elojoud* s. 31–54. Võro instituudi toimõndusõq 27. Võro: Võro instituut. <http://wi.ee/wp-content/uploads/2016/02/VItoim13nr27sisu.pdf> (15.6.2017).

KOSKIIN (KOSKINEN), JANI 2013: *Saamelaisen interhverenssivaikutuksen merkitys kantinuavissiin kieliin ominaispiirteiden kehityksessä: Jurij Kusmenkon ”Der Samische Einfluss auf die Skandinavischen Sprachen” riittisessä tarkastelussa.* Suomalais-ukrilaisen kielentutkimuksen kantituatintutkiilma. Helsingin yljopisto. <http://www.mv.helsinki.fi/jvukoski/Kantituatintutkiilma.pdf> ”HYPERLINK” (23.6.2018).

KURS, OTT – SULKALA, HELENA 2003: Itämerensuomalaisia ydinalueita ja takamaita: Tornionlaakso – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Õdagumeresoomõ hummogupii* s. 85–100. Võro instituudi toimõndusõq 15. Võro: Võro instituut.

KÖLHI, JAAKKO 2012: *Kieli ja identiteetti Montenegrossa. Haastattelututkimus yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston nykykielten laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37880/kielijai.pdf> (31.3.2017).

KÖMMUS, HELEN 2008: Iiu keele ja rahvaluule õpetamisest Iiumaal. Küsitluste tulemused – Jüvä Sullõv (toim.), *Koolitus ku keele ja kultuuri umamoodu hoitja* s. 36–45. Võro instituudi toimõndusõq 22. Võro: Võro instituut. http://wi.ee/wp-content/uploads/2016/02/VItoim22_sisu.pdf (16.6.2017).

LAOS, KÜLLI 2013: *Kihnu keel.* Artikkelj Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu -verkkosivustola. <http://www.rahvakultuur.ee/vkpnimistu/index.php?page=Public.Knowledge&id=201> (17.7.2017).

LEMMETYINEN, ANNE-MARI 2015: *Karjalan kielen taival ei-alueelliseksi vähemmistökieleksi Suomessa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopiston filosofinen tiedekunta.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150497/urn_nbn_fi_uef-20150497.pdf
(4.10.2018).

LINDGREN, ANNA-RIITTA 2003a: Kveenien kielen asemasta – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 161–186. *Kieli* 15. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

LINDGREN, ANNA-RIITTA 2003b: Sulautumista, elämistä ja elvyttämistä. Kveeneistä ausseihin, fingskasta meänkieleen – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä vähemmistöjä*. s. 477–526. Tietolipas 190. Jyväskylä: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

LINDGREN, ANNA-RIITTA – ESKELAND, TUULA – NORMAN, MARJATTA 2003: Osima ja Baskabusk – monet suomet Norjassa? – Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.), *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä vähemmistöjä*. s. 164–229. Tietolipas 190. Jyväskylä: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

LLERA RAMO, FRANCISCO J. – SAN MARTÍN ANTUÑA, PABLO 2003: *II Estudio sociolingüístico de Asturias. 2002*. Uviéu: Academia de la Llingua Asturiana.

MAAMIES, SARI 2007: Murteet eivät ole kadonneet – *Kielikello* 3/2007 Helsinki:

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
<https://www.kielikello.fi/-/murteet-eivat-ole-kadonneet>HYPERLINK "HYPERLINK"
(4.3.2018).

MARKKOLA, PÄIVI 2006: Helsingissä asuvien Kivennavan siirtokarjalaisten murteenkäytöstä – Kaisu Juusela & Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä* s. 181–222. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

MAXIA, MAURO 2016: *Lingua e società in Sardegna*. Verkkojulkaisu.
<http://maxia-mail.doomby.com/medias/files/lingua-e-societa-in-sardegna-2016-8.pdf>
(8.6.2017).

MELERSKA, DOROTEA 2011: *Älvdalskan – mellan språkdöd och revitalisering*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Katedra Skandynawistyki.
https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1054/2/Dorota_Melerska_rozprawa%20doktorska.pdf (26.2.2017).

MIETTINEN, ERNO 2011: *Moldova, Transnistrian konflikti ja Venäjä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston politiikan tutkimuksen laitos.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135991/miettinen_gradu_2011.pdf?sequence=1 (10.4.2017).

MULJAČIĆ, ŽARKO 1995: A estandarización do galego á luz de procesos análogos noutras linguas "minorizadas" europeas – Henrique Monteagudo (toim.), *Estudios de sociolingüística galega: sobre a norma do galego culto* s. 19–51. Vigo: Galaxia.

NISULA, KATARIINA 2003: Vanhoja tuttuja ja yhteisiä vieraita. Havaintoja erään eteläpohjalaisen paikallisradio-ohjelman kielellisestä variaatiosta – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 13–44. Kieli 15. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

NRK KVÄÄNI: <https://www.nrk.no/kvensk> (4.3.2018).

NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2005: Suomen kielet ja kielelliset oikeudet – Marjut Johansson & Riitta Pyykkö (toim.), *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä* s. 283–299. Helsinki: Gaudeamus.

NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruhankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 133. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk13/miten_kuvata_muutosta_verkkojulkaisu_13.pdf HYPERLINK "HYPERLINK" (28.4.2018).

NUTT, MART 2004: Vähemuskeelte kaitse õiguslikud aspektid – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Kiił ja hindätiidmine* s. 223–230. Võro instituudi toimõndusõq 16. Võro: Võro instituut.

PAALAMO, KATERINA – ARANTOLA, LAURA 2018: Asia jäi keskustelun alle. *Sanomalehti Karjala* 6.9.2018. Lappeenranta.

PALANDER, MARJATTA 2005: *Lapsuudesta keski-ikään. Seuruututkimus itäsavolaisen yksilömurteen kehityksestä*. Suomi 191. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

PASANEN, ANNIKA 2006: Karjalan kielen nykytila ja tulevaisuus – Jussi Ylikoski (toim.), *Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja 91* s. 115–131. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura. <https://www.sgr.fi/susa/91/pasanen.pdf> (26.9.2018).

PAUNONEN, HEIKKI 2003: Suomen kielen morfologisista muutosmekanismeista – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta* s. 187–248. Kieli 15. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

PRINA, FEDERICA 2012: Language policies or language politics? The case of Moldova. Esitelmä konhverenssissa Minority representation and minority language rights: Origins, experiences and lessons to be learned. Cluj-Napoca, 11.–14.10.2012. http://kv.sapientia.ro/data/miremir_pres/federica_prina.pdf (10.4.2017).

PULKKINEN, RISTO 2003: *Vastavirtaan. C. A. Gottlund 1800-luvun suomalaisena toisinajattelijana: psykobiografinen tutkimus*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta. <http://webdoc.sub.gwdg.de/ebook/qu/2004/pulkinen/vastavir.pdf> (6.7.2017).

REGUEIRA, XOSÉ LUÍS 2006: Política y lengua en Galicia: la ”normalización” de la lengua gallega – Mónica Castillo Lluch & Johannes Kabatek (toim.), *Las lenguas de España. Política lingüística, sociología del lenguaje e ideología desde la Transición hasta la*

actualidad s. 61–94. *Lingüística iberoamericana* 28. Vervuert: Iberoamericana.

REIMANN-TRUIJA, NELE 2006: Võron kielen ja kulttuurin opettamisesta kouluissa ja Võron Instituutin roolista – Olga Haurinen & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti V* s. 86–89. Oulu: Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514280032.pdf> (2.8.2017).

RIIHO, TIMO (tekkeilä): *Iberian monet kielet*. Oppikirjan käsikirjutos Helsingin yliopiston Tuhat-tutkimustietojärjestelmän verkkosivustola.
https://tuhat.helsinki.fi/portal/files/51074471/Iberian_monet_kielet.pdf (21.1.2017).

RITAKARI, VILHO 1937: Oikeakielisyysmielipiteiden vaihtoa K. A. Gottlundin kielenkäytön johdosta – *Virittäjä* 1937 s. 217–229. Helsinki: Kotikielen seura.

SAAR, EVAR 2005: Võron kielen käyttö Etelä-Viron vironkielisissä sanomalehdissä – Olga Haurinen & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti IV* s. 98–102. Oulu: Oulun yliopiston suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn951427816X.pdf> (30.7.2017).

SAARÕ EVAR: *Keele aolugu*. Artikkelj Võro-instituutin verkkosivustola.
<http://wi.ee/voro-kiil/keele-aolugu> (11.7.2017).

SÁNCHEZ, FERNANDO 2011: Aproximación a la situación dialectal de l'aragonés – A. Sagarna, J. Lakarra & P. Salaberri (toim.), *Pirinioetako hizkuntzak: lehena eta oraina*. XVI *Biltzarra* s. 857–892. Iker 26. Bilbo: Euskaltzaindia. <http://www.euskaltzaindia.eus/dok/ikerbilduma/75274.pdf> ”HYPERLINK” (27.6.2018).

SANG, JOEL 2011: Distsiplineeritud kihnu keel – *Keel ja kirjandus 11/2011* s. 873–877. Eesti teaduste akadeemia ja Eesti kirjanike liit. <http://keeljakirjandus.eki.ee/Sang%20%20Kihnu%20873.pdf> (17.7.2017).

SANTAMARINA, ANTON 1995: Norma e estándar – Henrique Monteagudo (toim.), *Estudios de sociolingüística galega: sobre a norma do galego culto* s. 53–98. Vigo: Galaxia.

SARHIMAA, ANNELI 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

SKUTNABB-KANGAS, TOVE 2004: *Kielellinen kansanmurha ja kuurot*. Kirjuttajan omala verkkosivustola julastu artikkelj. http://www.tove-skutnabb-kangas.org/pdf/Kielellinen_kansanmurha_ja_kuurot_Fil_tri_Tove_Skutnabb_Kangas_2004_Finnish_translation_of_Linguistic_Genocide_and_the_Deaf_by_Raili_Ojala_Signell.pdf (31.5.2017).

SULKALA, HELENA 1998: Pohjoisen periferian pienet kielet – Karl Pajusalu & Jüvä Sullõv (toim.), *Õdagumeresoomõ väikua keeleq* s. 96–111. Võro instituudi toimõtiseq 4. Võro: Võro instituut.

SÖDERHOLM, EIRA 2014: *Kainun kielen grammatikki*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

TAMBOVTSEV, JURI 2010: Kas võro kiil om umaette kiil vai eesti keele murrõq? – Jüvä Sullõv (toim.), *Väikuq keeleq mitmõkeelitsen ütiskunnan s. 79–89*. Võro instituudi toimõndusõq 24. Võro: Võro instituut. <http://www.digar.ee/arhiiv/et/download/239532> (15.6.2017).

TUOMASJUKKA, TUUKKA 2018: Kenelle kuuluu karjala? *Sanomalehti Karjalainen 15.9.2018* s. B5–B11. Joensuu. <https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/194547-karjala-takaisin> (26.9.2018).

TURUNEN, AIMO 1956: *Pohjois-Karjalan murreopas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

UUSITUPA, MILLA – KOIVISTO, VESA – PALANDER, MARJATTA 2017: Raja-Karjalan murteet ja raja-alueiden kielimuotojen nimitykset – *Virittäjä 2017* s. 67–106. Helsinki: Kotikielen seura. <https://journal.fi/virittaja/article/view/53121/24614>HYPERLINK "HYPERLINK" (3.10.2018).

WANDE, ERLING 2000: Etnisyys ja identiteetti – Tornionlaakson kieliolojen näkökulmasta. – Niina Määttä & Helena Sulkala (toim.), *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti I* s. 30–52.

WEE, LIONEL 2005: Intra-language discrimination and linguistic human rights: the case of Singlish. *Applied linguistics* 26 s. 48–69.
[http://people.cas.sc.edu/dubinsk/LING240/readings/Wee.2005.Intra-language.discriminat](http://people.cas.sc.edu/dubinsk/LING240/readings/Wee.2005.Intra-language.discriminat%20ion.AL.26.1.pdf)
[ion.AL.26.1.pdf](http://people.cas.sc.edu/dubinsk/LING240/readings/Wee.2005.Intra-language.discriminat%20ion.AL.26.1.pdf) (7.6.2017).

WINSA, BIRGER 1998: *Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden*. Occasional paper 17. Applied linguistics association of Australia.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk> (23.6.2018).

YLE UUTiset 22.3.2013: Kantituaatintutkiilma kirjutettu savolaismurttiilla.
<https://yle.fi/uutiset/3-6548186> (23.6.2018).

YR – VÆRET FOR NORGE OG VERDEN FRA NRK OG METEOROLOGISK INSTITUTT:
<https://www.yr.no/?spr=fkv> (4.3.2018).